

A NŐK TÖRVÉNYKÖNYVE.

A NŐK JOGAIRA ES KÖTELESSÉGEIRE
VONATKOZÓ ÖSSZES TÖRVÉNYEK ÉS RENDELETEK ALAPJÁN.

ÍRTA

K. NAGY SÁNDOR

PESTVIDÉKI KIR. TÖRVÉNYSZÉKI BÍRÓ.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1902.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

ELŐBESZÉD.

Ős-időktől kezdve és mindig lovagias volt a magyar a nők iránt.

Az asszonyt a férj: *«feleségnek»*, vagyis olyannak tekintette, a ki neki *fele-segítsége*: végzi a háznál előforduló dolgokai, míg a férjet a házon kívül eső munkák foglalják el, vezeti a háztartást, míg a háztartáshoz szükségesekeket szerzi be, gondozza a gyermekeket, míg ő keres azoknak részére, gondoskodik az ő ruházatáról, hogy annak apró gondjai őt érintetlenül hagyják, megtakarítja, a mit ő keres, hogy együtt élvezhessék vagy félre-rakhassák öregségük napjaira s gyermekeik számára, segítségére van mindenben, hogy lankadó erejét felvillanyozza, letörölje verejtékeit és elsimítsa homlokának redőit.

Hiszen a házassági esküben is azt fogadja a férj a feleségnek: *«hűséges gondviselője leszek»*, a feleség pedig a férjnek: *«hűséges segítő társa leszek»*.

A magyaroknál a férj és feleség együtt képeznek egy egészet s azért nevezik őket külön-külön *«házasfélnek»*.

A magyarok előtt mindig szentség volt a *hajadonok* tisztessége és az *anyáiknak* mély tisztelettel hajtottak fejet; néma részvétellel osztoztak az *özvegy* bánatában s vigasztaló fénysugárt igyekeztek irányítani az általa könnyekkel áztatott sötét koporsóra.

A magyarok mindenkor szájalmat éreztek a szerencsétlen házasság áldozata: az *elvált asszony* iránt s nem

kutatták a rejtélyt, mely oka volt az egykor rózsás fonalakból édes ábrándokban szőtt kötelék felbontásának, csak az áldozatot látták az asszonyban s az áldozat mindig részvétet gerjeszt.

És mert a magyarok mindenkor így gondolkoztak a nőkről: nem természetes-e, hogy a törvényekben is kifejezésre jutott a nőkről való gondoskodásuk?

A magyar a törvények egyes intézkedéseiben valóban különös figyelmet is fordított a nők helyzetére s ott, hol az általános törvényekben nem látott elég biztosítékot a nők sajátos viszonyából kifolyó jogainak megvédésére: ott külön intézkedett erről.

És ha végig futunk törvényeinken, a legrégebbi időtől a legújabbakig: úgy találjuk, hogy az egyes törvényekben gyakran fordulnak elő olyan intézkedések, melyek némely külön kötelességek mellett, vagy azok nélkül is, külön jogokat biztosítanak a nőknek.

Azonban ezek az intézkedések elszórtan vannak a törvényeknek és rendeleteknek rengeteg erdőjében, a melyeknek megkeresése és feltalálása némi jártasságot kíván az erdő útjainak ismerésében.

Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a nőnevelés minden előrehaladottsága mellett is ezekre az utakra nem igen vezet a nőket, alkalom sincs rá, hogy őket a törvényekre tanítsák, de ha alkalom volna, akkor is nehéz kiválasztani azokat a törvényt, melyek a nőket különösebben érdeklik.

És így megvannak ugyan a törvények és rendeletek, melyek a nők kiváltságos jogait és sajátos kötelességeit megszabják, de azokat éppen azok nem ismerik, a kiket kizárólag érdekel.

Az önállóságra utalt nő, a magára maradt szegény leány, a törvényes jogait és kötelességeit ismerni vágyó

asszony, a gyermekei miatt aggódó anya, a mostoha sorsra jutott elvált asszony és a gyászaborult özvegy mind vakon bolyonganak elhagyatottságuk napjaiban s nem látják az ösvényeik mellett álló útmutató táblát, mely őket eligazítaná, az erős botokat, a melyekre támaszkodhatnának és a biztos réveket, a hová a háborgó tengeren czéltalanul hánykódó sajkaikkal a vihar elől bemenekülhetnének.

Ha hivatottabb emberek még mindig nem vettek maguknak fáradságot, hogy a kizárólag nőket érdeklő törvényeket és rendeleteket kiválogassák s a nők helyzetének javítására, vagy legalább felvilágosítására irányuló, önállóságuknak támasztadó czélzattal összegyűjtsék: ime, én megkísérlem ezt az úttörő munkát.

Összegyűjtöttem s rövid és könnyen érthető magyarázatokkal elláttam a kizárólag nőket érdeklő s gyakorlati fontosságú törvényeket és rendeleteket, külön csoportosítva először általában a *nők*, azután a *leányok*, *jegyese*k, *asszonyok*, *anyák*, *elvált asszonyok* és *özvegyek* sorsára befolyással bíró intézkedéseket.

Ezt a beosztást azért láttam szükségesnek, mert vannak olyan törvényes rendelkezések, melyek a nőket a családi állapot minden fokában, s vannak olyanok, melyek csak egyes családi állapotában érdeklők. És hogy az ismétlések elkerülhetők legyenek: első sorban a nőket általánosságban érinthető jogokat és kötelességeket bocsátom előre.

Lehetőleg hű képét kívánván feltüntetni a nők törvényes életének; a múltakból is említek fel egyes dolgokat, megjegyezvén ott, hogy azok ma már csak jogtörténelmi fontossággal bírnak.

Az egyes csoportoknál betűrendben soroltam fel az oda vonatkozó részeket s végül a könyv egész tartalmá-

ról egy betűsoros mutatótáblát csatoltam, hogy mindenki könnyen feltalálhassa benne, a mit keres.

Nemcsak a műveltebb, hanem a legegyszerűbb nőnek is segítségére kíván lenni ez a könyv, nem lehetett tehát egy társadalmi állást tartani szem előtt, hanem gondolni kellett a társadalom minden rétegére: s ez magyarázza meg a különböző foglalkozásra tartozó törvényes szabályoknak vegyesen, egyedül a betűrend által szabályozott közlését.

Ismerem azon nehézségeket, melyek egy ilyen út-törő munka elé akadnak, de ez nem rettentett vissza attól, hogy a támasz nélküli nők javára célzó igyekezésem eredményét közrebocsássam.

És ha sikerülne a *nőknek* a keresett utat megmutatnom, a *leányok* határozatlanságát meggyőzőnöm, a *jegyeknek jövőjét* némileg megvilágítanom, az *asszonyok* bizonytalanságát eltávoztatnom, az *anyák* aggodalmait csökkentenem, az *elvált asszonyok* nyugtalanságát némileg lecsillapítanom és az *özvegyek* szeméről csak egyetlen könnyet is letörölnöm: becsületes törekvésem gazdagon és édesen lenne megjutalmazva.

Fogadják a nők jóindulattal szerény könyvemet s lássák meg benne törvény szerinti jogaikat és kötelességeiket!

Budapest, 1902 ápril 2.

K. Nagy Sándor,
pestvidéki kir. törvényszéki bíró

ELSŐ KÉSZ.

**A NŐK JOGAI ÉS KÖTELESSÉGEI
ÁLTALÁBAN.**

Állami szolgálatban.

Napról-napra többen kapnak a nők közül alkalmazást állami szolgálatban. Jól is van ez így. Mert a kik nem szorulnak rá, hogy ily módon keressék meg a mindennapi kenyerüket: úgy sem lépnek állami szolgálatba, a kik pedig kénytelenek életpálya után nézni, a mai felvilágosodott és előrehaladott korban nem lehet és nem szabad őket ettől elzárni.

És már ezelőtt 17 évvel, midőn a nyugdíjtörvényt megalkották (1885), gondoskodtak az állami szolgálatban alkalmazott nőkről és kimondták, hogy az ilyenek az ellátási igények* tekintetében úgy a jogokra,** mint a

* Ellátási igény alatt az állami tisztviselőket, altiszteket és szolgálókat, valamint özvegyeiket megillető nyugdíjat, vagy végkielégítést és temetési járulékot, s az árvaikat megillető nevelési járulékot kell érteni. Állandó ellátásnak: a nyugdíj és nevelési járulék, egyszer mindenkorra szóló részeltetésnek a végkielégítés és temetési járulók nevezetetik. 1885: XI. tcz. 4. §.

** Az állami szolgálatban álló nők épen úgy, mint a férfiak a szolgálatban utoljára húzott törzsfizetésnek, vagyis beszámítható javadalmazásnak: tíz évi szolgálat után 40% (negyven százalékát) s tíz éven felül minden további év után 2—2%-át kapják, kivéve a tanárokat, a kik tíz éven felül minden további év után 3—3%-t kapnak, úgy hogy a tanárok 30 évi, más állami tisztviselők 40 évi szolgálat után nyernek teljes nyugdíjat, vagyis

kötelességekre¹ egyenlők a férfiakkal.² Azonban e törvény némi tekintetben több jogot biztosít a nőknek, mint a férfiaknak. Mert ha a férj áll állami szolgálatban, akkor özvegyét állandó ellátás s gyermekeit nevelési járulék illeti,³ de ha csak a nő van az államnál alkalmazva, akkor ő utána a férj egyedül csak temetési járulékot kap; a gyermekek is csak úgy nyernek nevelési járulékot, ha atyjuk vagyontalan és keresetképtelen.⁴

kapják meg egész fizetésüket. 1885: XI. tcz. 24. §.) Pl. a kinek nyugdíjképes fizetése 2000 korona, az tíz évi szolgálat betöltése után kap 800 koronát, 11 év után 840, 12 év után 880, 13 év után 920. 14 év után 960 és 15 év után 1000 koronát, vagyis a 15 év betöltése után kapja meg fizetésének felét. A kik tíz évet még nem szolgáltak, csak végkielégítésre tarthatnak igényt, mely öt szolgálati évig a javadalmazás egy évi, öt éven felül pedig tíz évig két évi összegében állapítatik meg. (1885: XI. tcz. 28. §.) Pl. a kinek 2000 korona évi fizetése van (lakbéren és egyéb nyugdíjazásnál be nem számítható pótlékokon kívül) a négy évi állami szolgálat után 2000 koronát, kilencz évi állami szolgálat után pedig 4000 koronát kap végkielégítésül.

¹ Az ellátást egy év alatt kell kérni attól a naptól számítva, a midőn ehhez a jog beállt, különben a késedelmező végkielégítést egyáltalában nem kap, a nyugdíja pedig csak a kérelem beadását követő hónaptól jár. (1885: XI. tcz. 17. §.)

² Erről az 1885: XI. tcz. 56. §-a: «A mennyiben az állami szolgálat körében rendszeresített állomásokra női személyek alkalmaztatnak: ezek a férfi személyekkel az ellátási igény elbírálásánál úgy a jogok, mint a kötelességek tekintetében egyenlőknek tekintendők.

³ Erről az 1885: XI. tcz. 34. §-a intézkedik, melyről alább az özvegyek nyugdíjánál lesz szó.

⁴ 1885: XI. tcz. 56. §. «A férj neje után, a temetkezési járulékon kívül semminemű részletetésre igényt nem tarthat és az árvák is csak akkor tarthatnak nevelési járulékra igényt, lia szülőtlén árvákul tekinthetők, vagy ha élő atyjok vagyontalan, vagy keresetképtelen».

Különösen előnyös intézkedése a törvénynek az, hogy az állami alkalmazott neje, ha szintén állami szolgálatban áll, saját ellátási igényét még a férj életében is megkaphatja s özvegyiségre jutása esetében a saját nyugdíján kívül a férje utáni nyugdíjat is élvezi és a saját nyugdíját újraférjhezmenetele után sem veszíti el.*

Állampolgárság.

A hazaszeretet felébresztésére és ápolására a nők talán még többet tehetnek, mint a férfiak. Hős lelkű nőkről épen úgy beszél a történelem, mint hősookról. Mert a hazaszeretet minden igaz lélek közös tulajdona: tűz, mely lelkesít és felemel, erő, mely a legnagyobb és legszebb tettekre képes.

De azért nem szabad elítélni azokat a nőket, a kiknek szívében külföldi iránt támad fel a mindenható szerelem és kénytelenek elköltözni e szép hazából. Mert az írás szerint: «a leány elhagyja az ő apját, anyját és követi az ő házastársát».

És a ki külföldihez megy férjhez, a törvény szerint elveszíti a magyar állampolgárságot.**

Azonban az ilyen idegen magyar nő sem fogja soha elfelejteni, hogy magyarnak született és életkörülményeinek változtával bizonyára igyekezni fog visszaszerezni azokat a jogokat, melyek csak a magyar állampolgárt illetik meg.

* 1885: XI. tcz. 58. §. A nő saját alkalmaztatása után öt megillető nyugdíjra vagy végkielégítésre az esetben is igény tarthat, ha férje még életben van, vagy az után külön ellátást élvez s folytonos ellátását akkor is megtartja, ha a férj után később részesül csak ellátásban, vagy ha új; a férjhez megy.

** 1879: L. tcz. 34. §. Elveszti magyar állampolgárságát azon nő, a ki nem magyar állampolgárhoz megy férjhez.

Mert ezek visszaszerezhetők.

Ugyanis az ilyen idegenné lett magyar nő férjétől elválásztása, házasságának felbontása, vagy özvegyiségre jutása esetében bátran visszatérhet édes szép hazánkba s itt ha valamely községben állandóan letelepszik és folyamodik¹ magyar állampolgárságának visszaadása iránt: ezt visszakapja.²

Viszont azonban nem veszíti el magyar állampolgárságát azon külföldi nő, a ki magyar állampolgárhoz férjhez menvén, özvegyiségre jutott, férjétől bíróilag elválasztott, vagy a kinek házassága feloldatott.³

Bába-intézmény.

A nemzedék és közegészség oltalmazására rendezték a bába- vagy szülésznői ügyet.⁴

Alig van egy-egy intézménynek nagyobb fontossága, mint ennek, a midőn a bába lelkiismeretességétől és szakértelmétől függ sokszor az anya és a magzat élete, testi épsége és egészsége.

¹ A folyamodvány a megyei alispánhoz vagy a városi polgármesterhez adandó be, a szerint, a mint a nő városban vagy községben telepszik meg. (1879: L. tcz. 9. és 43. §.)

² 1879: L. tcz. 41. §. Azon nő, a ki férjének elbocsátása, távolléte vagy külföldivel kötött házassága folytán elvesztette magyar állampolgárságát, ha férjétől bíróilag elválasztatik, házassága feloldatik vagy özvegyiségre jut s a magyar korona országai területén valamely község kötelékébe felvételük vagy ezen felvétel kilátásba helyeztetik: folyamodása folytán visszaevendő a magyar állampolgárok közé.

³ Ugyanott 35. §.

⁴ A nép között többnyire még csak bábáknak nevezik a szülésznőket, sőt törvényes szabályokban is sokszor fordul elő ez az elnevezés; azért meghagytam a népszerűbb elnevezést.

Ugyanazért szakértő bábák kiképzésére az ország különböző városaiban országos bába-intézetek, vagy más szóval szülésznői tanintézetek állítottak fel.¹

Ezekbe az intézetekbe felveszik a 20 évet betöltött és 40 évet túl nem haladott nőket, kivéve azokat, a kik ragályos betegségben szenvednek, vagy a terhesség második felében vannak.²

A tanfolyam egy-egy félév: a téli félév októberben, a nyári félév márciusban kezdődik.³

Az intézetekbe ápolónőkül a szülésre felvett betegek mellé lehetőleg bábák alkalmaztatnak.⁴

De az okleveles bábák más alkalmaztatásnál is nagy előnnyel bírnak.⁵

¹ Ilyen bábaintézetek vannak: Nagy-Váradon, Pozsonyban, Szebenben, utóbb Temesváron. De oklevelet lehet szerezni a budapesti és kolozsvári orvosi egyetemen is.

² Közoktatási miniszter 1875. évi 27912. sz. rendelet 41. §. Bábanövendékek felvételére kívántatik: *a)* a bába-tanuló ne legyen korra nézve 20 éven alul, sem 40 éven felül; *b)* az írni és olvasni tudó növendékek a felvételnél előnyben vannak; *c)* erkölcsi bizonyítvány az illető község elöljárója vagy lelkészétől, egészségi bizonyítvány a községi vagy tiszti orvostól, továbbá illetékességi bizonyítvány; *d)* ragályos betegségben szenvedő egyének, úgy szintén a terhesség második fokában levő nők föl nem vétetnek.

³ Ugyanazon rend. 42. §. A beiratás a téli félévre október 1—5-ig, a nyári félévre március 1—5-ig történik. A hó 15-kén túl már senki nem vétethetik fel.

⁴ Ugyanazon rend. 37. §. Ápolónőkül lehetőleg bábák alkalmazandók. Ezek az igazgatótanár által vétetnek fel s köteleességük nem teljesítése esetén elbocsáthatók.

⁵ Az 1876: XIV. tcz. 51. §. Törvényhatósági szülésznői szolgálatra csak rendes oklevéllel ellátott bába alkalmazható. Községi szülésznői állomás betöltésénél rendes oklevéllel ellátott bába előnnyel bír. — Belügyminiszter 1876. évi november 9-ikén

És hogy érdekeiket megóvja a törvény, büntetést szab azokra, a kik szabályszerű jogosítvány nélkül bábái teendőket végeznek.*

Viszont azonban bünteti azokat az okleveles bábákat, a kik kötelességüket nem teljesítik.**

Bányásznök.

A bányászok foglalkozása nagyon nehéz. De hát a hegyvidéki szegény embernek is élni kell. És a szegény ember felesége részt kíván venni férje munkájában.

A bányászok egy része csak hetenként egyszer megy haza. Az ilyenek feleségét aztán nem foglalja el egészen a háztartás. És más dolog után is akar látni.

A bányavidéken kevés keresetforrás nyílik a nők részére.

49399. sz. rend. 5. §. Nadályozásra az okleveles bábák is fel vannak jogosítva.

* Az 1879: XL. tcz. 92. §. Száz forintig terjedhető pénz-büntetéssel büntetendő: a ki szabályszerű jogosítvány nélkül fizetés vagy jutalomért olyan helyeken, a hol szülész vagy szülésznő van, szülészi teendőket végez.

** Az 1876: XIV. tcz. 147. §. A községi szülésznőt a községi egészségügy bizottmány kijelölésére a község választja, hivatala állandó. 148. §. A községi szülésznőnek kötelességében áll minden vagyontalan szülő nőnek díjtanul, a vagyonosoknak pedig a községenként megszabott díj mellett segélyt nyújtani. — Az 1879: XL. tcz. 93. §. Száz forintig terjedhető pénz-büntetéssel büntetendő azon szülésznő, a ki sürgős esetekben a hivatásával járó s igénybe vett szolgálatot alapos ok nélkül megtagadja vagy elhalasztja. 94. §. Az állam, a törvényhatóság vagy a község által alkalmazott azon szülésznő, a ki ezen hivatalos alkalmaztatásával egybekötött szülészi szolgálatot alapos ok nélkül megtagadja vagy elhalasztja: 300 forintig terjedhető pénz-büntetéssel büntetendő.

Azért asszonyok és lányok közül többen mennek bányászati munkát teljesíteni, nem a föld alá a robbantásokhoz és vájásokhoz, hanem az érczek kiválasztásához, hordásához, zúzásához és mosásához.

Épen azért külön van gondoskodva a nők helyzetéről a bányászatnál, vagyis a bányásznőkről, hogy erejüket a nehéz munka fel ne emészsze.

El van rendelve, hogy a bányai szolgálati rendtartásban a nőknek a bányamivélésre alkalmazásánál különös figyelem fordítottassék a nők testi erejére.

És ez a szolgálati rendtartás minden bányadolgozóműhelyben ki van függesztve, hogy mindenki láthassa és ismerhesse.*

A bányásznők tehát ezekből a szolgálati rendtartásokból** megismerhetik jogaikat és kötelességeiket.

Becsület.

A becsület az ember legbecsesebb kincse, mely nélkül nem lehet önbizalom s nem lehet tisztelet. Féltekenyen

* Nekünk bányatörvényünk ez idő szerint nincs, hanem az 1854. évi május 23-án kelt *«Osztrák bányatörvény»* szabályai irányadók s ez idevonatkozólag következőleg intézkedik: «200. §. A felügyelő és munkás személyzet viszonyairól mindenik múlt szolgálati rendtartás készítendő s a dolgozó műhelyekben mindig kifüggesztve tartandó. A szolgálati rendtartásba tartoznak különböző osztályairól és szolgálati működéséről, nemkülönben a nők és gyermekeknek a bányamivélésre alkalmazása iránt a helyek különbsége szerint különböző határozatokról, azoknak testi erejét s az utóbbiaknál azoknak az oktatásbani törvényes része, s ülését figyelembe véve. stb.

** Azért nem lehet közölni a szolgálati rendtartást, mert az a különböző bányatársulatoknál részleteiben különböző s csak az általános alanelvek egyenlők.

nyen kell ezt őriznünk a magunk és családunk érdekében, mert a legcsekélyebb folt is sok keserűségnek és veszedelemnek szolgálhat alapul.

A törvény védi a becsületet általában, de kétszerezsen védi a női becsületet, mely nemcsak a jelenre, de a jövőre is oly beláthatlan befolyással bír.

A közönséges becsületsértéseknél is szigorúbban jár el a törvény, ha a nő van megsértve becsületében.

De hogy a nőt megóvja a pellengérreállítástól: a női becsületet megtámadó rágalmazó vagy becsületsértő állítás vagy kifejezés valódiságának bizonyítását még akkor sem engedi meg, ha azt maga a sértett nő kívánná.*

A ki tehát nőt rágalmaz, vagy becsületében sért, annak készen kell lenni a bűnhődésre s durvaságát vagy jellemtelenségét nem tetézheti még azzal is, hogy állításainak bizonyítását megkísérelje.

Így védi a törvény a női becsületet, hogy ne keverhesse be annak tisztaságát a réadóbaált sár.

Betegségek bejelentése.

Mindenkinek kötelessége védeni a közegészséget.

De leginkább kötelessége ez azoknak, a kik hivatásuknál vagy foglalkozásuknál fogva gyakran megfordulnak az emberek sokasága között, vagy a kikre gyermekek nevelése vagy betegek ápolása van bízva.

* Az 1878: V. tcz. 264 §-a így intézkedik a női becsület különös védelméről: «A rágalmazó vagy becsületsértő állítás vagy kifejezés valódisága bizonyításának nincs helye és az még a sértett fél kívánatára sem engedhető meg, ha az állítás vagy kifejezés a családi élet viszonyaira vonatkozik vagy a női becsületet támadja meg.

Mert mérhetlen veszedelmet rejt magában a ragályos betegség, ha annak terjedését meg nem gátoljuk,

Nem elég a beteget gyógyíttatni ilyenkor, hanem szükséges, hogy a többiek megóvassanak a ragályozástól.

De mert egyes ember nem mindig képes felismerni a betegség ragályos voltát s néha oktalan rémületet okoz: azért kell a ragályos vagy ennek gyanújában álló betegségetek feljelenteni, hogy aztán a szakértők vizsgálatot tartsanak s a ragályos betegség fenforgását megállapítsák és a szükséges óvintézkedéseket megtegyék.

A ragályos betegségek bejelentését különösen kötelességévé teszi a rendelet* a tanítónőknek és szülésznőknek, mint a kik legközvetlenebbül érintkeznek a gyermekekkel és beteg nőekkel.

A bejelentendő ragályos betegségek általában ismeretesek, de azért közzé is vannak téve országos rendeletekben.**

A ragályos betegséget azonnal be kell jelenteni a községi elöljáróságnál, a ki aztán a további szükséges intézkedéseket megteszi.

* Az 1894. évi decz. 8-ikán 91954. sz. a. belügyminiszteri rendelet «a ragályos kórok bejelentéséről». Ez így szól: A lelkeszek, tanítók, tanítónők és szülésznők kötelesek a tudomásukra jutott fertőző megbetegedési eseteket a községi elöljáróságnak még az nap tudomására hozni.

** A bejelentendő fertőző betegségeket az 1894. évi december 8-ikán 91954. sz. belügyminiszteri rendelet következőleg sorolja fel: roncsló toroklob, torokgyík, vörheny, veres himlő, számarhurut, hólyagos himlő, hasi hagymáz, kiütéses hagymáz, vérhas, cholera, járványos fültőmirigylob, agy- és gerinczagy-hártyalob, trachoma és gyermekági láz.

Családi tanács.

Ez bizony csak a gazdagabb embereket érdekli, de azért jó tudni mindenkinek.

A gyámságról szóló törvényen alapul ez az intézmény, mely külföldön már régen divatozik, de nálunk csak 1877-ik év óta van törvénnyel szabályozva.

A családi tanács vagy a végrendelező atya rendelkezése¹ vagy ennek hiányában a legközelebbi rokonok (anya, nagyszülők vagy más rokonok) kérelme folytán² állítatik fel, hogy a gazdag kiskorú árvák érdekeit megvédje.

Mert ahhoz, hogy családi tanács felállítható legyen, szükséges, hogy a reájuk maradt vagyon a terhek levonásával a százezer forintot felülhaladja.³

Azonban az anyának is joga van a családi tanács felállítására iránti kérelmét végrendeletileg kifejezni.⁴

A családi tanács elnöke az árvaszék elnöke s van négy tagja.⁵

¹ Az 1877: XX. tcz. 151. §. Az atyai hatalmat tényleg gyakorló atyának jogában áll végrendeleti utón vagy a végrendeletekre előszabott alakban kiskorú gyermekei részére, ha összes hagyatéka a terhek levonásával százezer forintot felülhalad, családtanácsot felállítani s annak tagjait kijelölni.

² Az 1877: XX. tcz. 152. §. Atyai rendelkezés hiányában családtanács felállítását az anya, nagyszülők vagy rokonok kérelmére, melylyel a családtanács tagjai is javaslatba hozandók, az alantas gyámhatóságok meghallgatásával oly esetekben, midőn a kiskorúakra terjedelmes s kezelésének felügyeletére nézve gyors és szakszerű eljárást kívánó vagyon háramlott, vagy a gondnokság alá helyezett ily vagyon birtokában van, a belügyminiszter megengedheti. Az anya ugyanez iránti kérelmét végrendeletileg is kifejezheti.

³ Előbb az 1. pontban közölt 1877: XX. tcz. 151. §. szerint.

⁴ Az 1877: XX. tcz. 152. §. utolsó bekezdése.

⁵ Az 1877: XX. tcz. 153. §.

A törvény a női gyöngédségre s ennek az árvák javára érvényesítésére számított, midőn az olyan nőrokonoknak a családi tanácsba beválasztását is megengedi, a kik az árváknak gyámjai vagy gondnokai nem lehetnek.¹

Ha tehát a rokonságban a családi tanács felállításának szüksége beáll: a nőrokon igyekezzék bejutni a családi tanácsba, hogy ott szívének szeretetét és gyöngédségét az árvák előnyére fordíthassa.

Dajkák az óvodákban és gyermekmenedékházakban.

A törvény gondoskodni kíván a kisdededről s azért rendeli az ország népesebb községeiben a kisdedóvodák és gyermekmenedékházak felállítását.

És midőn a gyermekek gondozásáról van szó: lehetne-e ezt másra bízni, mint az ahhoz értő nőre, a ki türelemmel és szeretettel helyes irányt ad a gyermek szilajságának s megszelidíti a pajkosokat és rendre szoktatja a rakonczátlankodókat.

Az óvodákban az óvónő² segédkezésére rendelt nő, valamint a gyermekmenedékhely vezetője: *dajka* nevet visel.

Az ilyen *dajkák* csak akkor alkalmazhatók a gyermekmenedékházak vezetésére, ha képesítő bizonyítványuk van, melyet kisdedóvó-képzőintézetben vagy kisdedóvodában lehet megszerezni.³

¹ Az 1877: XX. tcz. 157. §. A család tanácsnak általában csak azok lehetnek tagjai, kik a gyámságra vagy gondnokságra alkalmasok; nőrokonok azonban, ha egyébként akadály nem forog fenn, a család tanácsba beválaszthatók.

² Az óvónőről alább a Kisdedóvodáknál van szó.

³ A kisdedóvársról szóló 1891: XV. tcz. 12. §-a: Állandó gyermekmenedékházak vezetésére dajkakul csak nők alkalmaz-

A községi gyermekmenedékházakhoz a dajkát a felügyelő-bizottság¹ választja,² az államiakhoz a közoktatási miniszter nevezi ki.³

Az állandó gyermekmenedékházat vezető dajka a felügyelő-bizottság tanácskozásaiban részt vesz.⁴

Az állandó gyermekmenedékház vezetésére képesítő dajkái oklevelet hat hónapi,⁵ a nyári menedékház veze-

hatók, kik működési képességükről, magyar nyelvismeretükről valamely kiseddóvó-képző intézetben, vagy jól felszerelt és berendezett kiseddóvóházban a kir. tanfelügyelő előtt gyakorlati vizsgát tettek s erről bizonyítványt nyertek.

¹ Úgy a községi, mint az állami gyermekmenedékházakra felügyelő-bizottság ügyel fel; előbbit a község, illetőleg ha felekezeti, a hitközség választja, utóbbit a közoktatási miniszter nevezi ki. E felügyelő-bizottságban a kiseddóvás iránt érdeklődő nők is helyt foglalhatnak. És nagyon helyesen teszik a nők, ha igyekeznek is bejutni, mert jobban meg tudják ők bírálni a gyermekmenedékház helyes vagy helytelen vezetését, mint a férfiak. Ez a törekvés csak dicséretet érdemel és az 1891: XV. tcz. 22. és 24. §-ain alapul. (Ezek a szakaszok idézve vannak alább a Kiseddóvásnál.)

² Az 1891: XV. tcz. 26. §. A községi kiseddóvó felügyelő-bizottság teendői: a gyermekmenedékház vezetésére szükséges dajka alkalmazása iránt határoz és erről a közigazgatási bizottságnak jelentést tesz.

³ 1891: XV. tcz. 24. §. Az állami menedékházakhoz a vallás- és közoktatási miniszter alkalmaz dajkákat.

⁴ *Utasítás a községi kiseddóvás és menedékházak felügyelő-bizottsága részére.* 4. §.

⁵ *Utasítás a gyermekmenedékházat vezető dajkák képesítése tárgyában.* 1. §. Az állandó menedékházat vezető dajkák képzésére hat hónapig tartó tanfolyam szerveztetik. 3. §. Ezen tanfolyamra felvétetnek egészséges és ép testalkattal bíró 18—40 év között levő nők, kik az elemi népiskola hat osztályát bevégezték vagy legalább írni-olvasni s a számolásban a négy alapműveletet végezni jól tudják, magyarul tudnak, zenei hallással és tiszta hanggal bírnak és a mellett kifogástalan erkölcsi vise-

tésére képesítő oklevelet pedig hat heti tanfolyamon lehet megszerezni.¹

Nagyon helyes és bölcs intézkedése a törvénynek, hogy mindkétféle dajka-tanfolyamra felvételnél a népneveléssel foglalkozó tanítók özvegyeit, nejeit és leányait előnyben részesíti.²

Azok a szegény nők, a kiknek körülményei nem engedik, hogy a népnevelés magasabb fokán keressenek maguknak foglalkozást, áldott munkát végezhetnek az ilyen dajkaságban és nagyobb előképzettség s hosszabb tanulás nélkül is nemes és tisztességes kenyérkeresethez juthatnak.

Csak nem szabad elfogultnak lenni ezen a nemzedék jövőjére nagy befolyással bíró pályával szemben!

Gyámság.

Nem vehetik rossz néven a nők, ha a törvény általában nem akarja őket terhelni a gyámsággal.³

Sok gonddal és fáradsággal jár ez, a mely teher

létüket községi bizonyítvánnyal igazolják. Egy tanfolyamra tíznél többet felvenni nem lehet.

¹ *Előbbi utasítás.* 19. §. Nyári menedékházat vezető dajkák képzése az erre feljogosított kisdédóvodákban történik, legalább hat heti gyakorlati tanfolyamban. 20. §. Ezen tanfolyamra egészséges és ép testalkattal bíró, 18—40 év között levő, magyarul tudó nők bocsáttatnak, kik írni és olvasni tudnak és kifogástalan erkölcsi viseletüket községi bizonyítvánnyal igazolják.

² *Utasítás gyermekmenedékházat vezető dajkák képzésére tárgyában,* 3. és 20. §. befejezése. — Utasítás a kisdédóvási felügyelő-bizottságnak. 18. és 38. §.

³ Az 1877: XX. tcz. 43. §. Gyámságot és gondnokságot nem viselhetnek a nők.

súlyosan nehezedik meg a férfi vállaira is. Jó, ha meg vannak tőle kiméivé a nők az idegen árvákkal szemben.

Hiszen a szeretet kötelkeivel magukhoz lánczolt gyermekek felett ők is gyakorolhatják a gyámságot.

Így az édes anya természetes és törvényes gyámja az ő gyermekének, a melytől őt nem fosztja meg a törvény, hacsak a gyámságra érdemtelenné nem válik.¹

Sőt ha a nő egy idegen gyermeket örökbe fogad, akkor a természetes és törvényes gyámság őt fogja illetni.²

Nem lehet tehát azt mondani, hogy a nők egyáltalában nem viselhetnek gyámságot, mert hiszen úgy az édes anya, mint az örökbe fogadó anya törvény által van erre feljogosítva.³

Házaló nők.

Juthat valamelyik nő olyan keserves körülmények közé, hogy kénytelen ahhoz a nehéz, de másként egészen tisztességes kenyérkeresethez fordulni, a mit házalásnak neveznek.

Hát bizony akármilyen kicsinylőleg szól is valaki a házalásról, semmiképen nem egyéb ez, mint kereskedés kicsiben s épen olyan jogosult foglalkozás, mint a kereskedés nagyban.

¹ Erről alább az «Anyá» fejezetben a gyámságnál. Különben ez kifejezést nyert az 1877: XX. tcz. 43. §-ában is.

² Az 1877: XX. tcz. 36. §. Nő általi örökbefogadás esetében, ha a törvényes atya az atyai hatalmat, vagy az anya a törvényes gyámságot fenn nem tartotta: a törvényes és természetes gyámság az örökbefogadó anyát illeti.

³ Az 1877: XX. tcz. 43. §. Teljes szövege ez: Gyámságot és gondnokságot nem viselhetnek a nők, kivéve az anya, örökbe fogadó anya és házas társ.

Sőt a házalás még szolgálatot is tesz a nagyobb kereskedésektől távolabb helyen lakóknak.

A házalásra azonban engedélyt kell kérni, különben bajba kerül a házaló.

Ezt az engedélyt a nők is megkapják kérelmük folytán, nemcsak a férfiak.

Azonban a házalási engedélyt mindig hordja magával a házaló és ott, a hol házalni akar, a helybeli hatóságnak (városban rendőrkapitány, községben a bíró) mutassa be s az illető egyénnel írassa alá, vagyis láttamoztassa,² így aztán nyugodtan végezheti teendőit.

Iparúzés.

A törvény az iparügyeket rendezvén, nyíltan ki-mondta, hogy a nők is gyakorolhatnak bármely iparágat/

De ugyan miért is volnának megfosztva attól, holott némely iparágban sokkal nagyobb eredményeket érhetnek el, mint a férfiak?

Természetes, hogy az iparengedély ugyanazon feltételek alatt adatik ki a nőknek, mint a férfiaknak⁴ s hogy iparengedély nélkül az ipar nem gyakorolható.

¹ A kereskedelmi miniszter 1877. évi 13351. sz. rendelete a *házalókereskedés szabályozású*, tárgyában. 3. §. Házalóengedély nőknek is adható.

² Előbbi rendelet 13. §. A házaló köteles házalási okmányát mindig magával hordani és azt ott, a hol keresztülmegy, láttamoztatni.

³ Az ipartörvény, vagyis az 1884: XVII. tcz. 1. §-a erről így rendelkezik: A magyar korona területén minden nagykorú vagy nagykorúnak nyilvánított egyén, nemre való tekintet nélkül, ezen törvény korlátai közt, bármely iparágat, ide értve a kereskedést is, bárhol, önállólag és szabadon gyakorolhat.

⁴ Az iparengedélyért való folyamodás feltételei az 1884: XVII. tcz. 4. §-ában van megírva.

Azonban különbséget kell tenni a rendes ipar és háziipar között.

A háziipar gyakorolhatásához nem szükséges ipar-engedély.

így pl. a kenyérsütés mindenkor háziiparnak tekintik még akkor is, ha valaki rendszeren a piacra, eladásra süti a kenyeret s ebből él. És ehhez ipar-engedély nem szükséges.¹

Italmérési engedély.

Előfordulhat a nő életében, hogy magát italmérésből akarja fentartani.

Nyugodtan kérelmezheti az italmérési engedély megadását, mert a törvény általánosságban nem zárja ki a nőket az italméréssel való foglalkozásból.²

Azonban a törvény mégis tesz bizonyos nőkre kivételt, a kiknek egyáltalában nem engedí meg az italmérést.³

Teszi pedig ezt részben a visszaélések megakadályo-

¹ Az 1884: XVII. tcz. 183. §-a nyíltan kimondja, hogy a kenyérsütés, mely háziipar, nem esik az ipartörvény rendelkezése alá.

² Erről az 1888: XXXV. tcz. — mely az állami italmérési jövedékről szól, 5. §-ában így rendelkezik: Kimérésre vagy kismértékben való elárúsításra szóló engedély, nemükre való tekintet nélkül, csak olyan teljeskorú egyéneknek adható, kik teljesen megbízhatók, feddhetlen életűek és magyar állampolgárok vagy legalább az 1886. évi XXII. tcz. 15. §-a értelmében a magyar korona országainak valamely községében letelepülési engedélyt nyertek.

³ Az 1899: XXV. tcz. 3. §. Állami, törvényhatósági és községi alkalmazottak, továbbá lelkészek és tanítók, valamint ezek nejei és kiskorú gyermekei, nemkülönben gyakorló szülésznők részére sem korlátlan vagy korlátolt kimérésre, sem kismértékben való elárúsításra szóló engedély nem adható,

zására, részben pedig mert nem tartja összeegyeztethetőnek a családfő hivatalos állásával,* hogy családjának valamelyik tagja italméréssel foglalkozzék, részben mert nem akarja, hogy az italmérés által valaki hivatásszerű foglalkozásától elvonassék.

Így az állami, törvényhatósági és községi alkalmazottak, továbbá a lelkészek és tanítók sem maguk, sem nejeik vagy leányaik részére nem kapnak italmérési engedélyt, valamint nem kaphat azt a gyakorló szülésznő** sem.

Kenderáztatás.

A falusi jó gazdasszonyok még mindig foglalkoznak kender- és lentermeléssel, mely hasznos foglalkozás mindig díszére vált s ma is díszére válik minden gazdasszonynak.

Mert a kender és len sok fehérenműt kiszorít a házból és sok koronát hoz be és takarít meg.

Azután itt-ott még most is találunk nyomára azok-

* Egy *b.* megyei *o.* faluban ismertem egy papot, a kinek törvényes felesége, nem ugyan a papi lakon, hanem ennek közvetlen szomszédságában italméréssel foglalkozott s rendszeres korcsmát tartott. Egyszer (vagy talán többször is!) akadályoztatása esetében a férje helyettesítette a korcsmában és a részeg vendégek, a kiknek a pap maga szolgált fel, összepereltek vele az ital miatt s őt súlyosan meg is verték, holott az ő saját falubeli hívei voltak a vendégek. És az lett a vége, hogy a községbeliek nagyobb része nem tudván tisztelni az olyan papot, a ki híveinek korcsmárosa s velők verekszik: elhagyták őseik hitét és más vallásra tértek át.

** A gyakorló szülésznőnek minden perczen készen kell lenni arra, hogy beteghez menjen s így nem engedhető meg neki olyan foglalkozás, a mely őt kötelességének teljesítésében csak rövid időre is gátolná. Pedig a korcsmatartásnál ez megtörténhetnék.

nak a régi szép időknek, a mikor a rokka, vagy guzsaly mellett olyan kedvesen elteltek a téli estvék s tavasz felé a motolla kalimpálásában, a csüvölő sebes és zajos forgásában és a szövő zakatolásában úgy elgyönyörködött a gyermek és szájtátva bámulta, midőn az alól és felül egymás mellé sorakozó és a nyüst által fel és lerángatott fonalszálak olyan tátogást vittek véghez, mint a száraz földre kivetett halak.

A fonást és szövést nem szabályozza ugyan a törvény, de szabályozza az azt megelőző kenderáztatást.

Mert az egészségre és a halakra kártékony hatása volna a kenderáztatásnak, ha azt bárhol és bármely vízben lehetne eszközölni.

Azért a törvény értelmében az előjáróság minden községben kijelöli azt a helyet, a hol, s megállapítja azokat a módozatokat, a melyek szerint lehet kendent áztatni.*

És a ki éhez nem alkalmazkodik: azt a törvény büntetni rendeli.**

Kereskedelmi tanfolyam.

Utóbbi időkben a nők közül többen keresnek alkalmazást a kereskedésekben mint könyvvezetők vagy pénztárosok.

Ehhez azonban szükséges, hogy elvégezzék a kereskedelmi tanfolyamot.

* Az 1894: XII. tcz. 17. §-a szerint: Kendent és lent áztatni csak a hatóság által e célra kijelölt helyeken és megállapított módozatok szerint szabad.

** A mezőrendőrségről szóló 1894: XII. tcz. 94. §-a szerint: Kihágást követ el és 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, a ki kendent vagy lent nem a hatóság által kijelölt helyen és megállapított módozatok szerint áztat.

Épen ezért a közoktatási miniszter szervezte a női kereskedelmi tanfolyamot.¹

A női kereskedelmi tanfolyamra rendszerint csak a 18 évesnél fiatalabb leányok vétetnek fel.

Azonban a rendelet nem zárja ki egészen a 18 évesnél idősebb nőket sem.

A tanfolyam szervezete szerint a 18 évesnél idősebb nők csak a tanári testület és a tanfelügyelő ajánlatára a közoktatási miniszter engedélyével voltak felvehetők,² későbbben azonban egy külön rendeletben az mondatott ki, hogy ilyen engedély nem szükséges s az igazgatóság maga is felveheti a kereskedelmi tanfolyamra a 18 évesnél idősebb olyan nőket, a kik kellő előképzettséggel bírnak.³

Nem áll tehát útjában most már semmi a nőknek, hogy a kereskedelmi tanfolyamra beiratkozzanak, a mi megélhetési módot biztosít számukra.

Kisdedóvó.

Régebben sok gyermek elpusztult a kellő gondviselés hiányában. És e miatt nem egyedül a szegény szülőket, hanem ezeknek körülményeit is lehetett kárhoztatni.

A szegény szülőket elszólította otthonról az élet mindennapi küzdelme, a hat évesnél fiatalabb gyermeke-

¹ A női kereskedelmi tanfolyam részletesen van ismertetve alább a «Lányok» ez. részben.

² Közoktatási miniszter 1891. évi márcz. 15-én 59258. sz. a. kiadott rendelete. III.: Egyes figyelemre méltó esetekben a tanári testület és a kir. tanfelügyelő ajánlatára a vallás és közoktatási miniszter engedélyével 18 évesnél idősebb nők is felvehetők.

³ Közoktatási miniszter 1893. évi 26885. sz. rendelete: Közvetlenül az igazgatóság által 18 évesnél idősebb nők engedély nélkül is felvehetők, ha a kellő előképzettséggel bírnak.

kel iskolába nem adhatták, de a dologra magukkal sem mindig vihették s így kénytelenek voltak a háznál és felügyelet nélkül hagyni.

És hány gyermek esett áldozatul ily módon!

Hála az égnek! most már a törvény¹ apasztja a szerencsétlenségek számát a kisedővodák felállítása által.

Most már a három évet betöltött gyermek biztos helyen van az óvodában addig, míg azután iskolába mehet.

Hogy azonban a kisedővodák a kitűzött nemes feladatuknak megfelelhessenek, szükséges, hogy azokat képzett óvónőkre bizzák.

E célból maga a törvény határozza meg, hogy a kisedővodákban csak okleveles kisedővónők alkalmaztassanak.²

A kisedővónő-képzőintézetbe csak azok vehetők fel, a kik 14-ik évüket betöltötték, de a 40 évet még túl nem haladták. De a közoktatási miniszter a felvételt 40 évesnél idősebb nőknek is megengedheti. Szükséges iskolai bizonyítvány is a közép- vagy polgári (felső) leányiskolák negyedik, vagy a felsőbb népiskolák második osztályáról.³ A tanfolyam két évig tart.⁴

¹ A kisedővásról az 1891: XV. tcz. intézkedik.

² Az 1891: XV. tcz. 11. §. A kisedővodákban csakis hazai kisedővónőképző intézetben képesítést nyert okleveles kisedővónők alkalmazhatók.

³ A kisedővónőképző intézetbe való felvétel feltételei az 1891: XV. tcz. 33. §-a szerint a következők: 1. egészséges és ép testalkat és zenei hallás; 2. leányoknál a betöltött 14 év; 40 évnél idősebbek azonban csak külön miniszteri engedéllyel vehetők fel; 3. a közép vagy polgári és felsőbb leányiskolák negyedik osztályának vagy a felsőbb népiskolák második osztályának sikeres bevégzését igazoló iskolai bizonyítvány vagy a megfelelő tantárgyakból teendő fölvételi vizsga.

⁴ Az 1891: XV. tcz. 34. §.

A képesítő-oklevél csak a 18-ik évöket betöltött növendékeknek adatik ki, de a képesítő vizsga letétele után a 16-ik évöket betöltött növendékek gyakorlati működésre bocsáthatók.¹

A kisedevónőt a felügyelő-bizottság választja meg.²

A felügyelő-bizottság legalább öt tagból áll, mely magát kiegészíti a községben levő tekintélyesebb s a kisedevás iránt érdeklődő nőekkel.³

A felügyelő-bizottságot a községi kisedevodáknál a községi képviselőtestület, a hitközségeknél a hitközség választja,⁴ az állami kisedevodákhoz pedig úgy a férfi, mint a női tagokat a közoktatási miniszter nevezi ki.⁵

A nők tehát a felügyelő-bizottságban is érvényesíthetik befolyásukat, sőt ők lehetnek ennek legtevékenyebb s az ügysz, a kisedevok neveléséhez és ápolásához legjobban értő tagjai.

Ne mulasszák el azért ezt az alkalmat, a midőn olyan sokat tehetnek a jövő nemzedék érdekében!

Különben a felügyelő-bizottság tanácskozásaiban maga a kisedevónő is részt vehet⁶ sőt a jegyzői teendőkkel is megbízható.⁷

¹ Az 1891: XV. tcz. 39. §. A képesítő oklevél növendékeknek csak 18-ik évök betöltése után adható ki, de rendszeres alkalmazás nélkül gyakorlati működésre bocsáthatók a 16-ik évöket betöltött növendékek, ha a képesítő vizsgát sikerrel letették.

² Utasítás a községi kisedevodák és menedékházak felügyelő-bizottsága részére. 12. ij.

³ Az 1891: XV. tcz. 22. §.

⁴ Ugyanott. Utolsóelőtti bekezdés.

⁵ Az 1891: XV. tcz. 24. §.

⁶ Utasítás a községi kisedevodák és menedékházak felügyelő-bizottsága részére. 4. §.

⁷ Ugyanott. 12. §.

Nehéz, de nemes feladat vár a nőkre a kiseddévás körül s a kiseddévónők aránylag kevés idő alatt jutnak a megélhetésnek biztos forrásához.

Keresetadó.

Mindnyájan tartozunk az állam terheiben osztozni.

Osztozunk is, legalább adófizetés cím alatt.

De nemcsak a birtok és rendes fizetés, hanem a másféle foglalkozás után is fizetni kell adót és pedig az úgynevezett keresetadót.¹

Ezt a kereseti adót tartoznak fizetni azok a szülésznők, művésznők, íróknők, tanítónők, a kik nem kapnak havi vagy évi rendes fizetést vagy tiszteletdíjat, de azért mégis mint magán egyének, gyakorolják foglalkozásukat.²

Az ilyen magánegyének a III-ik osztályú kereseti adót fizetik.³

A keresetadó kivétele az adóbevalláson alapul. De a keresetet lelkiismeretesen kell bevallani⁴ mert külön-

¹ Az adónak nagyon sokféle neme van, de ezek közül személy szerint csak a keresetadó érdeklí kiválólag a nőket. A keresetadóról az 1875: XXIX. tcz. intézkedik.

² Az 1875: XXIX. tcz. 2. §. A keresetadónak négy osztálya van: a III. osztályba tartoznak azok az adófizetők, a kiknek nincs állandó fizetésük vagy tiszteletdíjuk; a kiknek pedig állandó havi vagy évi fizetésük vagy tiszteletdíjuk van, azok a IV. osztályú kereseti adót fizetik.

³ Az 1875: XXIX. tcz. iá. §. A keresetadó III. osztályába tartoznak: *d)* mindazok, kik évi vagy havi fizetéssel vagy tiszteletdíjjal egybe nem kötött szellemi, értelmi vagy művészi foglalkozást űznek, u. m. mérnökök, ügyvédek, orvosok, sebészek, szülészek, szülésznők, írók, művészek, magántanárok, tanítók stb.

⁴ Minden városban és községben közhírré teszik a kereseti adó bevallásának idejét s ezt nem szabad elmulasztani.

ben szigorú büntetésnek teszi ki magát az, a ki keresetét eltitkolja.¹

Közmunka.

A községi munkához mindenki tartozik hozzájárulni,² ha csak az alól felmentve nincs.³

A kik egyenes adót⁴ nem fizetnek, azok kötelesek útheadótartozás fejében három kézi napszámot természetben leszolgálni, vagy ezt megváltani.⁵

De a nők fel vannak mentve a községi közmunka-teljesítés alól.⁶

Azonban ha a nőkkel egy kenyéren levő, munkára alkalmas férfi családtag vagy szolga van: ezek tartoznak

(1875: XXIX. tcz. 17. §.) A nő még azon esetben is tartozik bevallani a saját külön jövedelmét — a mennyiben az adó alá esik,— ha férje az ő jövedelmét már bevallotta. Mert lehet egy ugyanazon családban, hogy a családtagoknak külön-külön jövedelme is van.

¹ Az 1883: XLIV. tcz. 100. §-a szerint ha a keresetadó alá eső jövedelem eltitkoltatik, a büntetés 1—8 annyi, mint azon összeg, melylyel a kincstár megkárosítottatik, a 101. §. szerint pedig a kisebb kihágás büntetése 1—50 forintig terjedhető pénzbírság.

² 1890: I. tcz. 49. §.

³ Ugyanezen szakasz és az 1890: I. tcz. 25. §-a sorolja fel azokat, a kik fel vannak mentve a községi közmunka teljesítése alól. Ez utóbbi 25. §. szerint fel vannak mentve azon tanítók, úgy szintén azok családtagjai, személyüket illetőleg, kiknek évi fizetése 300 frtot meg nem halad.

⁴ Egyenes adó alatt: a föld-, ház- és keresetadót értjük a közhasználatban levő kifejezés szerint.

⁵ A kézi napszám megváltásának összegét a törvényhatóság határozza meg az 1890: I. tcz. 25. §-a értelmében, mely azonban a 23. §. rendelkezésére tekintettel egy napszám ára mintegy ötven krajczár (egy korona).

⁶ Ez a felmentés azonban csak a nő személyére s azon esetre szól, ha különben egyenes adót nem fizet.

a velök egy kenyéren levő nőkért a községi közmunkát teljesíteni.¹

Motozás.

Úgy a régi, mint az újabb törvények tiszteletben tartották és tartják s kímélik a szeméreméretet.

De jöhetnek elő olyan esetek, midőn nem lehet elkerülni olyan dolgokat, melyek látszólag sértik a szeméreméretet.

Ilyen a bűnügyekben a bűnjelek után való kutatás, vagyis a személy megmotozása.

Ez alól a bűnvizsgálati cselekmény alól általánosságban a nőt sem lehet kivenni, mert az ilyen általános kivétel a bűncselekmény felfedezését megghiúsíthatná.

És habár a személyi motozást a vizsgáló bíró is csak ritka esetben s mindenkor csak a teljes alaposággal gyanúsított nő ellen rendeli el: mégis gondoskodik a törvény, hogy a nők megmotozásánál nemcsak a motozást teljesítse a nő,² hanem tanúképen³ is csak nők alkalmaztassanak.⁴

¹ Ha a nő rendelkezik a házzal s a háznál férfi van; ez tartozik a nő helyett a közmunkát teljesíteni. Ide vonatkozólag az 1890: I. tcz. 49. §-a következőleg szól: Községi közmunkára a község minden lakosa köteles, hacsak ezen kötelezettség alól felmentve nincs. A kézi közmunka alól felmentvők: *b)* a nők általában, kivéven azon eseteket, ha házuknál velök — legyenek hajadonok vagy özvegyek — egy kenyéren levő és munkára alkalmas férfi családtag vagy szolga létezik, mely esetben ezek a megszabott napszámot azokért teljesítik.

² Erről a Bűnvádi perrendtartás, vagyis az 1896: XXXIII. tcz. 189. §-a rendelkezik.

³ Az 1896: XXXIII. tcz. 181. §-a szerint a személymotozás fogatosításánál legalább két tanúnak mindig jelen kell lenni.

⁴ Az 1896: XXXIII. tcz. 189. §. második bekezdése: Nők-

Sőt ha a szeméreméretet kímélése azt követeli, akkor a vizsgálóbíró tartozik félrevonulni a nő megmotosása alatt.*

Örökösödés.

Bármennyire tisztelte is a magyar a női nemet: egyet még sem lehet eltagadni, azt, hogy az örökösödés tekintetében különbséget tett a fiú- és leánygyermek között, még pedig a leányok hátrányára.

A fiúgyermek az ősi törvények szerint az örökösödés dolgában mindig előnyben részesültek a leányok felett.

Voltak olyan birtokok, a melyeket leánygyermek egyáltalában nem örökölhetett szülője után.

Sőt az úgynevezett jobbágyok** gyermekei közt is

nek megmotosására és az eljárásnál tanúképen való közreműködésre csak nők alkalmazhatók.

* Az 1896: XXXIII. tcz. 236. §. A szemle tárgya rendszert a vizsgálóbíró jelenlétében vizsgálandó meg. Nem szükséges a vizsgálóbíró jelenléte, ha félrevonulását a szeméreméretet kímélése követeli.

** Hazánk legelső történelmében *«jobbágyok»*-nak a jobb ágyból születetteket, vagyis a főrangúakat neveztek; későbbben azonban mintegy gúnynévvé vált ez (némelyek szerint) s azokra vitték át, a kik katonáskodni vagy a nemzetgyűlésen megjelenni nem akartak (*«jobb ágyban»*, azaz otthon maradni) s e miatt büntetést fizettek (*«jobb adj»* t. i. fizess), vagy pedig szolgálásra vettek. Az I-ső vagy Nagy Lajos király által 1351-ben tartott országgyűlés a fő- és köznemesek közötti különbséget megszüntette s ugyanekkor tűnik fel legelőször a jobbágy név a *földmívelő* népre alkalmazva s ettől kezdve e név alatt mindenkor a földműveléssel foglalkozó népet kell érteni. A jobbágnak a földes úrhoz való viszonya nem volt ugyan egészen szolgálai, de nagyon közel állt ahhoz (s épen ezért meglehetősen találó a jobbágy névnek az a származtatása, hogy a szolgák *jobbadját*, vagyis hasznavehetőbbjeit jelenti.) Az 1848-iki magasztos tör-

meg volt ez a különbség s a szülői vagyonban nem egyenlően örökösödtek a fiú- és leánygyermek, sőt némely vagyonból egyáltalában nem is örökösödtek. És ez így tartott a jobbágyoknál egészen 1840-ik évig, a mikor törvényileg kimondatott, hogy örökösödés dolgában fiú- és leánygyermek között nincs különbség, egyik épen úgy örökösödik, mint a másik.¹

De az úgynevezett nemeseknél még tovább is megmaradt a fiú és leány egyenlőtlen örökösödése. Még a minden szabad eszmét villámgyorsasággal életrekeltő 1848-iki országgyűlés is csak elvileg mondta ki a fiú- és leánygyermek örökösödése közötti különbséget, kijelentvén az ősiség eltörlését.²

Az 1848-iki szabadságharcz lezajlása után egy ideig «nyílt parancsok» rendezték az ország ügyeit s ezek közül az «Ősiségi nyílt parancs» határozottan eltörölte a fi- és leányág közötti különbséget.³

vények után megszüntették a jobbágyságot s ledöntötték azokat a válaszfalakat, melyek magyar és magyar, ember és ember között voltak.

¹ A jobbágyok örökösödéséről az 1840: VIII. tcz. intézkedik, melynek ide vonatkozó 2. §-a következő: A jobbágyoknak minden ősi javaikban s végrendelet nélkül hátrahagyott szerzeményeikben törvényes házasságból származott fiú és leány maradékaik — oly világos megjegyzéssel azonban, hogy mind az, mit a mindkét nemű magzatok kiházásításukkor vagy azután is szüleiktől kaptak, osztálybeli részükbe tudassék be — teljesen egyenlő mértékben örökösödnek s minden e részben eddig fennállott ellenkező szokások, szőlőhegyi vagy más helybeli szabályok, ezennel jövedőre megsemmisítetnek.

² Az 1848: XV. tcz. szól az ősiség eltörléséről.

³ Az ősiségi nyílt parancs 1852. évi nov. 29-én jelent meg s ennek 5. §-a így szól: Az (ausztriai) általános polgári törvénykönyv hatályba lépte napjától kezdve az öröklött és szerzett, az adományos és más vagyon, s a fi- és leányág közötti különb-

Ugyanígy magyarázta az ősiség eltörléséről szóló 1848-iki törvény cikkét a «nyílt parancsnál» sokkal nagyobb alkotmányos erejű 1861. évi «Országbírói értekezlet».¹

A későbbi törvények pedig már annyira természetesnek tartották a fiú- és leánygyermeknek egyenlő örökösödését, hogy még felemlíteni sem tartották ezt szükségesnek.²

Így tehát most már nincs semmi különbség fiú és leánygyermek, vagyis a fi- és nőág örökösödése között.³

ség, sem az élők közötti vagy a halál esetére rendelkezhetési jogra, sem pedig a törvényes öröklésre befolyással nem bír.

¹ Az 1861. évi Országbírói értekezlet I. rész 3. §-a így van: A királyi adományos és nem-adományos, a fi- és leányági javak és az ezekből származható jogviszonyok közti különbség vagy a leányi negyed (erről a Leányok ez. részben) és hajadoni jog, mint a fiág kifolyása, az 1848: XV. tcz. szellemében megszüntnek tekintendők.

² Az örökösödési eljárást a legújabbban az 1894: XVI. tcz. szabályozza, a melyben mindenütt csak örökösökről van szó, a nélkül, hogy fiú vagy leány közt különbség tételnek. A mi nagyon is természetes, mert hiszen egy ugyanazon apától és anyától származó gyermekek közül — rendes körülmények között — a szülői vagyonra nem lehet több joga egyiknek, mint a másiknak. És a törvény — igen bölcsen — még a méhmagzatok örökösödéséről is rendelkezvén (2. és 50. §.): kétségtelen, hogy a még meg nem született gyermekről nem lehetvén tudni, hogy fiú lesz-e vagy leány, örökösödési jogának biztosításánál csak a gyermek, nem pedig a fiú vagy leány jöhet figyelembe.

³ Csak végrendeletileg lehet különbséget tenni a fiú- és leánygyermek örökösödésére, de ezzel épen úgy lehet egyiket, mint másikat előnyben részesíteni. Azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy törvényes kitagadáson kívül — a mely a legritkább esetek közé tartozik — a törvényes osztályrészétől (vagyis a végrendelet hiányában neki jutandott vagyon fele részétől) egy gyermek sem fosztható meg. (Országbírói értekezlet 7. §.) Vi-

Örökbefogadás.

Semmi nem áll útjában annak, hogy a nők is fogad-
hassanak örökbe gyermeket.

Sőt benne van ez a törvényben¹ és törvényes ren-
deletben is.²

Az örökbefogadás egy szerződés,³ a mely szerint az
örökbefogadó vagyonában örökösül fogadja az örökbe-
fogadottat s ez azután úgy tekintetik, mintha saját gyer-
meke volna.⁴

Az örökbefogadásnál rendszerint nevét is átruhazza
az örökbefogadó az örökbefogadottra s ez ezután kettős

szont azonban mindegyik gyermek osztályrészébe beszámítható
az az érték, a melyet szülője életében kiházasításra vagy más-
képen jelentősebb összegben kapott. Végül még meg kell emlí-
teni a nagy vagyonú és fényes nevű családok némelyikénél ma
is fennálló *hitbizományi*, mely királyi jóváhagyással — a család
fényének és tekintélyének fentartására — a vagyon egy részét
elvonja az összes gyermekektől s ez elkülönítve, az alapítólevél-
ben meghatározott öröklési rendben száll a család kijelölt tagjára.

¹ Az 1877: XX. tcz. 36. §-a nyilván szól nő általi örökbe-
fogadásról.

² Az 1884. évi jan. 22-én 3546. sz. igazságügyminiszteri
rendelet.

³ Az örökbefogadási szerződést a kir. közjegyző előtt szok-
ták kiállítani, három eredeti példányban, melyeket úgy az örökbe-
fogadó, mint az örökbefogadott aláírnak s ha az örökbefogadott
kiskorú, akkor a gyámhatósággal jóváhagyatnak és az igazság-
ügyminiszterhez felterjesztenek, a ki azt — a mennyiben aka-
dály nincs — jóváhagyja s az egyik példánynak az irattárban
elhelyezése, a másik két példánynak a felek részére kézbesítése
végett az illetékes kir. törvényszékhez leküldi.

⁴ Az örökbefogadó anyának ugyanazon jogai és kötelessé-
gei vannak az örökbefogadott gyermek felett és iránt, mint a
szülőnek. Erre vonatkozólag az 1877: XX. tcz. 36. §-a így intézke-
dik: Nő általi örökbefogadás esetében, ha a törvényes atya az

nevet visel, vagy saját nevét elhagyva, egyedül az örökbefogadó nevét viseli.

Az örökbefogadó nő csak a saját születési családnevét ruházhatja át az örökbefogadottra.¹

Segélypénztár.

Ez a nagyon szegény nőkre vonatkozik, a kik, mint gazdasági munkások, vagy gazdasági cselédek, keresik mindennapi kenyerüket.

A gazdasági munkások és gazdasági cselédek részére ugyanis egy áldásos hatású törvény alkotott,² mely részükre segélypénztárt állított fel.³

Ez a segélypénztár hivatva van megmenteni a gazdasági munkásokat és gazdasági cselédeket a nyomortól munkaképtelenségük,⁴ vagy előregedésük esetére.⁵

atyai hatalmat, vagy az anya a törvényes gyámságot fenn nem tartotta: a törvényes és természetes gyámság az örökbefogadó anyát illeti.

¹ Az 1884. évi január 22-ikén 3546. sz. a. a kiskorúakat érdeklő örökbefogadások körüli eljárás tárgyában kiadott igazságügyminiszteri rendeletben ez áll: VI. Örökbefogadás útján csak az örökbefogadó családi, vagy az örökbefogadó nő születési családneve ruházható át az örökbefogadottra; özvegy nő elhalt férje nevét nem ruházhatja át, mert ezt csak ideiglen — netáni újabb férjhezmenetelig — viseli.

² A gazdasági munkás- és cselédsegélypénztárról az 1900: XVI. tcz. intézkedik, mely 1901. évi január elsején lépett életbe.

³ A segélypénztár célja a pénztár rendes és rendkívüli tagjait, a gazdasági (külső) cselédeket s azok családját segíyezni. (1900: XVI. tcz. 1. §.)

⁴ A segélypénztár segílyt nyújt a rendes tagoknak: baleset, baleset miatti rokkantság, valamint más okból származó rokkantság esetében.

⁵ A rendes tag, ha életének 65-ik évét betölti és akkor öiásként segílyt nem kap, száz korona külön segílyben része-

Ennek a segélypénztárnak rendes,¹ vagy rendkívüli² tagjai lehetnek a nők épen úgy, mint a férfiak, ha munkás igazolványuk van, vagy szolgálati (cseléd) könyvvvel bíró gazdasági (külső) munkások s belépéskor életük 14-ik évét betöltötték, de 35-ik évét túl nem haladták.³

Annyival üdvösebb intézkedés ez, mert a tag elhalálása esetén is igyekszik könnyíteni a hozzátartozók aggodalmán az eltemetésre vonatkozólag.⁴

sül, azonban ez által nem esik el semmiféle segélyezési jogától. (1900: XVI. tcz. 19. §.)

¹ A rendes tagok tartoznak két korona felvételi és az első csoportban hetenkint 20 fillér, a második csoportban 11 fillér tagsági díjat befizetni a segélypénztárba (2. §.) s ezért baleset esetében, ha a rendes tag oly módon válik munkaképtelenné, hogy egy helybeli hasonló munkás rendes keresetének felét sem tudja megkeresni, ekkor munkaképességének helyreálltáig, de legfeljebb 60 napig minden napra egy korona segélyt kap (12. §.), a 60 nap eltelte után pedig munkaképtelenségének egész tartama alatt havonként tíz koronát (16. §.); ugyanennyit kap az az első csoportbeli rendes tag is, a ki tíz évi tagság után rendes körülmények (tehát nem baleset) miatt válik munkaképtelenné (18. §.), míg a második csoportbeli rendes tagot ez utóbbinak csak fele illeti (21. §.).

² A rendkívüli tagok évenként egy korona tagsági díjat tartoznak befizetni (2. §.) és ezért baleset esetében mindazon jogokban részesülnek, mint az első csoportbeli rendes tagok (22. §.), de nem baleset, hanem más cím alatt őket segély nem illeti.

³ A segélypénztár első öt évében (vagy 1906-ig) négy korona felvételi díj mellett az igazgatóság a 35-ik évöket betöltött, de 50-ik évöket túl nem haladott egyéneket is felveheti az igazgatóság a segélypénztár tagjai közé s baleset esetében ezek is egyenlő segélyben részesülnek a rendes tagokkal, más esetben azonban csak úgy kapják meg a segélyt, ha a pénztárnak már legalább 15 évig tagjai voltak, illetőleg 70-ik évöket betöltötték (42. §.).

⁴ Ha a tag baleset következtében meghal, hátramaradt csa-

Szárnyas állatok szállítása.

Ez a jó gazdasszony okra tartozik, a kik sem magukat, sem cselédjeiket nem akarják büntetésnek kitenni a szárnyas állatok bevásárlásánál és hazaszállításánál.

Mert úgy áll a dolog, hogy a jó szívek megszánták már az oktan állatkínzásokat, a melyek durvaság kifolyásai és durvaságra tanítanak s a mellett még hátrányosak az állatok húsának élvezetességére is, mert az elcsigázott állat húsa soha sem olyan jó, mint azé, mely a levágásig jó bánásmódban részesül: ugyanazért többféle rendelet jelent meg az állatkínzás elhárítására.

Ezek közé tartozik az a rendelet is, mely a kisebb élő szárnyas állatok szállítására vonatkozik.¹

Ebben ki van mondva, hogy kisebb szárnyas állatok közül² négy párnál többet összekötött lábakkal szállítani vagy vinni, vagy ily állapotban tartani³ tilos. Libák, pulykák s nagyobb szárnyas állatok⁴ összekötött lábakkal

ladjának a pénztár egyszer s mindenkorra 400 korona segélyt ad. Ha a tag házastárs vagy gyermek hátrahagyása nélkül hal meg: a pénztár a tag temetési költsége fejében összesen 100 korona temetési segélyt ad (17. §.). Ha a tag nem baleset következtében hal meg s legalább öt évig volt tag: 200 korona, 10 évi tagság után 250 korona, 15 évi tagság után 270 korona fizetendő ki hozzátartozói részére, ha pedig házastárs vagy gyermek nem marad, temetési költségül 100 korona segély adatik.

¹ A földművelési miniszter 1892. évi május 21-ikén 34060. sz. a. adta ki ezt a rendeletet, a melynek megszegése kihágást képez és 40 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

² A kisebb szárnyas állatok közé tartozik a tyúk, csirke, rucza.

³ Ez a piaczon vagy áruhelyen tartásra vonatkozik.

⁴ Nagyobb szárnyas állatok alatt a libákon és pulykákon kívül még érthetők a kakas, kappan, sőt a hizott rucza is.

kai egyáltalában nem szállíthatók s azok házálás esetében¹ csakis hónalj alatt vihetők.

Az ezeknél nagyobb mennyiségben a szárnyas állatok csak ketreczes, vagy fonott kocsikon, illetőleg ketrecekben vagy kosarakban szállíthatók.²

Születés bejelentése.

Nemcsak a rend, hanem a családi tekintetek is megkívánják, hogy minden gyermek születése bejelentessék az illetékes hatóságnál.

Kétféle bejelentés van elrendelve: egyik csupán a nyilvántartás végett, melyre csak a bába van kötelezve,³ másik az anyakönyvezés végett bejelentés, melyre a bába csak másodsorban, az anya pedig utolsó sorban van kötelezve.⁴

¹ Ez a rendelkezés nem csupán arra az esetre vonatkozik, midőn az eladó eladás végett házal a szárnyas állattal, hanem a szárnyas állatnak a vásárból vagy más helyről haza szállítására is.

² Erről a rendelet 3. §-a világosan így rendelkezik.

³ Még az 1882. évi 31438. sz. belügyminiszteri rendelet köteletségévé tette a bábáknak, hogy minden szülést, a melynél segédkeztek, 24 óta alatt az anyakönyvvezetőnek bejelentsenek. Az 1895. évi október 1-ső napjáig, vagyis az állami anyakönyvről szóló 1894: XXXIII. tcz. életbe léptéig ezt a bejelentést az illető felekezeti lelkésznél vagy a községnél kellett megtenni, azóta az állami anyakönyvvezetőnél. Ezt a belügyminiszteri rendeletet érvényben hagyta az állami anyakönyvek vezetése tárgyában 1895. évi június hó 29-ikén 60000. sz. a. kiadott belügyminiszteri rendelet 50. §-a.

⁴ Az anyakönyvezés végett bejelentésről az 1894: XXXIII. tcz. 35. §-a következőleg intézkedik: Minden gyermek születése legkésőbb a születéstől számított egy hét alatt az illetékes anyakönyvvezetőnél bejelentendő. A bejelentésre fokozatosan az alábbi

Az első bejelentést 24 óra alatt, a második bejelentést hót nap alatt kell megtenni. Az anyának azonban megengedi a törvény, hogy csak felgyógyulásakor tegye meg a bejelentést.¹

Az anyakönyvezés végetti bejelentésre mindazok kötelezve lévén, a kik a szülésnél jelen voltak, vagy a kinek lakásában a szülés történt: figyelemmel kell kísérni az ilyen nőknek a bejelentésnek az előbb kötelezettek által megtételét, nehogy magukat bajnak tegyék ki a mulasztással.

Tanítónők.

A világon egyik legnemesebb s majdnem legnehezebb foglalkozás a tanítónőké.

Ápolva tanítani és tanítva nevelni a zsenge gyermekeket, a nemzet édes reményeit s becsepegtetni ezeknek ártatlan szívébe minden szép és nemes iránti szeretetet, gyöngédséget, jóságot!

Bizony magasztos feladat és nagy felelősség helyettesíteni a szerető szülőket az apró csemeték gondozásában, sőt sokszor helyreigazítani azt a ferde irányt, a melyet ezek a szülői háznál vesznek és pótolni azokat

sorrend szerint kötelesek: *a)* a törvényes atya; *b)* a szülésnél közreműködő bába; *c)* a szülésnél segédkezett orvos; *d)* mindazok, a kik a szülésnél jelen voltak; *e)* az, a kinek lakásában a születés történt. Ezeken kívül a bejelentésre kötelezett az anya, mihelyt erre már képes.

¹ Az 1894: XXXIII. tcz. 36. §-a szerint: A bejelentésre a sorrendben utóbb nevezettek csak akkor kötelesek, ha megelőző kötelezett vagy nincsen, vagy pedig a bejelentés megtételében akadályozva van. A bejelentés szóbeli s a bejelentésre kötelezett vagy annak megbízásából más oly egyén által teljesítendő, ki a születésről közvetlen tudomással bir.

a hiányokat, a melyek a szülői gondatlanságot sokszor nagyon is elárulják.

Azért nem lehet csodálni, ha ilyen, egész nemzedék jövőjére elhatározó befolyással bíró foglalkozásra csak azt bocsátják, a kiben meg van minden feltétel annak a nagy feladatnak elvégeztetésére.

Képesítés nélkül senki nem lehet tanítónő.

Tanítónőképesítő vizsgálatra¹ csak azok jelentkezhetnek: *a)* kik a képzőintézetben² mind a négy tanfolyamot legalább elégséges eredménnyel elvégezték, a gyakorlóiskolában megfelelő tanításbeli jártasságot szereztek és erkölcsi tekintetben is a tanítói pályákra valóknak bizonyultak; *b)* oly egyének, kik magukat a tanítói pályára gyakorlatilag és magán úton elméletileg kiképezték.³

Szerényen van megszabva a lakása és fizetése az elemi iskolai tanítónőknek,⁴ azonban ha még a kor-

¹ Az állami elemi tanítónői képesítő vizsgálat szabályzatát a közoktatási miniszter 1892. évi márcz. 19-ikén 12152. sz. a. adta ki s a képesítő vizsgálatra bocsátást ennek 2. §-a írja elő.

² A tanítónőképző-intézetekbe az 1868: XXXVIII. tcz. 108. §-a szerint felvétetnek a 14-ik óvöket betöltött oly leányok, kik a felső népiskolai tanfolyamot egészen bevégezték és a felvételi vizsgát letették.

³ A közoktatási miniszter 1892. évi 12152. sz. rendeletének 4. §-a szerint: Magán úton készült jelöltek a vallás- és közoktatási miniszter engedélyével képesítő vizsgára bocsáthatók: *a)* ha a vizsgálat idején nőjelöltek 18-ik életévüket betöltötték; *b)* ha előképzettségüket iskolai bizonyítvánnyal igazolják; *c)* legalább egy évig valamely iskolában tanítással gyakorlatilag foglalkoztak; *d)* ha erkölcsileg kifogástalanok, testileg épek és tanítói pályára alkalmasok.

⁴ Az 1893: XXVI. tcz., mely «a községi, valamint a hitfelekezetek által fentartott elemi iskolákban működő tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről» szól. 1. §-a szerint népiskoláknál tisztes lakáson és legalább egynegyed holdnyi kerten

pótlékot¹ is hozzá veszszük: ezek mégis biztosítják számára a tisztességes megélhetést.

És azután ott van a nyugdíj,² melynek nyugalmat biztosító fedele alatt meghúzhatják magukat öregségük napjaiban.

Igaz, hogy ehhez a nyugdíjhoz ők is hozzájárulnak,³

kívül a rendes tanító fizetése 300 frtnál, a segédtanítóé 200 frtnál kevesebb nem lehet. — Az ezen törvény alapján a közoktatási miniszternek 1894. évi márczius 2-ikán 10000. sz. a. az elemi iskolai tanítók fizetésének rendezéséről kiadott rendelete a lakásról és fizetésről így intézkedik: 1. §. A községi elemi iskoláknál egy rendes tanítónőnek lakásul legalább két tisztességes padozott szobát, egy konyhát és egy kamarát, a segédtanítónőnek egy padozott szobát kell adni. A felekezeti iskolai rendes és segédtanítónők számára lehetőleg szintén legalább ugyanily lakások adassanak. Továbbá a rendes tanítónőknek legalább háromszáz forint (600 korona) évi fizetés és legalább egy negyed holdnyi kert, a segédtanítónőknek legalább 200 forint (400 korona) évi fizetés és legalább egynegyed holdnyi kert.

¹ A korpótlékról az 1893: XXVI. tcz. 2. §-a így rendelkezik: «Az összes elemi népiskolák tanítói 50 frt ötödéves korpótlékban részesülnek, mely öt ízben válik esedékessé és 250 frtig emelkedhetik. E korpótlék a 300 frtnál nagyobb fizetésbe nem számítható. — Ugyancsak a korpótlókról az előbbi 3. p. alatti rendelet a következőleg intézkedik: 2. §. Az összes elemi népiskolák rendes és segédtanítónői ötven forint (100 korona) ötödéves korpótlékban részesülnek, a mely öt ízben válik esedékessé és 250 frtig (500 koronáig) emelkedhetik. A korpótlék alapját képező szolgálat 1893. évi szept. 25-ik napjával veszi kezdetét. E korpótlék a 300 frtnál (600 korona) nagyobb fizetésbe nem számítható s így a tanítónőt feltétlenül megilleti akkor is, ha fizetése az említett összeget bármennyivel meghaladja.

² A néptanítók nyugdíjáról az 1875: XXXII. tcz., 1891: XLIII. tcz. és az 1894: XXVII. tcz. intézkedik.

³ Az 1894; XXVII. tcz. 3. §-a szerint: A nyugdíj és gyámintézet jövedelméül a következő források jelölhetnek ki: a) a

de szívesen egyezhetnek bele ebbe a hozzájárulásba, mi-
dön tudják, hogy ez az időleges nélkülözés megmenti
őket a későbbi állandó nélkülözéstől.

És a törvény kiterjeszti a nyugdíj jótékonyosságát
az újabb nyugdíjtörvény életbelépte előtt¹ szolgálatba
lépett tanítónőkre is.²

A nőtanítók a férfitanítókkal az ellátási igény el-
bírálásánál úgy a jogok, mint a kötelezettségek tekinteté-
ben egyenlőknek tekintendők,³ sőt a férjjet neje után
kevesebb jog illeti meg, mint a nőt férje után.⁴

tanintézetek minden rendes igazgatónöje vagy tanítónője köteles
évi törzsfizetésének 300 frton felüli összege, valamint fizetésének
minden szaporodása után járó (ide nem értve a lakpénzt) egy-
szermindenkorra egyharmadrészét a nyugdíj és gyámintézet ja-
vára lefizetni.

¹ Az 1894: XXVII. tcz., vagyis a néptanítók nyugdíjáról
szóló újabb törvény 1894. évi szept. 25. napján lépett életbe.

² Az 1894: XXVII. tcz. 7. §. E nyugdíj és gyámintézet a
kötelékében álló tanintézeteknek nemcsak azon igazgatónőire,
tanítónőire terjed ki, kik az országos nyugdíj- és gyámintézet
életbe lépte után törvény- vagy szabályszerűen megállapított
ily rendes állásokra megfelelő képesítéssel megfelelő minőség-
ben törvény- vagy szabályszerű módon állandóan alkalmaztat-
nak, hanem kiterjed azokra is, kik e törvény életbe lépte előtt
léptek jelen szolgálatukba és pedig már eddig teljesített szolgál-
atuk beszámításával.

³ Az ellátási igényről a népoktatási tanintézetek és kised-
óvodák tanítóinak nyugdíjazásáról stb. szóló 1891: XLIII. tcz.
6. §-a: A nőtanítók a férfitanítókkal az ellátási igény elbírálá-
sánál úgy a jogok, mint a kötelezettségek tekintetében egyenlők-
nek tekintendők.

⁴ Erről szintén az előbbi törvény 6. §-a intézkedik, követ-
kezőleg: A férj neje után annak három havi fizetésével, illetve
ha nyugdíjas állapotban halt el, három havi nyugdíjával felérő
temetkezési járulékon kívül semminemű részletetésre nem tart-

A tanítónőt saját nyugdíja minden körülmények között megilleti¹ s az ő árvái — ha férje életben marad is, de nem nyugdíj képes — szülőtlén árváknak tekintetnek s mint ilyenek, segélyezettnek.²

Tanúskodás.

Szinte restelkedve írom le, hogy a tanúskodás tekintetében még most élő törvény is különbséget tesz férfi és nő között.

Igaz, hogy ez csak egy pár esetre van szorítva, de tagadhatlanul fennáll.

Miért van e különbség: indokolni alig lehetne, vagy talán nem is.

Az egyik eset a telekkönyvi ügyekben fordul elő. A nálunk — törvény hiányában — még mindig törvényes hatálylyal bíró telekkönyvi rendelet³ nyilván kimondja, hogy telekkönyvi bekebelezésre csak az olyan okiratok alkalmasok, melyek két férfitanú aláírásával vannak megerősítve/¹ És ehhez a rendelkezéshez a telekkönyvi hatóságok ma is ragaszkodnak.

hat igényt. — A nőt azonban férje után nemcsak temetési járuléknak, hanem nyugdíj is megilleti.

¹ Az 1891: XLIII. tcz. 7. §-a: A nőtanító saját alkalmaztatása után öt megillető nyugdíjra vagy végkielégítésre az esetben is tarthat igényt, ha férje még életben van, vagy utána külön ellátást élvez s folytonos ellátását akkor is megtartja, ha férje után később részeseül csak ellátásban, vagy ha újra férjhez megy.

² Az 1891: XLIII. tcz. 8. §-a: A nőtanító árvái szülőtlén árváknak tekintendők és róluk mint ilyenekről kell gondoskodni.

³ A nálunk máig is érvényben levő telekkönyvi rendtartást az 1855. évi decz. 15-ikén kiadott rendelet, az úgynevezett császári nyíltparancs szabályozza.

⁴ E rendelet 82. §-a így van: A külső alak tekintetében

Másik eset a végrehajtási törvényben¹ fordul elő, a hol meg van írva, hogy a végrehajtás foganatosításakor férfitanúknak kell jelen lenni.²

Minden más esetben azonban egyenlő hatálya van a férfi- vagy nőtanú vallomásának és a többi törvények nem tesznek megkülönböztetést közöttük.

Sőt bűnügyekben a nők megmotosása alkalmával csakis nőtanúk lehetnek jelen.³

A tanúskodásra nem kötelezhető bűnügyben a terhelt házastársa, jegyese, házastársának testvére vagy testvérének házastársa; de a szülésző sem tartozik vallo- mást tenni arra nézve, a mit valaki a bizalmas titok- tartás kötelességével bízott reá, hacsak a megbízó a titoktartás alól fel nem menti. Az ilyenek, ha mégis val- lomást akarnak tenni és tesznek is: esküre nem kötelez- hetők.⁴

az okiratnak, hogy ez bekebelezés alapjául szolgálhasson:

b) a kibocsátó aláírásával ellátva s ennek vagy hitelesítve, vagy hozzá két oly férfi tanú aláírásának mellékelve kell lennie, kiknek tanúskodási képessége ellen semmi törvényes akadály nem létezik.

¹ A végrehajtási eljárást az 1881: LX. tcz. foglalja magában.

² Az 1881: LX. tcz. 24. §-a: A végrehajtás foganatosításánál az érdekeltek és ezeken kívül úgy a végrehajtató, mint a végrehajtást szenvedő fél részéről felhívott két-két felnőtt férfi tanú lehetnek jelen.

³ A bűnvádi perrendtartás, vagyis az 1896: XXXIII. tcz. 189. §-a: Nőknek megmotosására és az eljárásnál tanúképen való közreműködésre csak nők alkalmazhatók.

⁴ Az 1896: XXXIII. tcz. 205. §-a: A tanúzás kötelessége alól mentesek és ha vallani hajlandók is, az eskü letelésére nem kötelezhetők: 1. terhelt fel- vagy lemenő ágbeli rokona, vagy sógora, unokatestvére, vagy ennél közelebb levő oldalrokona, házastársa vagy jegyese, házastársának testvére, vagy testvérének házastársa stb.; 2. az ügyvéd, orvos, sebész, gyógyszerész,

Más esetekben azonban mindenki tartozik tanúskodni s jó lelkiismerettel elmondani azt a bírói kérdésre, a mit tud, hacsak büntetésnek nem akarja magát kitenni.¹

Teljeskorúság.

Voltak olyan sajtáságos idők, a midőn a nőket csak a férjhezmenetel tette nagykorúakká, ha férjhez nem mentek, kiskorúak maradtak.²

És bizony ez a furcsa állapot nem is olyan nagyon régen, csak 1874-ben szűnt meg teljesen.³

Most már épen úgy a hajadon, mint a férfi, életének 24-ik éve betöltésével teljeskorúvá válik,⁴ s hacsak valamely fenforgó okból kiskorúság vagy gondnokság alá nem helyeztetik, szabadon rendelkezhetik személyével és vagyonával.

Sőt a teljeskorúság tekintetében előnyben vannak a

a szülész nő és segédjeik, arra nézve, a mit valaki a hivatásukkal járó bizalomnál fogva titoktartás kötelességével bizott reájuk, hacsak a megbízó őket a titoktartás alól fel nem mentette.

¹ A megidézett, de meg nem jelent tanura a különböző törvényekben különböző büntetések vannak mérve; bűnügyben pedig a tanú elővezetethető s azon kívül az okozott kár és költségek megfizetése mellett 600 koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntethető. (1896: XXXIII. tcz. 194. §.)

² A kiskorú hajadonokról a «Leányok» című szakaszban van szó.

³ A nők teljeskorúságáról az 1874: XXIII. tcz. intézkedik.

⁴ A férfiak teljeskorúságáról az 1877: XX. tcz. és az 1885: VI. tcz. vagyis a gyámtörvény 1. §-a így szól: Teljeskorúság a személy életkora 24-ik évének elteltével éretik el. A nőkre nézve az 1874: XXIII. tcz. intézkedései érintetlenül maradnak. A nők teljeskorúságáról az 1874: XXIII. tcz. 1. §-a: Hajadonok 24-ik életévök betöltésével teljeskorúakká válnak és minden a teljeskorúsággal járó jogok élvezetébe lépnek.

nők a férfiak felett, mert a nő bár hány éves korában megy is férjhez,¹ férjhezmenetelével teljeskorúvá válik s jogát akkor is megtartja, ha 24-ik évének betöltése előtt özvegységre jut vagy férjétől elválik, vagy házassága feloldatik.²

Vallás.

Lassanként ért meg arra a nemzet, hogy minden vallást egyenlőnek és tiszteletben tartson⁵

Volt olyan idő, midőn háborgatásnak voltak, kitéve egyik vagy másik vallás hívei.⁴

¹ Az 1894: XXXI. tcz. 7. §-a szerint a nő élete 16-ik évének betöltése előtt férjhez nem mehet, ha csak erre az igazságügyi miniszter engedélyt nem ad.

² Az 1874: XXIII. tcz. 2. §-a: Minden nő, tekintet nélkül életéveire, férjhezmenetelével teljeskorúvá válik s e jogot akkor is megtartja, ha az 1. §-ban meghatározott életkor (24 év) betölte előtt özvegységre jut, férjétől bíróilag elválasztatik, vagy házassága feloldatik.

³ A vallás szabad gyakorlatáról az 1895: XLIII. tcz. intézkedik.

⁴ Erre a vallási egyenlőtlenségre csak néhány példát említek fel. II. Lajos király alatt 1525-ben a VI. törvény 4. §-a elrendelte, hogy a lutheránusok az egész országból kiirtassanak s ott, a hol megtalálhatnák, megégettessenek. — A «mindkét vallású evangélikusok», vagyis a reformátusok és lutheránusok szabad vallásgyakorlata csak az 1790/1. évi XXVI. tcziktől kezdődik és ezt a törvényt az 1844: III. tcz. bővítette ki. — Az unitárius vallást csak az 1848: XX. tcz. ismerte el s ugyanaz terjesztette ki az 1844: III. tczben a viszonyosságra vonatkozólag foglalt kedvezményeket a görögkeleti vallásúakra. — Az izraelita vallást csak az 1895: XLII. tcz. sorozta a bevett vallások közé. Az 1844: III. tcz. 1. §-a szükségesnek látta kijelenteni törvényileg, hogy: «azok, kik 18 éves koruk eléréséig az evangélikai vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után,

Azonban most már csak az életkor, vagy a körülmény akadályozza az áttérést egyik bevett vallásfelekezetről a másikra.¹

Így a leányok 18-ik életévök betöltésekor, sőt ha előbb mennek férjhez, férjhezmenetelük után azonnal áttérhetnek egyik vallásról a másikra.²

A leánygyermekek rendszerint anyjuk vallásában neveltetnek, de a szülők a házasság megkötése alkalmával másként is szerződhetnek.³

És ha az anya más vallásra tér át, az életük 7-ik évét be nem töltött leányok követik őt.⁴

Megvan tehát most már a teljes vallásszabadság, mely, — ha a különböző vallásfelekezetek egymást megértik, — áldást hoz a hazára.

Választói jog.

A választói jog tekintetében nem sok örvendetest lehet mondani a nőknek ez idő szerint.

habár még ezen időkort el nem érték is, sem maguk, sem maradékaik, vallásos kérdés alá többé ne vétethessenek».

¹ A bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek az 1895: XLIII. tcz. 6. §-a szerint a következők: a latin, görög és örmény szertartású katolikus, az evangélikus református, az ágostai hitvallású evangélikus, a görögkeleti szerb és görögkeleti román, unitárius és izraelita.

² Az 1868: LIII. tcz. 2. §-a: Áttérni annak szabad, ki életkora 18. évét már betöltötte. Azonban a nők férjhezmenetelök után, ha e kort el nem érték is, áttérhetnek.

³ A gyermekek vallásáról szóló 1894: XXXII. tcz. 1. §-a: Bevett, vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó házassalók, házasságuk megkötése előtt egyszerűenkorra megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamenynyien az atya vagy az anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltesék.

⁴ Az 1894: XXXII. tcz. 4. l.

A képviselőválasztásokból ki voltak és ki vannak zárva a nők. Így határozott ebben a kérdésben a nagy lelkesedéssel tartott 1848-iki országgyűlés¹ és ezen nem változtattak a későbbi képviselőválasztási törvénnyel sem.²

De ki voltak zárva a városi³ és a kerületi,⁴ valamint ki voltak és ki vannak zárva a törvényhatósági választásokból is.⁵

Egyedül a községi kormányzatra van némi befolyásuk a nőknek, a mennyiben a képviselőtestület legtöbb

¹ Az 1848: V. tcz. szól a képviselőválasztásról s a 2. §-a ezt mondja: Az országnak s kapcsolt részeknek mind azon benszületett vagy honosított, legalább 20 éves és sem atyai, sem gyámi, sem gazdái hatalom alatt nem levő lakosai, a *nőket* kivéve, törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók. — Az 1848: II. tcz. (erdélyi): A legközelebbi közös honvédegyülésre küldendő követek választásáról. 1. §. Nem részesülnek a választási jog gyakorlatában általán: *nőszemélyek*.

² A most érvényben lévő képviselőválasztási törvény, vagyis az 1874: XXXIII. tcz. 1. §-a: Országgyűlési képviselőválasztásnál választói joguk van az ország mindazon benszületett vagy honosított polgárainak — a *nőket* kivéve — kik 20. évüket betöltötték és az 1848: V. tcz. 1. és 2. §-ai, valamint az erdélyi 1848: II. tcz. 3. és 4. §-aiban megállapított és a következő §-okban részletesebben meghatározott kellékekkel bírnak.

³ Az 1848: XXIII. tcz. 6. §-a: A városi közönségnek — a *nőket* kivéve — mind azon tagjai választók stb.

⁴ Az 1848: XXV. tcz. 1. §-a: A kerületi tisztviselőket (Jász-Kun kerületek) ugyanazok választják, kik az országgyűlési követeket. — 1848: XXVI. tcz.: A hajdukerületi tisztviselőket ugyanazok választják, a kik az országgyűlési követeket.

⁵ Az 1870: XLII. tcz. 27. §. (Köztörvényhatóságoknál) választó és választható a törvényhatóság mindazon lakosa, ki az országgyűlési képviselőválasztásra jogosítva van. — Az 1886: XXI. tcz. 23. §. (Törvényhatóságoknál) választó a törvényhatóság mindazon lakosa, ki az országgyűlési képviselőválasztásra jogosultaknak azon évre érvényes állandó névjegyzékébe felvétellett.

egyenes államadót fizető tagjai (vagyis az úgynevezett virilisek) között a nagykorú hajadon, özvegy, vagy törvényesen elvált nők is helyet foghatnak,¹ de itt is csak meghatalmazottjaik által, tehát nem személyesen gyakorolhatják választási jogukat.²

Váltóképesség.

Ha az ember sok családnak tönkremenetelét tartaná szem előtt s nem titkolná el, hogy az a rohamos pusztulás többnyire a váltó könnyelmű aláírása s kifizetésének, vagy rendezésének még könnyelműbb elhanyagolása miatt következik be: majdnem hajlandó lenne visszakívanni azt az időt, a midőn a nők még nem voltak váltóképesek.³ Mert míg a nő nem írhatott alá váltót, addig a fél vagyon legalább megmaradhatott a családnál, most pedig egyszerre úszik el az egész.

Régebben a nők nem bírtak váltóképességgel, kivéve azt az esetet, ha mint kereskedők a törvény értelmében bejegyezve voltak.⁴

¹ A községek rendezéséről szóló 1886: XXII. tcz. 32. §. A képviselőtestület felerészben a legtöbb egyenes államadót fizető községi lakos, vagy nagykorú birtokosból, illetőleg a község területén fekvő vagyonuk után legtöbb adót fizető nagykorú hajadon, özvegy vagy törvényesen elvált nők s jogi személyek meghatalmazottjaiból áll.

² Az 1886: XXII. tcz. 38. §-a: A községben fekvő vagyonnal bíró nagykorú nőket — — a meghatalmazott képviseli a választásnál.

³ A nők általános váltóképessége az 1876. évtől kezdődik.

⁴ Az 1840: XV. tcz. (váltótörvény) 9. §-a: Az asszonyok és hajadonok, hacsak mint kereskedők a törvény értelmében bejegyezve nincsenek, idegen váltókra nézve sem bírnak szenvedő váltóképességgel. (A szenvedő váltóképesség azt teszi, hogy az aláíró váltóra vehet fel pénzt s váltói úton kötelezheti magát a fizetésre.)

Az 1876-ik évben azonban kiterjesztette a törvény a váltóképességet mindazokra a nőkre, a kik életüknek 24-ik évét betöltötték.¹

A nő tehát most sem írhat alá érvényesen váltót 24-ik évének betöltéséig, hacsak önálló ipart nem üz.²

Azért tehát, hogy a nő a férjhezmenetellel teljeskorúvá válik, még nem nyeri meg a váltóképességet; hanem csak akkor, ha betölti életének 24-ik évét. Addig az általa aláírt váltó érvénytelen s a váltó ellen — per esetében — ezzel a kifogással élhet.

Az önálló ipart üző nőkre kivételt tesz a törvény. Azonban régebben a 24 éves koruk betöltése előtt az ilyen nők által aláírt váltó is csak úgy volt érvényes, ha az iparüzéshez a gyámhatósági jóváhagyás megadatott;³ most azonban már az önálló ipart üző férjes nő férjhezmenetelekor azonnal váltóképessé válik.⁴

Varrónő.

Sok szegény nő keresi varrással kenyérét.

Nehéz, de tisztességes foglalkozás, a melyből meg lehet élni.

¹ Az új váltótörvény, vagyis az 1870: XXVII. tcz. 1. §-a: Nők az 1874: XXIII. tcz. 2. §-a által szabályozott teljeskorúság esetében is — a mennyiben önálló ipart nem üznek — csak a 24. életév betöltésével nyernek szenvedő váltóképességet.

² Az önálló iparüzésről előbb az «Iparüzés» című fejezetben volt szó.

³ A legfőbb bíróság kimondta: A 24. életévét még be nem töltött, de tényleg önálló ipart üző nő is csak azon esetben bír váltóképességgel, ha ezen iparüzés gyámhatóságilag jóváhagyott. (Dárday: Döntvénytár. Új folyam. XIII. kötet. 79. lap.)

⁴ Ugyancsak a legfőbb ítélőszék határozata: Önálló ipart üző férjes nő szenvedő váltóképességgel bír, ha 24. életévét be nem töltötte is. (Dárday: Döntvénytár. Új folyam. XIII. k. 50. 1.)

Azonban vannak olyan varrónők, a kik nem szívesen teszik nyilvánossá foglalkozásukat — habár csak álszégyen miatt, mert hiszen a munka nemcsak le nem aláz, hanem épen nemesít — s bántja őket az a tudat, hogy iparendélyért folyamodjanak.

No hát ezeknek megnyugtatóul szolgálhat, hogy a varrónői foglalkozásra csak akkor kell iparigazolványt váltani, ha a varrónő rendes műhelyt, vagy üzletet és segédszemélyzetet tart, vagyis ha nagyban üzi ezt a foglalkozást, a másféle varrónői foglalkozás azonban nem tartozik az ipartörvény¹ alá és iparigazolvány nélkül is folytatható.²

Vasúton.

Az angol és amerikai hölgyek magánosan is beutazák akár az egész világot, de mindenesetre nagy utakat tesznek minden kíséző és aggodalom nélkül.

Nálunk is mind inkább hódít ez a szokás, melynek kétségtelenül megvan az előnye, hogy a nők szababban mozoghatnak s nem kénytelenek attól tenni függővé utazásukat, hogy akad-e nő útítársuk vagy kísézőjük.

Azonban elvárhatják az ilyen magánosan utazó nők, — kik közül többen utaznak kényszerűségből, mint

¹ Az ipartörvényt az 1884: XVII. tcz. foglalja magában, melynek 183. §-a kimondja, hogy a házi ipar nem esik az ipartörvény rendelkezése alá. Már pedig a varrónői házi foglalkozás csak házi iparnak nevezhető.

² Erre vonatkozólag világosan rendelkezik a kereskedelmi miniszter által 1885. évi 56472. sz. a. kiadott rendelet, a mely szerint: «A varrónői foglalkozás, ez alatt a műhely és segéd-személyzet nélkül folytatott női ruhavarrást s fehérnemű készí-tést értve, nem tartozik az ipartörvény alá és iparigazolvány nélkül folytatható».

szórakozásból, — hogy az utazás alkalmával meg legyenek kiméivé minden kellemetlenségtől s lehetőleg kényelmes legyen utazásuk.

És ennek az első feltétele, hogy meg legyenek mentve a dohányfüsttől és hozzájuk nem illő férfításaságtól.

Mert az első és másodosztályú utasok nagyobb részben művelt emberek, a kik általában sokkal nagyobb tiszteletben tartják a nőt, sem hogy neki szándékosan alkalmatlankodjanak, vagy okot adjanak a pirulásra: azonban a harmadosztályú utasokra nem mindig lehet ilyen mértéket alkalmazni. Pedig a harmadosztályon is utazhatnak magános nők, a kik még inkább kénytelenek nélkülözni a kísérot, mint az előbbi osztályok utasai.

Azért a vasúti üzletszabályok¹ gondoskodnak róla, hogy a magános nők is minden aggodalom nélkül utazhassanak a vasúton s elrendelik, hogy a nők — saját kívánságukra — lehetőleg csak nőekkel helyezendők el egy kocsiszakaszban s hogy minden vonatban úgy a második, mint a harmadik osztályon feltétlenül lenni kell egy-egy női szakasznak.²

Így a nőknek joguk van mindenkor kérni és követelni a női szakaszt s ha ez a jogos kívánságuk nem teljesítették, forduljanak panaszukkal a legközelebbi állomásfőnökhöz.

¹ A legújabb vasúti üzletszabályzatot 1892. évi decz. 10-ikén 83249. sz. a. adta ki a kereskedelmi miniszter.

² A vasúti külön női szakasról az 1. pontban említett üzletszabályzat 17. §-a így intézkedik: Magánosan utazó nők kívánatukra lehetőleg csak nőekkel helyezendők el egy coupéban. A második és harmadik osztályban utazók számára minden vonatban legalább is egy-egy női szakasznak kell lenni.

Vásárlás.

Gyanús tárgyakat senkitől és sehol nem szabad megvenni, mert a ki erre nem ügyel, az könnyen megjáratja.¹

Ezt tudja mindenki.

De azt már kevesebben tudják a nők közül, hogy vadat még a nyílt piacon, vagy akár üzletben sem szabad minden időben venni.

Pedig nem szabad és a ki vesz, az büntetésnek teszi ki magát.

Van ugyanis általános vadászati tilalom, a mely február elsőtől augusztus 15-ig tart² s azon kívül vannak egyes vadakra külön vadászati tilalmi időszakok.³

¹ A gyanús tárgyak megvételéről az 1879: XL. tcz. 129. §-a következőleg szól: A ki valamely dolgot megszerez olyan körülmények között, a melyekből gyanítható, hogy az lopás, sikkasztás, rablás, zsarolás vagy jogtalan elsajátítás következtében jutott birtokosa vagy bírlalójának kezéhez, vagy ugyanilyen körülmények között a dolog elidegenítésére közreműködik: egy hónapig terjedhető elzárással és 200 irtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

² Az általános vadászati tilalmat az 1883: XX. tcz. 9. §-a így határozza meg: Az általános vadászati tilalom tart február hó elsőtől augusztus hó 15-ig, mely idő alatt hajtókutyákkal egyáltalán nem szabad vadászni.

³ Az 1883: XX. tcz. 9. §-a szerint: Tilos a vadászat: *a)* szarvasbikára október 15-től, dámvadbikára november 15-től július elsőig; *b)* szarvas, dámvad és öztehénre január 1-től október 15-ig; *c)* őzbakra január 15-től ápril 1-ig; *d)* zergére december 15-től aug. 1-ig, zergegidára pedig minden időben; *e)* siket- és nyírfajdkakasra június 1-től márczius 1-ig, jérczékre pedig minden időben; *f)* császármadarakra december 1-től, fáczánokra és tűzokokra február 1-től augusztus 15-ig;

Már most a tilalmi időszak kezdődésével csak 14 nap alatt szabad vadat árulni és vásárolni,¹ későbbben nem.

Például: az általános vadászati tilalom február elsőjén kezdődvén, február 14-ik napjáig (vagyis a tilalmi időszak 14 első napján) lehet vadat árulni és venni, de február 15-ikétől kezdve már semmiféle vadat nem szabad sem árulni, sem venni, kivéve az olyan vadakat, a melyekre a vadászati törvény védelme s a tilalmi időszak ki nem terjed.²

A tilalmi időszak alatt árult és vásárolt vadak után — ezeknek nemes volta szerint — különböző, de súlyos pénzbüntetést kell fizetni³ s azonkívül a vásárlótól a

g) foglyokra január 1-től augusztus 1-ig; h) éneklő madarakra minden időben; i) minden más madárra — a 11. és 12. §-ban meghatározottak kivételével — február 1-től augusztus 15-ig; a tilalmi időszak alatt sem a vadak fiait elfogni, sem a madarak fészkeit szándékosan érinteni, vagy tojásaikat elszedni nem szabad.

¹ Az 1883: XX. tcz. 10. §-a határozza meg a vad árulási és vételi tilalmat.

² Az 1883: XX. tcz. 11. §-a: A madarak közül kivételt képeznek a vándor és vízi madarak, de ott, hol ez utóbbiak költenek, a párosodás és költés időszaka alatt a tilalom reájuk is kiterjed. — 12. §. Tiltott időben is szabad vadászni a seregekben vonuló vadludakra, vadkacsákra, vad és szelíd galambokra, keselyűkre és sasokra, sólymokra, kányákra, vércsék, héják és ölyvek minden nemeire, valamint a nagy suholyra s végül a hollókra, szarkákra, varjakra, verebekre és seregélyekre, — a seregélyekre azonban csak szőlőkre és gyümölcsösökben. — 13. §. A ragadozó állatok bármikor elpusztíthatók.

³ Az 1883: XX. tcz. 31. §. A ki tiltott időben hasznos vadat lő, árul vagy vesz, ha a vad nála taláztatik, a következő pénzbüntetésekben marasztalendő: szarvas vagy dämvdabikáért darabonként 60 frt, szarvas- vagy dämvdatehénért 50 frt, őzért 20 frt, fajd, fázán és tüzökért 5 frt, minden más vadért darabonként 3 frt pénzbüntetésben. Ezen kívül a lefoglalt vad a helyi szegények javára elkobzandó.

vadat is elkobozza és a helybeli szegények közt kiosztja a rendőrség.

Jó tehát vigyázni a vásárlásoknál és figyelemben tartani a vadászati tilalmi időszakokat, hogy a vadak ez alatt ne kerüljenek étlapra.

Végrehajtás.

Nagy baj bíz' az, mikor valaki ellen végrehajtást foganatosítanak. De mert mégis a nők is juthatnak ilyen állapotba vagy maguk, vagy más miatt: szükséges tudniok, hogy ilyenkor mit cselekedjenek.

A törvény, midőn a végrehajtásról¹ intézkedik, nem akarja azt, hogy a végrehajtást szenvedő megfosztassék az életfentartás eszközeitől: azért általában gondoskodik arról, hogy a szükséges ágy- és ruhanemű megmaradjon s ne foglaltassák le a legszükségesebb élelmiszer és tüzelőszer, mely a legközelebbi 15 napra elegendő, ne foglaltassák le a szükséges butor és konyhaedény, a munkaszerek, az eltartáshoz szükséges egy tehén, vagy négy juh vagy négy kecske s ezek részére egy hónapig szükséges takarmány.²

A férj ellen vezetett végrehajtásnál nem foglalhatók le azon arany- és ezüstműek, drágaságok és ruhaneműek, melyek a nőnek nevével, vagy nevének kezdőbetűivel megjelölve vannak és azon ingóságok, melyek nyilvánvaló rendeltetésüknél fogva a nő használatára vannak szánva.³

¹ A bírósági végrehajtásról az 1881: LX. tcz., az adóbehajtásról az 1868: XXI. és az 1883: XLIV. tcz. intézkedik.

² Az 1881: LX. tcz. 51. §-ban vannak a foglalás alá nem vehető tárgyak felsorolva, az 1883: XLIV. tcznek pedig az 58. §-ában.

³ Erről az 1881: LX. tcz. 49. §-a szól.

A közhivatalban álló nők megélhetésének biztosítására elrendeli a törvény, hogy fizetésüknek legfeljebb csak egy harmadrésze és ez is csak úgy vehető végrehajtás alá, hogy a végrehajtást szenvedő részére évi 800 forint a foglaláson túl is érintetlenül fenmaradjon.¹

A lakpénz csak lakbértartozás fejében foglalható le.²

Ha a nő ellen foganatosított végrehajtás alkalmával a végrehajtó nem venné figyelembe a törvény előbbi rendelkezéseit: akkor a sérelmes eljárás ellen nyolcz nap alatt előterjesztést kell beadni vagy a kiküldött végrehajtóhoz, vagy a végrehajtást elrendelő járásbíró-sághoz,³ ha pedig más ellen foganatosított végrehajtás alkalmával a nő tulajdonát képező bármely ingóság foglaltatnék le: akkor 15 nap alatt igénykeresetet kell beadni akár a végrehajtóhoz, akár a járásbíró-sághoz.⁴

E határidők eltelte után már a jogorvoslat el nem fogadtatik.

¹ A közhivatalban állók fizetésének lefoglalásáról az 1881: LX. tcz. 54. §-a így intézkedik: Állami, törvényhatósági és községi szolgálatban levő tisztviselők és hivatalnokok, — — állami, községi és felekezeti nyilvános tanintézeteknél alkalmazott tanítónők, a nemzeti színháznál alkalmazott drámai és operai magánszereplők — — rendes fizetésének, illetőleg várakozási illetékének, személyes (működési) és korpótdíjainak legfeljebb egyharmada és ez is csak úgy vehető végrehajtás alá, hogy a végrehajtást szenvedő részére évi 800 frt a foglaláson túl is érintetlenül fenmaradjon.

² Az 1881: LX. tcz. 54. §, utolsó bekezdése.

³ Az előterjesztés beadásáról az 1881: LX. tcz. 35. §-a intézkedik.

⁴ Az 1881: LX. tcz. 93. §-a szerint az igénykereset az igényfelhívás keltétől számítandó 15 nap alatt adandó be, azonban helyesebb az igényt mindjárt a foglaláskor, vagy midőn az illetőnek tudomására jut, azonnal bejelenteni, s az igénykeresetet minél előbb beadni.

MÁSODIK RÉSZ.

**A LEÁNYOK JOGAI ÉS
KÖTELESSÉGEI.**

Anyai gondozás.

Az anyai szeretetet nem pótolhatja semmi. Es e szeretet teszi érthetővé azt a mérhetlen fáradságot és figyelmet, a melylyel az anya gondoskodik gyermekéről.

A kis gyermek anyai ápolásra, a serdülő az anya gondozására van utalva. Annál inkább a kis leányok.

Bizony, mindig hiányos volt és hiányos lesz annak a kis leánynak gyermeki boldogsága, a kit a kegyetlen végzet megfosztott az édes anyai szeretet melegétől!

A törvény nem akarja megfosztani a kis leányokat az anya szerető gondoskodásától és ha már olyan szerencsétlenek, hogy meg kell érniök szülőiknek fájdalmas egyenletlenségét s e miatt szétválását: a kis leányokat anyjuk gondviselésére bízza.*

* A házassági jogról intézkedő 1894: XXXI. tez., midőn a házasság felbontásáról, vagyis a szülők elválasztásáról intézkedik, 95. §-ában ezt mondja: A gyermekek hét éves korukig anyjuknál maradnak; ezen életkoron túl a nem vétkes szülőnek, ha mind a két szülő vétkesnek nyilvánított: a fiuk atyjuknak, a leányok anyjuknak gondviselésére bíznak.

Megjegyzés. Itt a «vétkes» szó alatt nem a büntetőjogi értelemben vett *vétkeséget* kell érteni, a mely büntetést von maga után, hanem vétkesnek mondatik ki a válóperben az a szülő, a

Állami tisztviselők leányai.

Az állami hivatalok többnyire olyanok, a melyeknek jövedelme kisebb nagyobb mértékben elegendő ugyan a megélhetésre, de kevés ahhoz, hogy anyagilag biztosítani lehessen belőle a gyermekek jövőjét, vagy árvaságra jutásuk esetén neveltetési költségeiket.

Azért mégis hálával lehet viseltetni az állam iránt, mert némileg gondoskodik az állami tisztviselők árváiról s így az árva leányokról is: ad nekik nevelési járulékot.¹

Különbséget tesz a törvény a tisztviselők és az altisztek és szolgák leányai közt.

A tisztviselők leányai többnyire magasabb képzettséget megkívánó pályára lépnek,² míg az altisztek és szolgák leányai inkább olyan foglalkozásban képezik ki magukat, a melylyel hamarabb megkereshetik mindennapi kenyerüket.³

Ezért van az, hogy a tisztviselők leányai 18 éves korukig, az altisztek és szolgák gyermekei pedig 14 éves korukig kapnak — árvaságra jutásuk esetében — nevelési járulékot,⁴ hacsak ettől a törvény szerint el nem esnek.⁵

ki bármiképen oka az elválásnak, a nélkül, hogy büntetendő cselekményt követne el. Megtörténhetik, hogy mindkét szülő okot ad az elválásra s akkor mindkét szülőt a házasság felbontásában vétkesnek nyilvánítja a bíróság.

¹ A nevelési járulék arra való, hogy a leány felnevelését, kitaníttatását elősegítse.

² Pl. nevelőnők, tanítónők, tanárnők, postatisztek lesznek, kereskedelmi iskolát, sőt újabban gymnasiumot, egyetemet végeznek.

³ Ilyen a varrás, divatárusság stb.

⁴ Ezt az 1885: XI. tcz. 41. §-a határozza meg.

⁵ Az 1885: XI. tcz. 50. §-a szerint megszűnik a nevelési

A nevelési járulék összege is különböző.

A tisztviselők leányai nevelési járulékul kapják évenként az ő özvegy anyjukat megillető nyugdíjnak egy hatodrésztét.¹

Az állami szolgálatban álló alantasabb rangúak leányainak nevelési járuléka bizonyos összegben van meghatározva.²

Pénzügyőrségi szemlések, altisztek leányai évenként 36 koronát, pénzügyőrségi fővigyázók, vigyázók és szolgák, börtön, fogház, fegyőrök, út, hídmesterek, folyamfelvigyázók, útkaparó örök leányai évenként 24 koronát kapnak nevelési járulékul.³

Felsőbb leányiskola.

Nem epén szükséges, hogy csak azok menjenek a felsőbb leányiskolába, a kik azután képezdébe, vagy másféle magasabb iskolába akarnak belépni. Jó ez azoknak is, a kik az elemi iskola által nyújtott alapismereteket kibővíteni, vagy magukat tovább képezni akarják.

Járulékra való igény a szabályszerű kor elérésevel, ha az árva oly állami, közhatósági vagy intézeti ingyenes ellátásban részesül, melynek értéke a nevelési járulékot meghaladja, vagy ha férjhez megy; ha büntetendő cselekményért hivatalvesztésre, vagy ha hat hónapnál hosszabb ideig tartó szabadságvesztésre ítéltetik.

¹ Nem az anya nyugdíjából vesznek el tehát egyhatod részt, hanem a leány külön még annyit kap, a mennyi az anyja nyugdíjának egyhatod része. Pl. ha az anya 600 korona nyugdíjat élvez, akkor ezen összesen felül leánya részére is külön kap évenként 100 korona nevelési járulékot. 1885: XI. tcz. 43. §.

² Ugyancsak az 1885: XI. tcz. 43. §-a szól erről.

³ Itt is természetes dolog, hogy ez által az anya nyugdíja nem kevesbedik.

Anyáink közül sok tudott olvasni, de írni nem. Azonban az újabb kor leányainak — ha kézi, vagy házi iparból akarnak is megélni, már nem mindig elegendő az elemi iskola eredménye.

Mindenhez nőni, megerősödni kell. Így a felsőbb leányiskolába is csak az léphet be, a ki koránál és elemi tanulmányainál fogva arra megérett.

A felsőbb leányiskolába csak az vehető fel, a ki az elemi iskola négy osztályát kielégítő sikerrel elvégezte és legalább tíz éves.¹

Gyámság alatt.

Furcsa egy világ volt az a régi, még törvényeiben is.

A leányoknak nem lehetett felnőni, mert akármilyen nagy volt, akkor is csak kiskorú és gyámság alatt maradtak, míg csak férjhez nem mentek.²

De ez még csak hagyján, hogy gyámság alatt maradtak. Azonban jobban bánthatta őket az az indoklás, a miért önállókká nem lehettek.

Ha a törvényben meg nem volna írva, el sem hinnők, de az van megírva a törvényben, hogy azért maradnak gyámság alatt, mert: «könnyű gondolkozásuk miatt könnyen félrevezethetnék és rászedhetnék».³

¹ Állami felsőbb leányiskolák szervezete. Közoktatási miniszter 1887 július 7-ikén 28999. sz. rendelete 12, §.

² A legrégibb törvénykönyv szerkesztőjének, Werbőczy Istvánnak (a ki élt 1460—1542-ig) «Hármas könyv»-e I. rész 112. ez. alatt ez van: «A szüzek és leányok, míg férjhez nem adják, mindig másnak gyámsága alatt vannak, mert a leányokat különben, ha gyámjuk nem volna, könnyű gondolkozásuknál fogva könnyen félrevezethetnék és rászedhetnék».

³Ugyancsak a Hármas könyv I. rész, 91. cím így szól:

No, de elmúltak az idők. Most már a leányok is lehetnek teljeskorúak,¹ a mikor aztán teljes önállóságot nyernek.

Kiskorúságuk idejében ugyan most is gyámság alatt állanak, épen úgy, mint a fiúk: azonban egészen más a helyzetük.

Igaz, hogy a kiskorú leányok a gyámjuk beleegyezése nélkül szolgálatba nem léphetnek,² de ez épen az ő érdekükben van így, hogy a gyám megóvhassa őket az erkölcsi veszélytől. Azonban életük 14-ik évének betöltése után szabadon rendelkezhetnek arról, a mit szolgálatuk és munkájuk által szereznek.³ És 14-ik évök betöltése után meg kell hallgatni véleményüket, midőn az ő személyükre vagy vagyonukra vonatkozó fontosabb intézkedést akar tenni a gyám.⁴

«De mivel a leányokat könnyű gondolkozásuk miatt többnyire tévútra vezetik, azért a hajadonok, még ha törvényes és teljes kort értek is, magukra vagy utódaikra, avagy atyjafiaikra nézve sérelmes, örök vagy ideiglenes bevallásokat (vagyónátruházásokat) soha sem tehetnek. Innen van az is, hogy a hajadonokat kiskorú atyjokfiainak gyámságára nem bocsátják' és az ország szokása szerint a gyám tisztét nem viselhetik».

¹ Az 1874: XXIII. tcz. 1. §. Hajadonok 24. életévök betöltésével teljeskorúakká válnak és minden a teljeskorúsággal járó jogok élvezetébe lépnek.

² Az 1877: XX. tcz. 94. §. Ha a gyám megengedi, hogy gyámoltja szolgálatba lépjen, kötelessége arról gondoskodni, hogy a kiskorú csak oly helyen vállaljon szolgálatot, hol erkölcsi veszélynek kitéve nincsen.

³ Az 1877: XX. tcz. 3. §. Kiskorúak, kik életök 14. évét betöltötték, arról, a mit szolgálatuk és munkájok által szereznek, szabadon rendelkezhetnek, ha fentartásukról maguk gondoskodnak.

⁴ Az 1877: XX. tcz. 138. §. Gyámság alatt álló kiskorú 14. éve beteltével személyi és vagyoni fontosabb ügyének ren-

A házassághoz is szükséges a gyám beleegyezése s ha ez iránt a leányok a gyámmal vagy szülővel meg-
egyezni nem tudnának, a gyámhatósághoz kell folya-
modniuk. A 16-ik évét még be nem töltött leány gyámja,
illetőleg a gyámhatóság beleegyezése nélkül nem léphet
házasságra s a gyám és gyámhatóság jóváhagyása nél-
kül kötött házassági szerződése pedig nem érvényes.¹

Azonban ha a rokonok a 16 évet meghaladott leány
házasságra lépésébe beleegyeznek, akkor a gyám és
gyámhatóság jóváhagyásának kikérése mellőzhető.²

Katonák árvái.

A törvény gondoskodik a katonák árván maradt
leányairól is.³

A katonaleányokat nevelési járulék illeti 18 éves
koruk betöltéséig, vagy korábbi ellátásukig,¹ hacsak oly

dezésénél meghallgató, nyilatkozata azonban döntő befolyás-
sal nem bír.

¹ Az 1877: XX. tcz. 113. §. A gyám köteles a gyámható-
ság jóváhagyását kikérni a kiskorú házasságára nézve általában,
ha ez iránt a gyám és szülők, illetőleg rokonok és a kiskorú
között egyetértés létre nem jött; továbbá a 18 évet még be nem
töltött kiskorú leány házassága tekintetében; a házassági szer-
ződésre nézve pedig minden egyes esetben. (*Jegyzet.* A 10 évet
be nem töltött kiskorú leánynak az igazságügyminiszter enge-
delme nélkül házasságra lépni egyáltalában nem lehet. 1894:
XXXI. tcz. 7. §.)

² Az 1877: XX. tcz. 147. §. A rokonok beleegyezése a
gyámhatóság jóváhagyását mellőzhetővé teszi: 1. a gyámolt tar-
tása, nevelése, képzése, szolgálatba adhatása; 2. a gyámolt
16 évet meghaladott leány házassága iránt.

³ Az 1887: XX. tcz. A katonák özvegyeinek és árváinak
ellátásáról.

⁴ Az 1887: XX. tcz. 10. §. A tisztek leányárváinak 18 éves

körülmény nem állott elő, mely miatt a nevelési járulék törvény szerint megszűnik.¹

Katona-leányoknál *ellátás* alatt kell érteni az oly állapotba jutást, a midőn megélhetésük biztosítva van.²

Katonatisztek árvaleányainak évi nevelési járuléka atyjuk rangosztálya szerint különböző,³ a legkisebb 80 korona, a legnagyobb 500 korona.

Az altisztek⁴ árvái 14 éves koruk betöltéséig, vagy

koruk betöltéséig, vagy korábbi ellátásukig állandó nevelési járulékra általában csak azon feltevés mellett van igényük, ha özvegyi nyugdíjra igényt adó házasságból származnak, vagy a szülőknek később létrejött házasságából törvényesítettek.

¹ 1887: XX. tcz. 19. §. A nevelési járulék leányoknál megszűnik: a 18 éves kor betöltésével, valamely ellátásnak korábbi elnyerésével ennek tartamára, az árva halálával, a legalább 14 éves korban levő árva oly bűnvádi elítéltetésével, melylyel a nyugdíj megszűnik, a monarchiából kiköltözéssel.

² Az 1887: XX. tcz. 13. §. Ellátás alatt értetik leányárváknál: a férjhezmenetel, apáczául belépés oly zárdába, mely neveléssel vagy betegápolással nem foglalkozik, valamely katonaleányintézetbe egész kincstári vagy alapítványi helyre növendekül való felvétel, oly nyilvános polgári nevelő vagy ellátási intézetbe felvétel, melyben a fölvettnak minden szükségletei az intézet által fedeztetnek, valamely fizetéssel vagy bérrel egybekötött nyilvános vagy magán szolgálatba való belépés, valamely üzlet megkezdése.

³ Az 1887: XX. tcz. 14. §-a szerint XII katonai rangosztály van s az árva évi nevelési járuléka a rangosztálybeli tisztek után következőleg állapítottatott meg: 12-ik rangosztály után 40 frt, 11-ik után 50 frt, 10-ik után 60 frt, 9-ik után 70 frt, a 8. és 7-ik után 80 frt, 6-ik után 100 frt, 5-ik után 150 frt, a 4. és 3-ik után 200 frt és a 2-ik és első rangosztályú tiszt után 250 forint.

⁴ A törvényben az altisztek a legénység cím alatt vannak felsorolva.

korábbi ellátásukig¹ kapnak nevelési járulékot,² hacsak ebből törvény szerint ki nincsenek zárva.³ Ez a nevelési járulék évenként 48 korona.⁴

¹ Az 1887: XX. tcz. 29. §-a szerint a legénység vagy altisztek leányárváinak ellátása alatt értetik: valamely nyilvános vagy ellátási intézetbe való felvétel, melyben a felvetnek minden szükséglete az intézet által fedeztetik; a férjhezmenetel, apáczaúl belépés oly zárdába, mely neveléssel vagy betegápolással nem foglalkozik, valamely katonaleányintézetbe egész kincstári vagy alapítványi helyre növendékül felvétel.

² Ide vonatkozólag az 1887: XX. tcz. következőleg rendelkezik: 26. §. Altisztek árvái és pedig a leányárvák 14 éves koruk betöltéséig vagy korábbi ellátásukig nevelési járulékot kapnak, ha atyjok a tetteges szolgálat ideje alatt bekövetkezett halálakor állandó katonai ellátásra igénynyel birt, vagy a tetteges katonai szolgálaton kívül bekövetkezett halálakor valamely katonai rokkantház ellátási állományába fölvéve volt, vagy ezen ellátás helyett a rokkantházon kívül rokkantnyugdíjban részesült. — 27. §. A 14 éves kor betöltéséig vagy korábbi ellátásig tartó nevelési járulékot kapnak azon árvák is, a kik az atya által törvényesítették, vagy a tetteges szolgálattétel idején kívül kötött házasságból származtak, ha az atya ellenség előtt esett el, saját hibája nélkül közvetlenül valamely katonai szolgálat teljesítésekor szenvedett sebesülés, vagy külső sérülés, vagy a szolgálati tartózkodásra kijelölt helyen uralkodó járványos, vagy helyi, vagy kórházban való szolgálat következtében kapott ragályos betegség, vagy hadi fáradalmak következtében hal el.

³ Az 1887: XX. tcz. 28. §. A nevelési járulékra való igényből ki vannak zárva azon árvák, kiknek anyjuk az állandó évi nyugdíjra való igényből ki van zárva, azon árvák, kik ellen még atyjuk életében elkövetett büntetendő cselekmény miatt oly bűnvádi ítélet hozatott, melylyel a nevelési járulék elvonása össze van kötve. (Ez pedig az 1885: XI. tcz. 50. §-a szerint az az eset, midőn az árva büntetendő cselekmény miatt hivatalvesztésre, vagy hat hónapnál hosszabb ideig tartó szabadságvesztésre van elítélve.)

⁴ Az 1887: XX. tcz. Bü. §. Minden legénységi árva 24 frt évi nevelési járulékot kap.

A nevelési járulék havonként előre fizettetik ki és pedig az atya halálára következő hónap elsőjével kezdődik s ez az anya, vagy mostohaanya, vagy gyám kezéhez egy hónapról egy összegben adatik ki.¹

Kereskedelmi tanfolyam.

A leányok részére egy újabb megélhetési és önfenntartási forrás nyíltott a női kereskedelmi tanfolyam felállítása által.²

Mert a kereskedelmi tanfolyam elvégzése sok pályára képesíti a leányokat, a hol nagyobb lélek- vagy testölő munka nélkül tisztességes fizetéshez juthatnak.³

A kereskedelmi tanfolyamra felvétel éppen azért magasabb képzettséget kíván.

Rendes körülmények között a kereskedelmi tanfolyamra csak oly leányok vétetnek fel, kik a polgári, vagy felsőbb leányiskola négy osztályát, vagy a felsőbb népiskolát legalább elégséges eredménnyel elvégezték.⁴

Azonban megengedhető kivételképen, hogy olyan leányok is felvétessenek, a kik felvételi vizsgálaton iga-

¹ Az 1887: XX. tcz. 32. §. Úgy az özvegyi nyugdíj, mint a nevelési járulék hónaponként előre kiszolgáltatandó oszthatlan illeték, mely a férj, illetőleg atya halálára következő hónap elsőjével válik esedékessé. A nevelési járulék az anya vagy mostoha anya, de ha ez többé életben nem volna, vagy a gyermekek el-tartásával és nevelésével megbízva nem lenne: a gyám kezeihez adatik ki.

² Közoktatási miniszter 1891. évi márcz. 15-ikén 59258. sz. rendelete a «Női kereskedelmi tanfolyam szervezetéről».

³ Alkalmazást nyerhetnek kereskedésekben mint pénztárosok, esetleg könyvvezetők, postahivataloknál, pénzügyintézetknél stb.

⁴ A fenti rendelet. III. cím.

zolják, hogy van kellő előképzettségük a tanfolyam sikeres elvégzéséhez.¹

Szabály szerint csak a 18 évesnél nem idősebb leányok vehetők fel a kereskedelmi tanfolyamra,² azonban kivételképen a közoktatási miniszter³ és az igazgatóság⁴ 18 évesnél idősebb nőknek is megadhatja erre az engedélyt, ha kellő előképzettséggel bírnak.

Leánynegyed és hajadoni jog.

Az elmúlt időknek egy sajátos intézkedése volt az, mely a leánynegyedről és hajadoni jogról rendelkezett. Most ennek már csak jogtörténeti becse van, de annyira érdekes, hogy vétek volna rövid ismertetését ide nem iktatni.

Úgy volt biz' az régen, hogy a fiú- és leánygyermek nem bírtak egyenlő jogokkal, sőt voltak olyan ősi javak, amelyek egyedül a fāgat illették. Azonban már a legrégibb törvényeink sem akarták, hogy a leány teljesen idegennek tekintessék a nemzetségben és a nemzeti leszármazás jeléül az adományos hagyatéki vagyontól egy negyedrészt átadatott használatra a leánynak, de

¹ Ugyanott. Azok, a kik polgári, felsőbb leányiskolái vagy felsőbb népiskolai bizonyítványt nem tudnak felmutatni, a következő tantárgyakból tartoznak felvételi vizsgát tenni: 1. magyar nyelv és fogalmazás; 2. számtan és pedig teljes jártasság a négy alapműveletben egész és tört számokkal, a hármasszabályhoz tartozó feladatok megfejtése, láncszabály; 3. földrajz, különösen Európa, Ázsia és Amerika földrajza.

² Az 1891. évi 59258. sz. közokt. miniszteri rend. III. cz.

³ Ugyanott.

⁴ Közoktatási miniszter 1893. évi 26885. sz. rendelete.

csak használatra,¹ a melyet ő sem el nem idegeníthetett, sem el nem hagyományozhatott.

Ez a leánynegyed nemcsak a hajadonokat, hanem a férjhez ment leányokat is illette. És mert a férjhez ment leányok férje — a felesége jussán — így bejuthatott a családi birtokba, későbbben a törvény² úgy határozta, hogy a leány csak férjhez menetelég kapja meg természetben a birtok egy negyedrésztét használatra, de ha férjhez megy, akkor ezt a firokonok tőle készpénzben megváltásák.³

¹ Werbőczy: Hármaskönyv I. rész 88. cím. A negyedjog az a birtokjog, melyet a hajadonoknak és asszonyoknak az apai örökségi fekvő javakból és jogokból a nemzetségi leszármazás jeléül, nem örökösen vagy örökségképen, hanem a visszafizetés kikötése mellett és ennek feltétele mellett adatnak ki.

² Zsigmond király 1435. évi XIX. és XX. törvényczikke kimondja, hogy a leány férjhezmenetelég lakást és a jószág egynegyed részének birtokát élvezzi; ha azonban férjhez megy, e negyed az öröklésre hivatott firokonok által készpénzben váltandó meg; kivéve, ha a leány testvérei vagy rokonai beleegyezésével birtoktalan nemeshez megy nőül, mely esetben a leánynegyedet természetben megkapja. Ugyanez van az 1486: XX. és 1492: LXIII. törvényben is.

³ Werbőczy: Hármaskönyv I. rész 89. cím. Bármely báró, mágnás vagy nemes, legyen neki bár egy vagy több leánya, ezeket a lánynegyednek egyszeri fizetésével kielégítheti, akként tudniillik, hogy összes apai birtokjogát valamennyi haszonvételök és mindennemű tartozékokkal együtt négy igazságos és egyenlő részre különíti és az egyik negyedrésztnek, a mely t. i. negyedjog fejében jár, árát közbeeső útján meg kell szabni és állapítani, a mely becsűnek sora szerint egy és ugyanazon fizetéssel, de készpénzben és nem a könnyen eladható ingókban, minden leányát a negyedjogra nézve ki kell elégíteni. Ennek a negyedrésztnek tulajdona és öröksége pedig a többi negyed, vagyis birtokrészekkel együtt minden időre a fiuknak és örökösöknek marad meg.

Azonban ha a leány a testvérei, vagy rokonai beleegyezésével birtoktalan nemeshez megy nőül, a leánynegyed természetben meghagyandó volt a kezén.*

A leánynegyed olyan köteles része volt a leányoknak, a melytől őket végrendeletileg sem lehetett megfosztani.

De mert a leánynegyed egy birtokból csak egyszer adatott ki, megtörténhetett, hogy a leányok nemzedékek során ki voltak zárva az atyai javakból. Hogy tehát az ebből származó igazságtalan állapot megszűnjék, szerveztetett a *hajadoni jog*.

Ez a *hajadoni jog* mintegy kárpótlásul szolgált a férjhez nem ment leányoknak s megélhetésüket biztosította.

A *hajadoni jog* abból állott, hogy a leányok atyjok halála után ennek örökösaitől lakást, tartást és férjhezmenetelük alkalmával kiházásítást követelni jogosítva voltak. Ha pedig csak oldalrokonok maradtak, vagy a család kihaltával a vagyon a kir. kincstárra szállott volna: akkor a leány az atyai javakat használta és ezeket nem tartozott kezéből kiadni férjhezmeneteléig, vagy haláláig.

De ez kizárólag csak *hajadoni jog* volt, mert ha a leány férjhez ment, azonnal elvesztette ezt a jogát, vagyis a vagyont tartozott kiadni az oldalrokonoknak, vagy a kir. kincstárnak.

Így aztán volt reá sok példa, hogy a leány inkább hajadon maradt s nem ment férjhez, csak hogy az ősi javakban benn maradhasson s azt hajadoni jogaon élvezhesse.**

* Az 1435. évi XIX. és XX. törvényczikk a 2. pont alatt közölve.

** Biharmegyében, N.-Szántó községben, Beliczay Lila ilyen

És ez a sajátságos állapot így tartott 1848 ig, a midőn a törvény * kimondta az ősiség eltörlését, a melynek alapján a leánynegyed és hajadoni jog is megszűntnek tekintendő.**

Most már a gyermekek egyformán részesülnek a szülői vagyonból akár fiuk, akár leányok.

Örökösödés.

Ma már az örökösödés dolgában nincs különbség fiú és leány között.

De nem úgy volt hajdan, midőn a leányok vagy egyáltalában nem kaptak örökséget, vagy pedig csak igen kevés részt.

Épen azért hajdan a leányokat nem is nevezték örökösöknek, hanem csak ivadékoknak, vagy mara-

hajadoni jogon bírja még ma is az ősi birtokot, mely édes apjáié: Beliczay Jánosé volt, kinek több gyermeke nem volt, csak ez az egy. Azonban apjának maradt egy unokatestvére: Beliczay Ferencz, a ki az országbírói értekezlet alapján pert indított Beliczay Lila ellen s ennek folytán «*fiúi ágon*» a tulajdonjog Beliczay Ferencznek ítéltetett, azonban tulajdonjogának bekebelezésével egyidejűleg Beliczay Lila részére a holtigtartó haszonélvezetijog «*hajadoni jogon*» szintén bekebelezetett. Így Beliczay Lila — habár apjának egyetlen gyermeke volt — a birtok tulajdonjogával nem rendelkezhetik, hanem az halálával a «*fiúi ágra*», vagyis Beliczay Ferenczre, illetőleg ez már elhalván, örökösre szállt és pedig most már tovább nem a fiúi, hanem mindkét ágra.

* Az 1848: XV. tcz. az ősiség eltörléséről.

** Országbírói értekezlet I. rész 3. §. A királyi adományos es nem adományos, a fi- és leányági javak és az ezekből származható jogviszonyok közötti különbség, úgy a leányi negyed es hajadoni jog, mint a fiágiság kifolyása, az 1848: XV. tcz. szellemében megszűntnek tekintendő.

dékoknak. Örökösök alatt egyedül a, törvényes fiúkat értették.¹

Az 1836-ik évben hatalmazza fel a törvény² legelőbb a leányokat, hogy örökösödési részüket a fiú testvérektől követelhessék. Teszi pedig ezt a törvény «az osztályos részek közötti gyűlölködések eltávoztathatására.»³

Tehát századoknak kellett eltelni, míg a gyermek és gyermek közötti különbség megszűnt s a leányok az örökösödés dolgában egyenlő jogot nyertek a fiúkkal! ...

Színészeti Akadémia.

Ma már nem olyan elfogultak az emberek a művészi pályákkal szemben, mint régebben voltak.

Régen kivált a színészeti pálya volt az, a melyre valaki ha magát elhatározta, számot kellett vetnie az előítéletekkel s előre tudnia kellett, hogy nem minden társaságba léphet be aggodalom nélkül.

¹ Verböczy: *Hármas könyve*. I. rész. 17. cím. «Minthogy a leányok nem részesednek minden atyai jószágban és jogban, ugyanazért helyesen nem örökösöknek, hanem inkább maradékoknak nevezzük őket. Ivadékok névvel a már megszületett fiúkat és leányokat jelöljük, az utószülöttek kizárásával. Örökösök alatt egyedül a törvényes fiakat értjük, kik az atyai jogokban örökölni szoktak.

² Az 1836: XIV. tcz. A vérek közt a világos örökösödés esetében végrehajtható osztályról. 3. §. A leánytestvérek mind az anyai, mind pedig az atyai ősi javakból is, még pedig az utóbbiakból, ha ezek a leánnyal már azelőtt történt utolsó osztályban befoglalva valának, a fiútestvérek ellenkezése akadályt nem tehetvén, örökösödési részeiket mind fiútestvéreiktől, mind pedig a fiúág kihalása esetében egymástól sommás úton kiszerezhetik.

³ Az 1836: XIV. tcz. bevezetése.

Ma a művésznők a társaságoknak legkedveltebb tagjai. Ez nem is csoda, hiszen a folytonosan szellemi világban forgolódás, a szellemi élet, a legnagyobb mértékben kifejleszthetik bennök az élenkséget és szellemességet.

A valódi tehetségeknek művészet iránti lelkesedését és vágyát előítéletek ma már nem lohasztják le és nem szolgálhatnak akadályul a színpadra lépésre sem.

A színészeti akadémiába felvétel szabályai¹ bizonyítják azt, hogy a felvételnél különös gondot fordítanak a műveltségre és iskolai képzettségre, valamint a jó erkölcsre s szülői, vagy gyámi beleegyezés nélkül oda senkit fel nem vesznek.²

A szülő vagy gyám pedig aligha fogja megtagadni beleegyezését, hogy a valódi tehetség a művészi pályára lépjen.

Tanítók³ árvái.

Ha valaki megérdemli, úgy a tanítók árvái valóban megérdemlik, hogy a törvény gondoskodjék róluk.

¹ Belügyminiszter 1882. évi 20664. sz. rendelet. 18. §. Színészeti osztályra felvételi feltételek: 1. színpadi csinos alak, 2. tiszta kiejtésű csengő hang, 3. kifejlett testi alkotás mellett legalább 16 éves kor, 4. annyi műveltség és iskolai képzettségről való bizonyítvány, a mennyit e korban minden művelt leánytól meg lehet várni, 5. a szülő, vagy gyám beleegyezése, 6, erkölcsi bizonyítvány.

² A szülői, vagy gyámi beleegyezés azért szükséges, mert a kiskorú e nélkül érvényesen nem léphet életpályára.

³ A tanító elnevezés alatt itt nemcsak a férfi tanítókat, hanem a tanítónőket és kisdédóvónőket is kell érteni. És meg kell jegyezni, hogy csak a nyugdíjra jogosult tanítók, tanítónők es óvónők árváiról lehet és van szó.

Gondoskodik is úgy, a hogy lehet.¹

A tanítók árva leányainak 16-ik évök betöltéséig, vagy ezen kort megelőzőleg férjhezmenetelig, avagy egyéb módon ellátásukig² segélypénzt ad.ⁱ

A tanítók árva leányai rendes évi segélyt kapnak, ha szülőik, vagy azoknak egyike legalább tíz évig szolgált, de ha kevesebb ideig, úgy csak akkor kapnak a leányok évi segélypénzt, ha a szolgálati idő legalább öt év volt és teljes szegénységük kimutattatik.⁴

A segély összege különböző.

Ha csak az egyik szülő volt tanító (tanítónő, írónő): akkor minden árva fejenként 100 koronát, ha pedig mind a két szülő nyugdíjra jogosított óvó, vagy tanító volt s mindkettő legalább tíz beszámítható évig szolgált: az árva 150 koronát kap.⁵

Ha az anya él és özvegyi segélyt húz, akkor egy gyermekre nem számíttatik külön segélypénz, hanem egy gyermek felül mindegyik számára 50 koronát kap.⁶

¹ Az 1875: XXXII. és 1891: XLIII. tcz. szól a népoktatási nyilvános tanintézetek s nyilvános kiseddóvó intézetek tanítóinak s nevelőinek nyugdíjazásáról, valamint azok özvegyeinek és árváinak gyámolításáról.

² Az ellátásról az 1875: XXXII. tcz. 125. §-a így intézkedik: Azon árvák, kiknek ellátása akár állami, akár egyházi közsegélylyel vagy a segélypénz összegét túlhaladó mennyiségű ösztöndíjjal, avagy valamely nevelőintézetbe való felvétellel a segélypénz nélkül is fedezve s biztosítva van, ezen idő alatt nem kapnak segélypénzt. Ha azonban az ily árva még 16 éves kora, illetőleg férjhezmenetele előtt elveszteni ezen gyámolítást, akkor ő is részesítendő a segélypénzben.

³ Az 1875: XXXII. tcz. 3. §.

⁴ Ugyanott 18. §.

⁵ U. o. 19. §.

⁶ U. o. 20. §.

De ha az özvegy anyja maga is tanítónő volt s tanítónői nyugdíja van, akkor mindegyik gyermeke számára saját nyugdíján kívül még 40 korona évi segélypénzt kap.¹

Szülőtlen árváknak tekintetnek az olyan tanító leányaik, kiknek anyja a segélypénzt elveszíti, vagy gyámpénzt nem is nyert.² Az ilyen árvák a fentebbiek szerint 100 vagy 150 korona évi segélyt nyernek.⁸

Az évi segélyt azonban elveszíti az az árva, a ki arra érdemtelenné válik.⁴

Tanítónő-képezde.

Mindig többen és többen lépnek a tanítónői pályára, a mi arra mutat, hogy folyton több-több tanítónőre van szükség.

Szegény leányoknak jó menedék ez, mert biztos menedékhez, megélhetéshez, önállóságra vezeti őket.

Ily módon növekedik a tanítónő-képezdek száma is. Az állam igyekszik szaporítani az általa felállított s fenntartott képezdek számát és az erősebb hitfelekezetek versenyeznek egymással képezdek felállításában és ezeknek felvirágoztatásában.

És ezért van az, hogy most már nemcsak az olyan

¹ U. o. 21. §.

² Ugyanott 24. §.

³ Fentebb a hatodik jegyzet.

⁴ Az 1875: XXXII. tcz. 26. §. A tanítói pályáról lelépett s általában nyugdíjjogosítottóságukat elvesztett szülők árvái nem tarthatnak igényt segélypénzre. Az illetékes hatóság által hasonlóul megvonható a segélypénz az illető árva súlyos erkölcsi kihágása, vagy erkölcstelen élete miatt, sőt feltétlenül megvonandó az, ha az illető bűntény miatt bírói ítélettel sújtatott.

VAKOK INTÉZETE.

leányok igyekeznek bejutni a tanítónő-képezdébe, a kik életpályául választják maguknak a tanítónősködést, hanem általában azok is, a kik magasabb műveltséget óhajtanak elsajátítani.

Aztán meg hej! de jó az a tanítónői oklevél, ha kéznél van. Az egy vagyon, a melynek kamatai akkor válnak esedékessé, a mikor a tulajdonos akarja. Pedig ki tudja hogy melyik leány mikor lesz kénytelen ezekhez a kamatokhoz nyúlni: férjhez megy-e, nem válik-e el férjétől, nem marad-e özvegyen és szegényen?!

A tanítónő-képezdébe bejutás nem is nehéz. A ki életének 14-ik évét betöltötte, a felső népiskolai tanulmányokat sikerrel bevégezte s a felsőbb népiskolai tárgyakból a felvételi vizsgát leteszi: azt felveszik.¹

Vakok intézete.

Órizzen Isten mindenkit a vakságtól!

De mert mégis vannak és lesznek ilyen szerencsétlenek, az állam atyailag gondoskodott intézetről az ilyenek részére is, a hol valamit mégis tanulhatnak s kézimunkát elsajátíthatnak.

Felállítattott az «Országos vakok intézete».²

Az országos vakok intézetébe felvételnél nem jön tekintetbe sem a vallás, sem a nemzetiség, csak azt nézik, hogy az illetőnek szüksége van a felvételre.³

¹ Az 1868: XXXVIII. tcz. 108. §-ában vannak megírva a tanítónőképezdébe való felvétel feltételei.

² Az «Országos vakok intézete» Budapesten állítattott fel. Előbb magánintézet volt, de az 1873: XXXI. tcz. — mely a vakok budapesti intézetéről szól — országosította, vagyis az ország részére átvette.

³ A Vallás- és közoktatási miniszter az 1874. évi 128391. sz.

Rendszerint csak a 8-15 éves leányokat veszik fel. De azért nincsenek kizárva az idősebbek sem, azonban csak rendkívüli körülmények között s úgy juthatnak be, ha a kiképzetésre még elég fogékonysággal bírnak.¹

A teljesen vagyontalanok ingyen vétetnek fel, de a vagyonos szülők évenként 500 koronát tartoznak fizetni gyermekeikért."

A vakok intézetében olyan kézimunkákra megtanítják a gyermekeket, a melyekkel megkereshetik mindennapi kenyerüket.³

Vallás.

Csak az olyan leányból lehet vallásos nő, a ki a vallást kis gyermekkorától kezdve édes anyjától tanulta.

alatt kiadott rendeletével állapította meg «az ideiglenes felvételi szabályokat az országos (budapesti) vakok intézetébe». Ennek 1. §-a: Az orsz. vakok intézetébe vallás- és nemzetiségi különbség nélkül felvételhetnek minden magyarországi illetőségű, mindkét nemű vakok, vagy oly mértékben megvakult növendékek, kiknek szemük világát foglalkozásukban inkább a tapintat érzéke helyettesíti.

¹ Előbbi rendelet 3. §-a szól a korról. De ugyanez ki mondja azt is, hogy a 15 évesnél idősebb vakoknak az intézetbe való felvétel kedvezményében különösen olyanok részesíthetők, a kik mint épszeműek, valamely iskolában már bizonyos képzettséget nyertek s e közben vakultak meg.

² Előbbi rendelet 5. §.

³ Budapesten a vakok intézetében készült tárgyaknak több helyen van kiállítása vagy raktára s bámulja az ember azoknak tökéletességét és ügyességét. Van a vakoknak külön zenekaruk, a mely szabatosan játsza a legnehezebb zenedarabokat. És az ügyes fejlesztés által annyira kifejlődik tapintó érzékük, hogy a teljesen vakok a népes utcákon is eljárnak, csak az utcán keresztül vezeti őket egy-egy jólelkű egyén, hogy a rohanó kocsik elgázolásának ne legyenek kitéve.

Azért nagyon helyes az, hogy a leánygyermek minden körülmények közt anyja vallását kövesse.

Azonban a szülők még házasságra lépésük előtt megegyezhetnek abban, hogy születendő gyermekeik mind az atya, vagy az anya vallásában neveltessenek.¹

Ha ez a megegyezés hiányzik: akkor a leányok az anyjuk vallását követik,² feltéve, hogy ez hazánkban a bevett, vagy törvényesen elismert vallások közé tartozik.³

Ha az anya vallását megváltoztatja, a hetedik évet még be nem töltött leányok követik anyjokat új hitfelekezetéhez.⁴

De ha a leány a hetedik évét már betöltötte, azonban a 18-ik évét még nem s az anya az atya vallására tért át, tehát a szülők egy vallásnak lesznek: akkor a leány a gyámhatóság jóváhagyásával szintén áttérhet szülői vallására.⁵

Mikor pedig a leány betölti életének 18-ik évét, vagy ha ennél hamarabb megy is férjhez: tetszése szerint áttérhet bármely bevett, vagy törvényesen elismert vallásra.⁶

Zene-akadémia.

Lélekemelő a zene és annak minden faja. Nem mesterség, hanem művészet, a melyre születni kell, de

¹ Az 1894.-XXXII. tcz. 1. §. gyermekek vallásáról. 13. §.

² Ugyanott 2. §.

³ Nem volna tehát szabad abban megegyezni, hogy például a gyermek mohamedán vagy nazarénus vagy buddhista stb. legyen, mivel ilyen vallásfelekezet hazánkban törvényesen elismerve nincs.

⁴ 1894: XXXII. tcz. 3. §.

⁵ Ugyanott.

⁶ Az 1868: LIII. tcz. 2. §.

a melyet tehetség nélkül soha nem lehet megtanulni úgy, hogy művészetig emelkedjék.

De azért téves volna azt kívánni, hogy csak azok tanuljanak zenét, a kik művészi tehetséget éreznek magukban. Mert jó abból a zenéből valami úgy «házi használatra» is.

A zene-tanulás mindenesetre nemesíti a lelket és szelidíti a kedélyt. És aztán ki tudja, hogy nem-művészek is nem veszik-e hasznát valakimkor tudásuknak, mint zene-tanítók?

Ha a zenetanulás nem volna célirányos, bizonyára nem állították volna fel az «Országos zeneakadémiát».*

Ezen zeneakadémiába csak a «határozott zenei tehetséggel» bíró fiú- és leány-gyermekeket veszik fel, a kiknek jó zenei hallásuk, ütemérzékük van, testileg és szellemileg fejlettek.

A *gyakorló iskolai* tanfolyamra azt a leányt veszik fel, a ki életének nyolczadik évét már betöltötte.

Az *előkészítő tanfolyamon* a zenehangszer szerint különbözőleg van megállapítva a növendék életkora. A zongora-, hegedű- és gordonka-tanszakra a betöltött 11 év, a gordon-tanszakra való felvételhez a betöltött 15 év szükséges.

Az *akadémiai tanfolyamon* a tanszakok szerint különböző életkor kívántatik: a zeneszerzési, zongora- és orgona-tanszakokra a 13-ik, a hegedű- és gordonka-tanszakra a 14-ik, a magán ének-tanszakra a 16-ik, a gordon-tanszakra a 17-ik év betöltése.

A *zongora-tanár-képző* tanfolyamra a betöltött 16-ik év szükséges.

* Országos m. kir. zeneakadémia szabályzatát a Vallás- és közoktatási miniszter hagyta helyben s most is ennek főfelügyelete alatt áll.

A ki tehát teheti, kísérelje meg a zenetanulást, ha hajlamot érez magában akármely hangszerhez. Hiszen olyan sokféle és szebbnél-szebb része van a zenének.

Sőt újabb időben komoly tudósok állítják, miként a zenének nagy befolyása van a lelkiállapokra s nem ritkán lecsendesíti a kedély háborgását és vigasztaló fénysugárként hat be az elborult elme szomorúan sötét világába.

HARMADIK RÉSZ.

**A JEGYESEK JOGAI ÉS
KÖTELESSÉGEI.**

Anyakönyvvezetónél.

A jegyeseknek meg kell jelenni az anyakönyvvezetői hivatalban együtt, még a kihirdetés előtt,¹ habár a kihirdetést kérhetik helyettük törvényes képviselőjük, vagy meghatalmazottjuk is.²

A kihirdetés csak a szükséges okmányok felmutatása után történhetik.

Felmutatandó okmányok a következők: születési bizonyítvány, a törvényes képviselőnek és a szülőnek a házasság megkötéséhez szükséges beleegyezése,³ vagy a gyámhatósági jóváhagyás igazolása, ha a jegyések közül az egyik már házassági kötelékben állott, akkor a korábbi házasság megszűnését, érvénytelennek nyilvánítását, vagy

¹ Hogy a kihirdetésre személyesen jelentkezzenek a jegyések, czélszerűvé és szükségessé teszi az a körülmény, hogy az anyakönyvvezető lássa őket s ez az együttes és személyes megjelenés mellőzhetővé teszi némely okiratok felmutatását; de szükséges azért is, hogy az anyakönyvvezető esetleg esküt vehessen ki tőlük valamely házassági akadály fenn nem forgása tekintetében.

² Az 1894: XXXIII. tcz. 45. §.

³ Az 1894: XXXI. tcz. (házassági jog) 8. §-a szerint a kiskorú nem köthet házasságot törvényes képviselőjének, vagy ha ez nem akarná, a gyámhatóságnak beleegyezése nélkül.

a házastárs holtta nyilvánítását. igazoló közokirat,¹ az egyházi felsőbbség engedélye,² a véderő kötelékéhez tartozó jegyesnek nősülési engedélye, a mennyiben a nősülési engedély biztosíték-adásához van kötve, az ennek megtörténtéről szóló okirat.³

Ha az anyakönyvvezető ismeri a jegyeseket: az okiratok felmutatása alól őket felmentheti, kivéve az egyházi felsőbbség engedélyét és a katonai nősülési engedélyt s katonai biztosítékról szóló okiratot, a melyek okvetlenül felmutatandók. Szükség esetében a jegyesektől esküt is vehet ki.⁴

Eljegyzés és attól visszalépés.

A világi törvények szerint⁵ az eljegyzésnek — a mely rendszerint megelőzi a házasságot — nincsen semmi

¹ Ez alatt a közokirat alatt a bírósági határozatot kell érteni. Azonban szükséges, hogy e határozatra a jogerőre emelkedési záradék hivatalosan reá vezetve legyen, különben az anyakönyvvezető el nem fogadhatja.

² Az 1894: XXXI. tcz. 25. §-a szerint: Tilos az egyházi felsőbbség engedélye nélkül házasságot kötni annak, a ki azon egyház szabályai szerint, melyhez tartozik, egyházi rend vagy fogadalom okából házasságot nem köthet (pl. r. kath. papok, apácák, szerzetesek stb.).

³ Ezen okiratok felmutatását az 1894: XXXIII. tcz. 50. §-a rendeli el.

⁴ Az 1894: XXXIII. tcz. 50. §-a felhatalmazza ugyan az anyakönyvvezetőt, hogy némely okmányok bemutatása helyett arra a körülményre esküt vegyen ki a jegyesektől, de ezt a jogát az anyakönyvvezető bizonyára a legritkább esetben fogja gyakorolni, mert az így előfordulható zavar hátrányos következményei alól nem mentheti őt fel a jegyesek esküje.

⁵ Némely egyházi törvényekben találunk nyomára annak, hogy az eljegyzésnek voltak némi következményei, pl. hogy az

következménye a házasság megkötésére s azért, hogy valaki jegyet vált a másikkal, még nem lehet kényszeríteni a házasság megkötésére.*

Ha a jegyesek közül az egyik, vagy annak hozzátartozója egy bizonyos meghatározott pénzösszegnek lefizetésére kötelezi magát, vagy bárki előtt szóval vagy írásban ígéretet tesz valaminek az adására, arra az esetre, ha a jegyesek közt a házasság létre nem jönne: az ilyen kötelezés vagy ígéret teljesen semmis és érvénytelen,** a melyet a bíróság meg nem ítélt.

Egész más dolog azonban a jegyajándék visszaadása, vagy ha meg nem volna, értékének megadása és a kártérítési kötelezettség.

Vagy maga lép vissza a jegyes a házasságtól, vagy okot ad a másik jegyesnek a visszalépésre. Mindkét esetben ő az oka a házasság létre nem jöttének: ő a hibás.

A hibás jegyes tartozik a jegyesétől vagy annak rokonaitól kapott mindenféle jegyajándékot visszaadni, ha pedig ez már nem lehetne, tartozik ennek árát megtéríteni; tartozik megtéríteni mindazokat a kiadásokat, melyeket jegyesének, vagy hozzátartozóinak okozott; a

eljegyzés után a jegyeseknek mással kötött eljegyzése érvénytelen volt, hogy bontó akadályt képezett az eljegyzettnak első ízbeni rokonaival kötendő házasságra nézve. Azonban az 1894: XXXI. tcz. vagyis a házassági jogról szóló törvény életbeléptetése után most már a régi törvényekre nem lehet hivatkozni s a házasságnak nem lehetnek más törvényes akadályai, mint a melyek ebben a törvényben fel vannak sorolva, ezek között pedig az eljegyzésből származható akadály nem foglaltatik.

* Az 1804: XXXI. tcz. 1. §. Az eljegyzésből nem származik kereseti jog a házasság megkötésére.

** Ugyanott 2. §.

részére tett ajándékozási ígéret pedig semmis és érvénytelen.¹

Az eljegyzés felbontásából származó keresetet a visszalépés napjától számított egy év alatt kell megindítani.²

Fejletlen kor.

A törvény bele szóllott abba a visszás állapotba, a midőn teljesen fejletlen és serdületlen gyermekek házasságra léphettek,³ a nélkül, hogy csak fogalmuk is lett volna a házás életből származható nagy és fontos kötelességekről.⁴

¹ Az 1894: XXXI. tcz. 3. §. Az a jegyes, a ki az eljegyzéstől alapos ok nélkül visszalépett, vagy a másik jegyesnek a visszalépésre alapos okot szolgáltatott, a másik jegyesnek és rokonainak a kötendő házasság czéljából tett kiadások erejéig kártérítéssel tartozik és köteles azt, a mit neki a másik jegyes vagy annak rokona a kötendő házasság okából ajándékozott, vagy az eljegyzés jeléül adott, természetben visszaadni, vagy ha ennek helye nem lehet, értékét gazdagodása erejéig megteríteni; a másik jegyes vagy annak rokona által a kötendő házasság okából részére tett ajándékozási Ígéret pedig hatályát veszti.

² Az 1894: XXXI. tcz. 5. §.

³ Tudok reá eseteket — kivált egy bizonyos nemzetiség-nél — hogy a szülők a 16 éves fiút és 13—14 éves leányt összeházasították, illetőleg együttlakásra és élésre kényszerítették, csak azért, hogy a vagyont egyesítsék és — a mint sokan indokolták — hogy a fiú ne legyen alkalmas katonának. És nemcsak rendszeres, ünnepélyes lakodalmat csaptak az ilyen gyermekek részére, hanem annak rendje és módja szerint összeadták azokat pappal is, csakhogy a háznál. És az e miatt kérdőre vont pap azzal védekezett, hogy nem teljes egyházi szertartással vitte véghez az esketést s nem írta be őket az anyakönyvbe.

⁴ Hogy más kötelességet ne említsek: ott van a férfi részé-

Egyszerűen a vagyonra és más önző érdekekre számító szülők parancsának engedelmeskedtek az ilyen szerencsétlen gyermekek, nem nagy előnyére a jövődő nemzedéknek.¹

Az ilyen erkölcstelen vásárnak a törvény végét szakította, midőn kimondta, hogy a fejletlen korú nem köthet házasságot. És meghatározta, hogy a férfi 18-ik, a nő 16-ik évének betöltésével éri el fejtelt korát.²

Gyermekek vallására megegyezés.

Nem lehet tagadni, hogy a jegyesekre némileg kényes dolog már a házasság megkötése előtt a leendő gyermekekről s azok vallásáról beszélni, de a törvény³ a későbbi vizsálynak akarja elejét venni, midőn felszólítja a különböző vallású jegyeseket, hogy a házasság megkötése előtt egyezzenek meg arra, hogy a gyermekek az atya, vagy az anya vallását kövessék.⁴

Félre kell tehát tenni a jegyeseknek minden szé-

ről a kenyérkereset, a nő részéről a házfentartás gondja. Olyan gyermekkorban egyik fél sem képes ennek megfelelni.

¹ Sok orvos tulajdonítja a gyermekek satnyaságát a szülők éretlen korának és korai házasságának.

² A házassági jogról szóló 1894: XXXI. tcz. 7. §.

³ Az 1894: XXXII. tcz. intézkedik a gyermekek vallásáról s ennek 1. §-a: Bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó házasulók megegyezhetnek a házasság megkötése előtt arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anya vallását kövessék.

⁴ Az 1868: LIII. tcz. 12. §-a nyíltan kimondta volt, hogy a vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiúk atyjuknak, a leányok anyjoknak vallását követik, minden ezzel ellenkező szerződés, térítvény vagy rendelkezés (az úgynevezett reverzális) ezentúl is érvénytelen és semmi esetben se bírhat jogerő-

gyenkezesét és egyezzenek meg a leendő gyermekek valóságára.¹

Azonban ha ezt meg nem teszik, ebből sem származik baj, hanem ebben az esetben a fiuk az atyjuk, a leányok az anyjuk vallását követik.²

Hatvan éven felüli jegyes.

Külön rendszabályok szólnak a honvéd és csendőrségi tisztek nősüléséről³ s ezek között különös figyelmet érdemel a 60 évet túlhaladott tisztnek nősüléséből a jegyesére, illetőleg leendő nejeire vonatkozó intézkedés.

A ki arra szánja el magát, hogy egy 60 évet túlhaladott honvéd, vagy csendőrtiszthez menjen férjhez, annak közjegyzőileg, vagy bíróilag hitelesített s kiskorúsága esetében még gyámhatóságilag is jóváhagyott térítvényt kell kiállítani arról, hogy özvegységre jutása esetében férje után⁴ az államkincstárból nyugdíjra nem tart számot, illetőleg arról lemond.

Ilyen lemondási nyilatkozat nélkül a tiszt nem nyer-

vel». — Azonban ezt a törvényszakaszt hatályon kívül helyezte az 1894: XXXII. tcz. 9. §-a.

¹ Az 1894: XXXII. tcz. 1. §-a szerint az ilyen megegyezés csak akkor érvényes, ha kir. közjegyző, járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt jön létre és írásba foglaltatik.

² U. o. 3. §.

³ A honvédelmi miniszter 1887. évi aug. 1-én 6109. sz. a. kiadott rendelete: Nősülési szabályzat a honvédekre és csendőrökre vonatkozólag.

⁴ Lehet a nőnek saját szolgálata után (pl. állami hivatali, állami tanítónői foglalkozás után) külön nyugdíja, a mi ezen lemondás daczára is érintetlenül marad.

heti ki a házasságra lépésekor okvetlenül szükséges nősülési engedélyt.²

Azonban mégis lehet reá eset, hogy az ilyen tisztak özvegyei a lemondási nyilatkozat daczára is nyerhetnek özvegyi nyugdíjat rendkívüli esetekben, ha t. i. a tiszt háborúban esik el, vagy katonai szolgálat miatt hal meg.³

Házasság megkötése veszély esetében.

Az Isten szabadon rendelkezik mindenkivel. A jegyesek is jöhetnek olyan szomorú körülmények közé, hogy közülök az egyik veszélyesen megbetegszik és azzal a boldog tudattal szeretné örök álmra lehunyni szemeit, hogy házasságra lépett szíve szerettével vagy hogy a megesküvéssel fontos s az életben maradó félre nagy következményekkel járó kötelességet teljesítsen.⁴

Azonban már arra alig volna idő, hogy a törvényben meghatározott alaki szabályokat a kihirdetésre vonatkozólag megtartsák.

¹ Az 1894: XXXI. tcz. 26. §. Tilos a házasságkötés a véd-erőről szóló törvény értelmében szükséges nősülési engedély nélkül.

² Az 1887. évi aug. 1-én 6169. sz. Honvédelmi miniszteri rendelet. 6. §.

³ Ezen rendkívüli esetek az előbbi rendelet 6. §-a szerint a következők: «ha a jövendőbeli férj az ellenség előtt esnék el vagy az ellenség előtt avagy másképen is saját hibája nélkül közvetlenül valamely katonai szolgálat teljesítésekor szenvedett sebesülés, vagy külső sérülés vagy a szolgálati tartózkodásra kijelölt helyen uralkodó járvány vagy helyi vagy kórházban való szolgálattétel következtében kapott ragályos betegség vagy hadi fáradalmak következtében halna meg.

⁴ Ily eset például a midőn a férfi özvegyi jogokat akar biztosítani jegyesének vagy utóházassággal akarja törvényesíteni gyermekét, hogy annak nevet és jogokat adjon.

A törvény¹ nem akarja elzárni ezt az utat a jegyesek elől s megengedi, hogy érvényesen egybekeljenek a polgári tisztviselő előtt minden kihirdetés, vagy felmentés nélkül, csak arra kell megesküdniök, hogy legjobb tudomásuk szerint közöttük házassági akadály nem forog fenn.²

Házasságkötés kijelentése.

A polgári házasságkötés tulajdonképen szerződés, a melylyel kötelezik magukat a jegyesek a házasság megkötésére s az ezzel járó jogoknak és kötelességeknek teljesítésére.

Mindkét jegyesnek és két tanúnak⁸ együtt kell jelen lenni a házasság megkötésére feljogosított polgári tisztviselő előtt⁴ s ki kell jelenteniük⁵ személyesen, hogy egymással házasságot kötnek.⁶

¹ A házassági jogról szóló 1894: XXXI. tcz.

² Az 1894: XXXI. tcz. 36. §. A házasulok egyikének közel halállal fenyegető betegsége esetében a házasságot kihirdetés és felmentés nélkül is szabad megkötni, ha mindkét házasuló a polgári tisztviselő előtt kijelenti, hogy legjobb tudomásuk szerint köztük házassági akadály nem forog fenn. Erre nézve a polgári tisztviselő tőlük esküt is vehet ki.

³ Az 1894: XXXI. tcz. 40. §-a szerint tanukul csak 16-ik évököt betöltött egyének lehetnek, a kik képesek megérteni a házasságkötés cselekményét. A rokoni viszony nem akadály.

⁴ A házasság megkötésére jogosított polgári tisztviselő: az anyakönyvvezető, a törvényhatóság első tisztviselője (alispán vagy polgármester), a főszolgabíró, a rendezett tanácsú város polgármestere, 1894: XXXI. tcz. 29. §.

⁵ A polgári tisztviselő előbb a vőlegényhez, azután a menyasszonyhoz ezt a kérdést intézi: «Kijelenti-e ön, hogy az itt jelenlevő (jegyessével) házasságot köt?» (Az 1895. évi 27243. sz. Igazságügyminiszteri utasítás. 64. §.)

⁶ Az 1894: XXXI. tcz. 39. §.

E kijelentés után a polgári tisztviselő a házassulókat a törvény értelmében házastársaknak nyilvánítja.¹

Az esetről jegyzőkönyvet vesz fel a polgári tisztviselő s ezt a házassuló felekkel és tanukkal is aláírhatja.²

Ezzel a polgári házasságkötés véget ér. Azonban — habár a törvény szerint ennyi tökéletesen elegendő a törvényes és jogérvényes házassághoz — vallásos emberek soha nem fogják elmulasztani házasságukra az egyházi áldás kikérését sem, mert nagy szükség van arra az élet viszontagságai között, hogy a templomból induljanak a házasság útjára s a vallás vigasztalása kísérje őket és derítsen remény világosságát az éjszakák sötétiségébe.

Hirdetés alól felmentés.

Vannak olyan körülmények, a mikor szükséges, vagy legalább is kívánatos a hirdetés alól való felmentés.

Ezt a felmentést megyében az alispántól, városban a polgármestertől, vagyis a törvényhatóság első tisztviselőjétől kell kérni.³

A jegyesek vagy személyesen, vagy hitelesített okiratban tartoznak kijelenteni, hogy tudomásuk szerint köztük házassági akadály nem fog fenn.

A felmentés megtagadása esetében a belügyminiszterhez lehet folyamodni.⁴

¹ Az előbbi lapon 5. alatt idézett utasítás 64. §-a szerint a polgári tisztviselő a jegyesek nyilatkozata után ezt a kijelentést teszi: «Én tehát Önöket ezen egybehangzó kijelentésük alapján a törvény értelmében házastársaknak nyilvánítom».

² Az előbbi utasítás. 70. §.

³ A felmentés írásban is kérhető ugyan, de sokkal helyesebb és rövidebb módja a személyes megjelenés.

⁴ Az 1894: XXXIII. tz. 57. §.

Ha a jegyesek a felmentéstől számított egy év alatt a házasságot meg nem kötik: akkor ez a felmentés tovább nem érvényes s a házasság csak újabb felmentés, vagy kihirdetés után köthető meg.¹

Hirdetés ismétlése.

Ritkán hanyagolják ugyan el a jegyesek, hogy a kihirdetés után rövid idő múlva ne igyekezzenek egybekelni;² de mégis megtörténhetik valamely előre nem látott körülmény miatt az esküvő elmaradása.

Azonban azok a jegyesek, a kik hosszú határt szabnak egybekelésüknek, ne felejtsek el, hogy a kihirdetés csak egy évig érvényes³ s ennek az időnek eltelte után ismételni kell a kihirdetést.

Honvéd vagy csendőr jegyese.

A tiszték nőülése bizonyos feltételekhez van kötve, a melyek abban összontosulnak, hogy a tiszt rangja és tekintélye megóvassék és családjának megélhetése biztosították.

Épen azért a tiszték nőülési engedélyének megadásánál nagy súlyt helyeznek a jegyes jó hírnevére, társadalmi állására és származására.⁴

¹ Ugyanott.

² Az 1894: XXXIII. tcz. 55. §-a szerint a házasságot a kihirdetés utolsó napja leteltét követő három nap múlva lehet megkötni.

³ Ugyanott 56. §.

⁴ Az 1887 augusztus 1-én 0169. sz. honvédelmi miniszteri rendelettel közzétett «Nősülési szabályzat» 3. §-a szerint: «Tisztek, honvédhivatalnokok és rangosztályba nem sorozott havidíjasok nőülésének engedélyezésére nézve szem előtt tartandó,

A megélhetés tekintetében, a ki nősülési engedélyért folyamodik, tartozik kimutatni a házasságra lépés után biztosan bekövetkező olyan mellékjövedelmet,* a mely a tisztí fizetéssel együtt elegendő egy család részére a tisztí rangnak megfelelőleg élni.

Ez a mellékjövedelem a tisztí rangfokozat szerint különböző: a kisebb fizetésű tisztéknél nagyobb, a nagyobb fizetésű tisztéknél kisebb összeg.**

A mennyiben a mellékjövedelmet hajtó óvadékat nem a tiszt, hanem annak jegyese tenné le, e tekintetben nyíltan állapotjanak meg a jegyesek egymás között s a nő a nősülési engedély kikérése előtt s ahhoz csatoltatás végett állítsa ki a szabályszerű okiratot az óvadékról, mely nemcsak szívének óhaját teljesíti, hanem jövőjét is biztosítja.

Jegyajándék.

Rendes szokás, hogy az egymással házasságra lépni akaró feleknek az eljegyzés alkalmával, vagy később

hogy -----c) az ara szeplőtlen hírnevű, a nősülendő állásának megfelelő társadalmi műveltségű és oly származású legyen, hogy a nősülő tekintélye az összeköttetés által csorbát ne szenvedjen.

* Ez a mellékjövedelem maga a tiszt vagy a jegyes vagyonából, illetőleg utóbbinak hozományából is kimutatható. Ez az úgynevezett «cautio vagy óvadék.»

** Az előbbi 4. alatti 6169/887. sz. rendelet 4. §-a a mellékjövedelem összegét következőleg határozza meg: «Az évi mellékjövedelem összege, melyet a tetteges állományú honvédtisztek és hivatalnokok a nősülési engedély elnyerése céljából kimutatni és biztosítani tartoznak, következőleg határozatik meg: hadnagy, főhadnagy és százados, főhadnagy- és százados-hadbíró, főorvos és ezredorvos részére 1000 ft, az őrnagy, alezredes és ezredes, őrnagy-, alezredes- és ezredes-hadbíró, főtörzsorvos

az egybekelés előtt a jegyesek egymásnak, vagy azok hozzátartozói a jegyeseknek ajándékokat adnak.

Azért nevezik jegyajándéknak, mert az eljegyzés jeléül történik az ajándékozás, abban a reményben, hogy a jegyesek házasságra fognak lépni egymással.¹

A jegyajándék lehet bármi ingóság,² sőt lehet ajándékozási ígéret is.³

Ha az eljegyzéstől a jegyes visszalép, a hibás jegyes tartozik az összes jegyajándékokat visszaadni azoknak, a

részére 800 ft, hadnagy, főhadnagy és százados kezelőtiszt részére 600 ft; csendőrtisztek részére a megfelelő honvédtiszti rendfokozatok számára fent előszabott összeg felével; honvédhivatalnokok részére, a mennyiben legalább 1200 ft évi fizetést nem húznak, a fenti fizetést kiegészítő összegben.

¹ Épen azért, mert a házasság megkötése reményében adatik, ha a házasság létre nem jön, a hibás fél azt magának meg nem tarthatja.

² A jegyajándék lehet: ékszer, ruhanemű, arany- és ezüst, vagy ezekből készített tárgyak, sőt nincs kizárva a készpénz adása sem. *Werbőczy: Hármaskönyv* I. rész. 93. címe szerint: «Jegyajándékoknak mindazokat az ingó javakat nevezzük, melyeket a férj vagy szülők vagy az atyafiak vagy bárki más, a menyekző, kézfogas vagy eljegyzés szertartásának idején adnak a nőnek». Azonban a mai szokás szerint nemcsak az ilyen szertartás alkalmával, hanem később is szoktak adni jegyajándékot egészen az egybekelésig s nemcsak a nőnek, hanem a férfinak is.

³ Valaki teheti azt az ígéretet egyik vagy másik jegyesnek, hogy a házasság megkötésekor ajándékot ad neki ingatlanban, ingóságban vagy bizonyos pénzüsszegben. Ezt az ígéretet lehet tenni szóval vagy írásban. De a ki akár szóval, akár írásban tesz ilyen ígéretet, világosan feltüntesse, hogy csak a házasság megkötésének feltétele alatt teszi azt, mert ha például csak egyszerű váltót ad ennek az ígéretnek biztosítására, ki lehet téve annak, hogy a házasság létrejövetele nélkül is fizetnie kell. Az 1886: VII. tz. 22 és 23. §. szerint a jegyesek egymás részére csak kir. közjegyző előtt állíthatnak ki érvényes okiratot.

kiktől kapta. Ilyenkor az ajándékozási ígéret semmissé és érvénytelenné válik.¹

Kényszer-házasság.

Sok van ilyen, de mind szerencsétlen.

Nem szabad erőszakolni a házasságot sem a szülőknek, sem a rokonoknak, sem a jegyeseknek.

Nem szabad kényszeríteni a házasságra senkit.

A hajlam és szeretet nélküli házasság megrontja az életet, sokszor a becsületet.

Nem szabad áruba bocsátani a boldogságot és egyszerű üzletnek venni a házassági összeköttetést.

A törvény maga kimondja, hogy a házasságkötéshez a házasulók szabad beleegyezése szükséges.²

A kényszerházasság megtámadható.³

Nagy felelősséget és a legtöbbször örökös lelki gyötrelmet vesz magára, a ki kényszerházasságot idéz elő. Azért óvakodni kell attól.

A jegyesek, mikor egy ilyen, az egész élet boldogságát, vagy boldogtalanságát előidéző elhatározásról van szó, legyenek teljesen őszinték azokkal szemben, a kiktől ez az elhatározás függ.

A józanság bizonyára megakadályozza a kényszerházasságot.

¹ Az 1894: XXXI. tcz. 3. §. Közölve van a 88-ik lapon 1. jegyzetben.

² Az 1894: XXXI. tcz. 38. §. A házassághoz a házasulók szabad beleegyezése szükséges. Kényszer, tévedés és megtévesztés kizárja a szabad beleegyezést.

³ Ugyanott. 53. §. Megtámadható a házasság kényszer miatt, ha azt valamelyik házaspár fenyegetéssel előidézett alapos félelem következtében kötötte.

Külföldi házasság.

Megtörténik, hogy a magyar állampolgár külföldi nővel köt házasságot.

Az ilyen házasság mindig a magyar törvények szerint Ítéendő meg, akár külföldön,¹ akár Magyarországon kötött meg a házasság.²

Egyedül a külföldi nő korára és cselekvőképességére alkalmazhatók saját hazájának törvényei.³

Rokonok beleegyezése a házasságba.

A kiskorú nem köthet házasságot törvényes képviselőjének⁴ beleegyezése nélkül, a 20 éven aluli kiskorú pedig élő szülőjének beleegyezése nélkül épen nem,⁵ ha csak ezt a gyámhatóság meg nem engedi.⁶

¹ A magyar állampolgár ha hosszabb ideig külföldön tartózkodik vagy lakik is, megtarthatja magyar állampolgárságát. Az 1879: I. tcz. 31. §-a szerint a ki tíz évig megszakítás nélkül a magyar korona területén kívül tartózkodik, elveszíti magyar állampolgárságát; azonban a távollét folytonosságát megszakítja az újabb útlevél kérés, a magyarországi illetékes alispánhoz, vagy polgármesterhez időközben kérvényileg bejelentése annak, hogy magyar állampolgárságát megtartani kívánja, az osztrák-magyar consultól tartózkodási jegy nyerése vagy az osztrák-magyar consuli község anyakönyvébe beiratás.

² Az 1894: XXXI. tcz. 109. §.

³ Ugyanott.

⁴ Az 1894: XXXI. tcz. 9. §. Beleegyezésre jogosult szülő az atya, ha atya nincs vagy a gyermek törvénytelen, az anya vagy az örökbefogadó atya, vagy anya; árvaság esetében a gyám.

⁵ Ugyanott. 8. §. Húsz éven aluli kiskorú házasságához, ha törvényes képviselője nem a jogosult szülő, szükséges még ennek beleegyezése, szülő nem léteben pedig a gyámhatóság jóváhagyása. Nem szükséges e jóváhagyás, ha a törvényes képviselő a kiskorúnak nagyatyja.

⁶ Ugyanott.

A rokonok beleegyezése a gyámhatósági jóváhagyást mellőzhetővé teszi.¹

Szolgálat elhagyása.

Nagy igazságtalanság volna a szegény nőcselédet megfosztani kínálkozó szerencséjétől, ha kérője akad.

Épen azért a törvény megengedi, hogy a nő-cseléd feloldassák a szolgálati szerződés alól férjhezmenetel indokából,² akár kezdte meg a szolgálatát, akár nem.

Ha azonban a férjnek nincs kifogása az ellen, hogy a nő a házasság után is szolgálatban maradjon, akkor a szerződés megmaradhat.

A törvény szerint tehát egészen a cseléd akaratától függ, hogy szolgáljon-e tovább az eljegyzés után⁸ vagy nem. De jóra való cseléd bizonyára igyekezni fog, hogy ha csak különös okok nem kényszerítik, a szolgálatot a felmondási idő előtt⁴ ne hagyja el.

¹ Az 1877: XX. tcz. A gyámságról. 147. §.

² Az 1876: XIII. tcz. 22. §. «A szerződés megkötése után nem köteles a cseléd szolgálatba lépni — — *b)* ha a női cseléd férjhez megy és a férj beleegyezését általában megtagadja, hogy neje szolgálati viszonyba lépjen.» — Itt csak női cselédéről van szó. Kérdés, hogy a férfi cseléd ugyanezen indokból felmondhat-e, pl. az éves cseléd? Az 1876: XIII. tcz. (Cselédtörvény). 51. §. II. *b)* szerint jogos a felmondás a cseléd részéről: «ha a cseléd házassága által önállóságra tehetne szert, melyre a szolgálati idő betöltése esetén nem lehetne kilátása.» — Tehát ilyen esetben a férficseléd is időközben felmondhat.

³ A törvényben csak a házasságra lépés van említve; azonban nem lehet kétség a felől, hogy már az eljegyzéskor felmondhat a nő, mert hiszen a legszegényebb nőnek készíttetni kell ruhaneműt a házasság megkötéséig, tehát időre van szüksége.

⁴ Az 1876: XIII. tcz. 61 és 67. §-ai szerint a felmondási idő külső cselédnél két hónap, belső cselédnél nagy városokban 15 nap, más helyeken hat hét.

Viszont azonban a jó gazdasszonyról sem szabad feltenni, hogy szigorúan vegye a felmondási idő kitöltését az olyan cselédétől, a kinek egész jövőjét megronthatná, ha kényszerítették a felmondási idő alatt a szolgálatban maradásra.

NEGYEDIK KÉSZ.

**AZ ASSZONYOK JOGAI ÉS
KÖTELESSÉGEI.**

Ajándékozás.

A házastársak egymás részére ajándékokat adhatnak.

Ha az ajándék ingóság s azt azonnal átadják, ahhoz okirat nem szükséges, de ha nem adják át azonnal az ingóságot, vagy ingatlant akarnak ajándékozni: ahhoz kir. közjegyzői okirat szükséges,* különben a házasfelek közötti ajándékozás érvénytelen.

Különösen fontos az ilyen ajándékozásnak Írásba foglalása kereskedőknél.**

Az ajándékozással azonban nem szabad és nem is lehet kijátszani a hitelezőket, mert az olyan hitelezőknek, a kiknek követelése már az ajándékozásakor fennállott, joguk van a férj vagyontalansága esetén a megajándékozott nő ellen fordulni követelésükkel s ezt a pert az ajándékozott vagyon értékének erejéig meg is nyerik.

Van még a gyakorlatban az ajándékozásnak egy nagyon veszedelmes neme, t. i. midőn a férj a hitelezők

* Az 1886: VII. tcz. (Közjegyzői törvény.) 22 és 23. §.

** Ha a kereskedő neje részére az ajándékozásról okiratot nem ad, akkor csőd esetében az asszony fel se léphet. Sőt ha rendszer-okirata van is, ha az ajándékozás a csődmegnyitást megelőzőleg két éven belül történt, az ilyen ajándékozás megátadható. Az 1881: XVII. tcz. 28. §.

kijátszása végett a neje nevére íratja a vagyont. Óvakodjék az ilyenek elfogadásától minden asszony, ha börtönbe nem akar kerülni! Mert az ilyen ajándékozást a bíróság nemcsak megsemmisíti, hanem úgy a férjet, mint az asszonyt el is zárátja.¹

Állampolgárság.

A magyar állampolgárság² kiterjed a férj nejeére, még honosítás esetében is.³

Ha a külföldi nő magyar állampolgárhoz megy férjhez, ez által ő is megszerzi a magyar állampolgárságot⁴ s ezt még özvegységre jutása vagy elválásztás esetében sem veszíti el.⁵

A ki azonban nem magyar állampolgárhoz megy férjhez, elveszíti a magyar állampolgárságot.⁶ De ha házassága érvénytelenítettik, visszanyeri azt.⁷

Az a magyar nő, a ki külföldihez ment férjhez, vagy a kinek férje az elbocsátás, vagy távolléte miatt elveszítette a magyar állampolgárságot: özvegységre jutása, házasságának feloldása, vagy férjétől elválásztása esetében kórelme folytán visszaveendő a magyar állampolgárok közé.⁸

¹ Ezt a törvény közokirathamisításnak nevezi és az 1878: V. tcz. (Büntető törvény) 400. §-a szerint büntetése öt évig terjedhető börtön, vagy pedig a 386. §. szerint csalás büntetése, s büntetése öt évi börtön és 2000 firt pénzbüntetés.

² A magyar állampolgárságról az 1879: I. tcz. intézkedik.

³ 1879: I. tcz. 7. §.

⁴ U. o. 5. §.

⁵ U. o. 35. §.

⁶ U. o. 34. §.

⁷ U. o. 37. §.

⁸ U. o. 41. §.

Bíraskodásból kizárt férj.

A bíró is ember s így nem lehet tőle emberfeletti dolgot kívánni, nem lehet annak a felettébb nehéz kísértésnek kitenni, hogy olyan ügyekben is Ítéljen, a melyekben alig vétkezhetné le az emberi gyarlóságot: az elfogultságot.

Ezért van az, hogy a törvény kimondja, miszerint a bírói személy nem vehet részt olyan ügyekben, melyek által felesége vagy jegyese, fel- vagy lemenő ágbeli rokonai, avagy olyan személyek vannak érdekelve, kik vele negyedíziglen oldalrokonságban vagy másodíziglen sógor-ságban állanak.¹

A bűnvádi ügy elintézéséből szintén ki van zárva és abban sem mint bíró, sem mint jegyzőkönyvvezető nem vehet részt: a ki a terheltnek vagy sértettnek férje, vagy a ki az volt, továbbá jegyese, a ki a vádlónak, a terheltnek, a sértettnek vagy képviselőjöknek, illetőleg a védőnek egyenes ágbeli rokona vagy sógora, oldalágban rokona unokatestvérig bezárólag, nejének fivére, vagy nővérének férje.²

Cseléd felmondása házasságra lépéskor.

Az asszony csak úgy állhat be cselédnek, ha abba férje is beleegyezik.

Ugyanazért a cseléd részéről jogos a felmondás, ha a férjezett asszony férjének ellenzése daczára³ állott be cselédnek s ez őt visszaköveteli.⁴

¹ A polgári törvénykezési rendtartás. 1868: LIV. tcz. 56. §.

² Bűnvádi perrendtartás. 1896: XXXIII. tcz. 64. §.

³ Az 1876: XIII. tcz. (Cselédtörvény.) 9. §. Férjnél levő asszonyok, ha férjeik ellenzik, nem léphetnek szolgálatba.

⁴ Ugyanott 51. §.

Hasonlóképen nem köteles a már megfogadott cseléd szolgálatba lépni, ha férjhez megy és a férj beleegyezését megtagadja, hogy neje szolgálati viszonyba lépjen.¹

Vigyázni kell tehát a férjes asszonynak cselédde fogadása alkalmával, hogy az férjének beleegyezésével álljon be.

Cselédfogadás.

A család ügyeit rendszeren a családfő intézi.

A cseléd fogadása tekintetében azonban helyesebb megosztani a házastársaknak ezen a jogon: a férfi fogadja a külső, a nő a belső cselédeket, a mint t. i. többször érintkeznek a cseléddel.

Ha azonban az asszony férje ellenére fogad fel bármilyen cselédet is, ezt a férj a rendes felmondási időben elbocsáthatja.

Így van ez megírva a törvényben.²

Csődtömeg elleni követelés.

Szomorú dolog az, ha az asszony férje csődbe jut. De azért készen kell lenni az ilyen esetre is, hogy az asszony el ne veszítse fejét és tudja magát mihez alkalmazni.³

¹ 1876: XIII. tcz. 22. §.

² A cselédtörvény, vagyis az 1876: XIII. tcz. 4. §. Családi viszonyok között a cselédfogadás rendszerint a családfőt illeti, de a házkörül és belső szolgálatra cselédeket a ház asszonya is fogadhat fel; nézetkülönbség esetén azonban a férj szava ezekre nézve is döntő, ki ily cselédet, ha már szolgálatba állott, a törvényes felmondási idő megtartása mellett elbocsáthat.

³ A csődtörvényről ezelőtt az 1840: XXII. tcz. intézkedett, most az 1881: XVII. tcz. intézkedik.

A férj biztosíthatja neje vagyontól szerződésileg,¹ vagy a női hozományának, vagy a feleség ingóságainak kiadása által, de ha ez a csőd kiütését megelőző két éven belül történt, akkor a csődhitelezők részéről megtámadható.²

Ha az asszony nem akarja magát kitenni annak, hogy csőd esetében elessék vagyontól, jól teszi, ha még házasságra lépés előtt igyekszik azt biztosíttatni férje által, mert a csődből csak az esetben követelheti, ha be tudja bizonyítani, hogy a visszakövetelt dolgot már a házasság megkötése előtt bírta.³

Ha pedig a házasság tartama alatt szerez valamit a saját pénzén,⁴ akkor már a szerzés alkalmával szerezzen be arra bizonyítékokat, hogy a saját pénzén szerezte, mert különben a csődtömeg elveheti tőle.

Még egyre kell különösen figyelni az asszonynak: arra, hogy ha valami tárgyat ad a férje üzletének a folytatásához, jegyezze azt meg külsőleg és felismerhető módon,⁵ valamint jegyezze meg az általa vett bútor, ágy és ruhaneműeket is nevével, vagy nevének kezdőbetűivel, hogy tulajdonjoga iránt kétség ne legyen.⁶

¹ A férj és feleség között az ilyen szerződés csak kir. közjegyző előtt köthető meg.

² Az 1881: XVII. tcz. 28. §.

³ U. o. 46. §.

⁴ Ha a férje pénzéből a saját részére szerez is valamit a házasság tartama alatt, ezt a csődtömegeből nem követelheti vissza.

⁵ Ha nem ismerhető fel külsőleg, hogy a férj által használt tárgy az asszony tulajdonát képezi: úgy ezt a csődtömegeből nem követelheti vissza.

⁶ A tárgyaknak az asszony nevével megjelölése nemcsak a csőd, hanem bármely végrehajtás és foglalás esetére is igen előnyös, mert ha lefoglaltatnának is, igényperben könnyű lenne a bizonyítás. (Erről alább: *Végrehajtás* cím alatt.)

Férj eltűnése.

Pártfogásába veszi a jó törvény azokat a szerencsétlen asszonyokat is, a kiknek férje eltűnik és fel nem található,¹ ha t. i. a férj tisztviselő, altiszt vagy szolga volt.

Az ilyen asszonyokat úgy tekinti a törvény, mintha özvegyekké lettek volna, s mindaddig kapják a férjök után megillető nyugdíjat, míg a férj vissza nem kerül, vagy holtta nem nyilvánítatik.²

Meg kell azonban jegyezni, hogy ha a férj olyan büntetendő cselekmény³ elkövetése után szökött meg, a

¹ Szükséges ehhez, hogy a férj ismeretlen helyen tartózkodjék, inerte ha ismert helyen van, akkor feltalálható.

² Az 1885: XI. tcz. 45. §. Eltűnt és fel nem található tisztviselő, altiszt vagy szolga nejeinek és gyermekeinek — az özvegyek és árvák számára megállapított ellátás ideiglenesen és mindaddig utalványoztatik, míg a férj, illetőleg az apa elő nem kerül vagy törvényesen holtak nem nyilvánítatik.

³ Ilyen büntetendő cselekmények azok, a melyek hivatalvesztést vagy politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését vagy pedig mindkettőt együtt maga után vonják. Ezek a «Büntető törvénykönyv» egyes szakaszainál vannak felsorolva. *Hivatalvesztést és politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését* vonja maga után: felségsértés, a király és királyi ház tagjainak bántalmazása, hűtlenség, lázadás, pénzhamisítás, személyes szabadság megsértése, lopás, rablás, zsarolás, sikkasztás, orgazdaság, bűnpártolás, csalás, közokirathamisítás, csalárd bukás, gyújtogatás, fegyveres erő elleni büntettek és vétségek, hivatali és ügyvédi büntettek. Egyedül *hivatalvesztést* von maga után: a király megsértése, a lázadás bizonyos esete, hatóság elleni erőszak bűntette, személyes szabadságnak, házjognak, a levél és távirati titoknak hivatalnok által megsértése, hamis tanúzás és eskü, szemérem elleni büntettek, az élet elleni büntettek (gyilkosság, szándékos emberölés stb.), a személyes szabadság megsértése egyes esetben, zártörő sikkasztás, hűtlen kezelés, bűnpártolás

mely a hivatalból való elbocsáttatását vonta volna maga után,¹ úgy az elhagyott asszonynak kevés kilátása lehet a nyugdíjra.²

Férj feletti gondnokság.

Szerencsétlen dolog az, mikor a férjet gondnokság alá kell helyezni.³ De mégis megtörténik akár a család, akár a feleség kértére, ha arra szükség van.⁴

És mindenesetre helyesebb a férjet gondnokság alá helyezettetni, mint hogy a vagyon, vagy a család nagyobb veszedelembé kerüljön.

Azonban a gondnokság sok nehézséggel és teendővel jár: épen azért a törvény felmenti az asszonyt, hogy férje felett gondnokságot viseljen,⁵ habár másként attól el nem tiltja, vagyis tetszésére bízza, hogy a gondnokságot el akarja-e vállalni vagy nem.

egy esete, hamis bizonyítvány kiállítása, közveszélyű cselekmény, fogolyszöktetés, hivatali visszaélés vétsége.

¹ Erről az 1885: XI. tcz. 5. §-a szól.

² Minthogy azonban az egyszerű hír még nem elegendő arra, hogy a férj megszökésének okául oly büntetendő cselekmény vétessék, mely az ő elbocsátását vonta volna maga után: az elhagyott asszony csak folyamodjék az illetékes hatósághoz az ideiglenes nyugdíjért s majd ebben az eljárásban fog kitűnni, hogy jogosítva van-e arra vagy nincs.

³ Gondnokság alá helyezhetők az 1877: XX. tcz. 28. §. értelmében azok a nagykorúak, a kik elmebeteg, siketnémák, gyenge elméjűek, tékozlók, legalább egy év óta ismeretlen helyen távol levők, a kik két évet meghaladó szabadságvesztés-büntetésre ítéltettek.

⁴ Az 1881. évi 3263. sz. Igazságügyminiszteri rendelet 29. §-a szerint: a gondnokság alá helyezést a gondnokság alá helyezendőnek házastársa is kérheti.

⁵ Az 1877: XX. tcz. 49. §.

Férj helyett jogorvoslatok bűnügyekben.

Vigasztalan állapot az, midőn a férj bűnügybe keveredik, akár szándékosan, akár véletlenül. Midőn aztán fogságban van, szabadon nem intézkedhetik a saját védelme ügyében sem.

Épen azért a törvény¹ megengedi a feleségnek, hogy férjének segítségére álljon nagy bajában.

Így az asszony férje részére védőt választhat,² a fő-tárgyalásra védőnek kirendelését a törvényszéktől kérheti s e kérelme meg nem tagadható;³ az ítélet ellen férje helyett felebbezéssel⁴ és semmiségi panaszszal élhet,⁵ férje ügyében újrafelvételt indítványozhat,⁶ még pedig akkor is, ha férje elhalt, vagy ismeretlen helyre távozott.⁷

Hitbér.

Sajátságos magyar intézmény, melynek nyomaira már régi királyaink törvényeiben is akadunk. Így II. Endre törvényében is.⁸

«A hitbér országunk régi törvényerőre emelkedett szokása szerint a törvényesen férjhez adott nőknek díja, a melyet a férfiek fekvőjóságáiból és birtokjogaiból s ál-

¹ A Bűnvádi perrendtartásról szóló 1896: XXXIII. tcz.

² Ugyanott 53. §. Azonban a vádlott ettől a védőtől a megbízást megvonhatja.

³ U. o. 56. §.

⁴ U. o. 38-5. és 388. §. Azonban ezt a felebbezést vádlott a 394. §. szerint visszavonhatja.

⁵ U. o. 430. §.

⁶ U. o. 447. §.

⁷ U. o. 448. §.

⁸ Az 1222: XII-ik törvény. Továbbá az 1436: XVIII. tcz., 1486: XXVI és XXVII. tcz.

lásuknak megfelelően, házassági kötelességük teljesítése fejében szokás nekik adni» — mondja Werbőczy, a régi legnagyobb törvénytudó.¹

A hitbér a házassági hűség jutalma lévén, a ki ezt megszegi, elveszíti a hitbérhez való jogát.² Sőt a régi időben nemcsak a hitbérhez való jogát, hanem még életét is elvehette a férj,³ a ki ezért legfeljebb börtölni és tinóval fizetni tartozott,⁴ míg aztán a századok felvilágosodásának előrehaladásával megszűnt a férjnek is ez az önbíráskodása.⁵

A hitbér még máig is fennáll.⁶

¹ Werbőczy: Hármaskönyv. I. rész. 93. cím.

² Werbőczy: Hármaskönyv. I. rész. 105. cím. Hogy ha az asszony férje iránt tartozó hűségét megszegvén, házasságtörést követ el, s utóbb elválás következik be: hitbérét elveszíti. De ha a férj a házasságtörés után vele együtt lakván — erkölcsi magaviseletét tudva, elnézné, akkor hitbérét is vissza fogja nyerni és férje ezután őt a házasságtörés miatt (ha másodszor vétkenék is) meg nem ölheti, a mit első ízben, a mikor t. i. a házasságtörés tudomására jutott, szabadon és jogosan megtehetett.

³ *Szent-László* király I. könyve 13. cím: Ha valaki paráznaságban talált *feleségét megöli: ezért Isten előtt számoljon*. Ha mégis a nőnek atyjafia ellene kelvén, azt vitatná, hogy igazságtalanul ölte meg, a dolog törvény előtt vizsgáltassék meg és az okosság sugallása szerint ítéltessék el. Ha pedig a férj házasságtörésen ért nejét törvény elébe állítja: a vétkes asszony egyházi törvények szerint bűnhődjék.

⁴ *Szent-István* király II. könyve 14. cím: «A házastárs-gyilkos az egyházi törvényekben kiszabott *börtön* kívül és pedig a gróf 50, a katonai törvények pedig őt *tinóra* büntetessék».

⁵ Most már a feleség megölése gyilkosságot vagy hitves-társon elkövetett szándékos emberölést képez, melynek büntetése halál (1878: V. tcz. 278. §.) vagy életfogytig tartó fegyház (u. o. 280. §.); a hűtlenségen kapás csak enyhítő körülménynek képezhet.

⁶ Világos ez az 1840: XVI. tcz. 9. §-ából, melyet az Ország-

A hitbér kétféle: *törvényes és szerződéses* hitbér.

A *törvényes* hitbér törvény alapján illeti a főurak és nemesek feleségét már régi idők óta,¹ a nem nemesek feleségét azonban csak az 1840-ik év óta.²

A törvényes hitbér nagysága a férj állása vagy rangja szerint különböző volt s napjainkig nem változott az az összeg, a melyet Werbőczy még a XVI. század legelején az azt megelőző törvények alapján szabályokba foglalt,³ a mihez az 1840-iki törvény csupán a nem-nemesek hitbérét csatolta.⁴

bírói értekezlet IV. rész 20. §-a, valamint az 1875: XXXVII. tcz. 552. §-a és az 1881: XVII. tcz. 267. §. is fentartott.

¹ A XIII-ik századtól kezdve már törvényes nyomai vannak. Fentebb az ¹ jegyzet.

² Az 1840: XXII. tcz. 85. §.

³ Werbőczy: *Hármas könyv*. I. rész. 93. cím. «Ha a férj bárói tisztet viselt, akkor az asszony száz girát, ha pedig mágnás vagy csak név szerint volt báró és bárói tisztet nem viselt, vagy ha előkelő nemes vagy vitézlő és ötven vagy több népes jobbágytelke volt: özvegye ötven girát kap hitbérül, minden girát négy magyar forinttal vagy most folyó pénz szerint négyszáz dénárral számítván. Egyébb alsóbbrendű és rangú nemesek özvegyei pedig férjeik fekvő jószágaiából és birtokjogaiból nagyobb vagy kisebb mértékben, t. i. a fekvőjószágok mennyiségéhez képest közbeccsű mellett kaphatják ki hitbérüket». — Azonban annak is találunk nyomára, hogy hajdan a törvényes hitbér zászlós uraknál legalább 100 telek volt, a többi főuraknál Magyarországon 50 ezüst gira (egy ezüst girát négy forinttal s egy forintot száz dénárral számítva). Horvátországban 100 frt, Erdélyben 66 frt; a nemeseknél az 50 úrbéri telek után 50 ezüst gira, az ötvennél kevesebb telek esetében minden telek után egy ezüst gira.

⁴ Az 1840: XXII. tcz. 85. §-a szerint a ma is fennálló törvényes hitbér: mágnásoknál 400, nemeseknél és polgároknál 200, nem-nemeseknél 40 frt «törvényes értékű pénzben.» (A mai bírói gyakorlat szerint szintén hasonló összegű mostani forin-

De különbség van a hitbér összegére nézve a szerint is, a mint az asszony első vagy további férjei után követel hitbért s a hitbér összege a férjek számával visz-szás arányban halad, az az első férj után legtöbb, a to-vábbiak után mindig kevesebb és kevesebb hitbér illeti.¹

Hajdan csak abból a birtokból fizették ki az asszony törvényes hitbérét, a melyre őt férjhezmenetele alkalmá-val vitték,² épen azért hitbérenek kifizetéséig a vagy-onban maradhatott s annak jövedelmeit élvezhette. Később-en azonban nem volt meghatározva, hogy a férjnek melyik birtokából vagy vagyonából fizessék ki a hitbért, hanem csak az, hogy azt részint készpénzzel, részint könnyen pénzzé tehető ingóságokkal kell kifizetni, a melyek «a mindennapi vásárban eladhatók, minők a juhok, ökrök, lovak, kecskék, tehének, borjúk és sertések, melyek egyik helyről a másikra könnyen mozoghatnak»³.

tokban, illetőleg kétszer ennyi koronában ítéltetik meg a tör-vényes hitbér).

¹ Werbőczy: *Hármas könyv*. I. rész. 96. cím. Mindenik asszonyt első férjétől az egész hitbér. a másodiktól csak fele, a harmadiktól negyede, a negyediktől csak nyolczada illeti. Ha pedig valamelyik ötödször vagy hatodszor is férjhez megy, hit-bére annyira lepad, hogy rendkívül csekély lesz.

² Ugyanott 96. ez. utolsó bekezdés.

³ Werbőczy: *Hármas könyv*. 95. cím: A hitbér kifizetése részint készpénzzel, részint ingó és könnyen eladható dolgok-kal, de ezeknek igazi ára és értéke szerint szokott mindenkor történni. Kizáróan a foltozott ruhák, fegyverek, sánta lovak, ökrök s más ilyen marhák becsüjét, melyeket hitbérek fizetése fejében nem fogadnak el. Az ingó és könnyen eladható dolgok-nak pedig e részben olyanoknak kell lenniök, melyek a minden-napi vásárban eladhatók, minők a juhok, ökrök, lovak, kecskék, tehének, borjúk és sertések, melyek egyik helyről a másikra könnyen mozoghatnak.

Ma már a megítélt¹ törvényes hitbér a férjnek bármely vagyonából vagy hagyatékából kielégíthető.

Csőd esetében a törvényes hitbér kifizetése a más hitelezők követelését megelőzi.²

Az *írott* vagy *szerződéses hitbér* okiratilag³ biztosítása az asszonynak, hogy özvegyiségre jutása esetén a férj vagyonából egy bizonyos összeget kap.⁴

A hitbér elvásztás esetén is követelhető, ha t. i. nem az asszony volt oka az elvásztásnak.

A kétféle hitbért azonban követelni nem lehet, mert a ki az írott hitbért elfogadja, az a törvényes hitberről lemondottnak tekintetik, de ha az írott hitbér bármilyen okból érvényes nem volna,⁵ akkor az asszonynak joga van a törvényes hitbérhez.

Hozomány.

Sok boldogságnak megőljője ez a hozomány, mely fájdalmasan sok esetben üzletté alacsonyítja le a házast

¹ Habár nincs kimondva törvényben, még sem lehet az iránt kétség, hogy a hitbér iránti keresetek — a mennyiben önállóan vétetnek követelésbe — az 189)!: XVIII. tcz. vagy sommás eljárás alá esnek.

² A csődtömeg harmadik osztályának első tétele alá soroztatik.

³ Az írott vagy szerződéses hitbér érvényességéhez közjegyzői okirat kívántatik.

⁴ Ezt köznyelven «móringnak» nevezik s ma is mondják hogy a férj bizonyos összeget «móringol» a feleségének. Ez leginkább akkor szokott történni, ha özvegy ember nősül, a kinek az első házasságából gyermekei vannak. Ez az írott hit bér mindig nagyobb szokott lenni a törvényes hitbérnél.

⁵ Megtörténhetik, hogy az okirat szabálytalanul van kiállítva vagy elvész, vagy az asszony arról lemond.

sági szent frigyet, a mihez a szívnek csak annyi köze van, hogy vérkönyvekkel pecsételi meg s aztán bezárkózik szerencsétlenségének rideg és örömtelen falai közé.

De még ha az a szerencsés körülmény fordul is elő, hogy a szív szava érvényesülhet, akkor sem szabad elfelejtkezni arról, miként maga a hozomány mégis az üzleti ügyek közé tartozik s már a férj házához vitelekor úgy kell a felett rendelkezni, hogy zavar vagy baj ne legyen miatta akár a férj tönkrementése, akár elválás, akár elhalálozás esetében.

Mindjárt a házasságra lépéskor okirattal¹ kell biztosítani a hozományt,² mert különben megtörténhetik, hogy az asszony elesik attól.³

A hozományt ugyan a férj kezeli, azonban a tulajdonjog az asszonyé s a férj azt az asszony beleegyezése

¹ Az 1886: VII. tcz. (közjegyzőkről) 21. §-ában nyíltan kimondja: «Okirat által való bizonyítás csak közjegyzői okirattal történhetik: *a)* a hozomány átadásáról, illetve átvételéről kiállított elismervényeknél, akár a házastárs vagy jegyes, akár más részéről állítottak ki, a mely elismervények azonban harmadik személylyel szemben csak akkor bizonyítanak, ha a házasság kötéséből — sa mennyiben a hozomány később vétetik át, a bizonyítandó átvétel napjától számítandó három hó alatt adatnak ki; *b)* a házastársak vagy jegyesek által egymás részére kiállított okiratoknál, a mennyiben azok, mint bizonyító okiratok, harmadik személylyel szemben használatnak». Így közjegyző előtt kell kiállítani az okiratot.

² A hozomány lehet: készpénz, ingóság vagy ingatlan, de bármi légyen is, helyes azt körülményesen írásba foglalni s annak a férj kezéhez átadását s az asszony tulajdonjogának fenntartását feltüntetni.

³ Ilyen eset lehet pl. hogy a férj a hozományt elidegeníti, vagy beruházza birtokába s ezt a birtokot megterheli vagy eladja. Ilyenkor ha a hozományról szabályszerű okirat nincs, nagyon nehéz a bizonyítás.

nélkül el nem idegenítheti, meg nem terhelheti, — míg ellenben az asszonyt ebben a férj nem korlátozhatja, — sőt ha a hozomány ingatlanból áll, az asszony ennek kezelését megvonhatja a férjtől.

Azonban az ingóságból álló hozományt az asszony sem a házasság tartama alatt, sem tényleges elválásban élés esetében¹ saját kezelése alá venni nincs jogosítva.

A készpénzből álló hozomány csak akkor követelhető vissza, ha az meg van,² vagy a férj által saját céljaira költetett el,³ de ha házi szükségletekre fordított, a férj azt visszatéríteni nem tartozik.

A hozománynak a férj kezéhez jutása tekintetében a törvény most már csak egyféle bizonyítást kíván bármilyen rendű és rangú legyen is a férj vagy asszony,⁴

¹ Ha azonban a házasság törvényesen bontatik fel, úgy az asszony jogosítva van a hozomány kiadását követelni, sőt még előbb is, ha a férj az oka a közös háztartás megszakításának. A kir. Curia 1899. évi decz. 16-án 479. sz. a. hozott Ítélete szerint, a férjétől különválva élő nő csak akkor követelheti a hozományi ingóságok kiadását, ha a házassági kötelék köztük jogerős ítélettel feloldott.

² Például ha a pénz takarékpénztárban van elhelyezve, vagy otthon meg van, természetes, hogy nem szükség ugyanazon pénznemnek, hanem csak annak az összegnek vagy egy részének készpénzben meglenni.

³ A férj saját céljaira használja fel a hozományt, ha azt elkártyázza, tőzsdén eljásza, vele saját adósságait fizeti, vagyona a nője beleegyezése s ennek biztosítása nélkül beruházza. A kir. Curia 1900 jan. 11-ikén 5810/899. sz. a. hozott ítéletével kimondta: Az a körülmény, hogy a házastársak a készpénzbeli hozományt a házassági együttélés alatt közösen felhasználták, nem változtatja meg a hozomány jogi természetét, tehát nem is menti fel a férjet a visszatérítés kötelezettsége alól, a minek egyáltalában nem előfeltétele az a körülmény sem, hogy a hozomány a férj vagyonába beruházott.

⁴ Különbőség volt régen a nemes és nem-nemes asszonyok

azt t. i., hogy az a férj kezeihez jutott s általa felhasználott, beruháztatott vagy elköltetett.

A kereskedők nejei különös figyelmet fordítsanak arra, hogy hozományuk a kereskedelmi bíróságnál bejelentessék,* ha csőd esetén a hozománytól el nem akarnak esni.

hozománya között. A nem-nemesekre vonatkozik az 1840: VIII. tcz. 14. §-a: «Az asszonyi hozományra nézve az rendel-
tetik, hogy a mennyiben az természetben meg vagyon vagy pedig ha a jobbágy-
nő hozománya készpénzből áll, ennek a meglévő javakba történt beruháztatása elegendőképen megpróbáltatik: minden örökösödésnél és osztálynál az özvegynek vagy törvé-
nyes örököseinek mindenekelőtt azonnal kiadandó. A beruházásra világosan megjegyeztetik, hogy ott, hol az asszonyi hozomány egyedül csak marhákból és egyéb ingóságokból állanak, elegendő legyen annak bizonyítása, hogy ezek a jobbágyok által valóssággal férjeikhez vitettek». — 15. §. «Az asszonyi hozomány azonnal, midőn azt a feleség férje házához viszi, a községi előjáróság által pontosan és hitelesen összeírva, becsléssé válik meg ennek egyik példányát az asszonynak kiadtván, másik példányban a község levelesládájába tétessék». (Habár ez a tételes törvény hatályon kívül helyezve nincs, ma már a gyakorlatban ritkán fordul elő a hozománynak ily módon való megbecsülése.)

* Erre vonatkozólag az 1840: XVI. tcz. Így intézkedik a 9. §-ában: Ha a kereskedő akkor, midőn címét illető hatóságánál bejegyeztette, házas felesége hozománynak — mennyiségét mindjárt a bejegyzés alkalmával, ha később házasodnék meg, hat hónap alatt az egybekelés után, azon hozományokra nézve pedig, melyek a házasság után jöttek kezébe — azonnal bejegyeztetésért folyamodni köteles. 10. §. A kereskedő feleségének ily módon be nem jelentett követelése csődület esetében elsőbbséggel nem bírnak». Ez a törvényes rendelkezés fentartott az 1875: XXXVII. tcz. 552. §-a és az 1881: XVII. tcz. 267. §-a által.

Igényper.

Ha a férj ellen foganatosított végrehajtás alkalmával¹ olyan ingóságok foglaltatnak le, melyek az asszony tulajdonait képezik:² akkor már a végrehajtás alkalmával be kell jelenteni a végrehajtónál, hogy azokhoz igényt tart. Ekkor a végrehajtó vagy mellőzi a kijelölt tárgyaknak lefoglalását,³ vagy legalább jegyzőkönyvbe veszi az igénylő jelentkezését, a minek meg lesz az az előnye, hogy ekkor az igénylő saját kezéhez kap igényfelhívást igénykeresetének beadása végett.⁴

Az igénykeresetet az igényfelhívás keltétől számított 15 nap alatt⁵ kell beadni ahhoz a járásbíróshoz,⁶ mely

¹ A bírósági végrehajtásról az 1881: LX. tcz., az adóvégrehajtásról az 1883: XLIV. tcz. intézkedik. Az igényperetek tekintében egyforma szabályok vannak mindegyik végrehajtásnál.

² Azokról az ingóságokról, a melyek egyáltalában nem foglalhatók le: alább van szó: *((Végrehajtás alóli mentesség))* czim alatt, a melyeknek lefoglalása esetében nem igénykereset, hanem előterjesztés adandó be.

³ Az 1881: LX. tcz. 47. §. — Azon tárgyak, melyekről a végrehajtást szenvedő vagy bárki más azt állítja, hogy másoknak a tulajdonai, avagy a melyek a körülményekből mások tulajdonainak vélelmezhetők, csak akkor vétethetnek foglalás alá, ha a végrehajtást szenvedőnek egyéb ingóságai a követelésre nézve teljes fedezetet nem nyújtanak.

³ Ugyanott. 47. §. Az állítólagos igénylők neve és lakhelye a végrehajtási jegyzőkönyvben kitüntetendő. — Ugyanott a 81). §. Azoknak, a kik igénylőkül a végrehajtási eljárásnál jelentkeztek vagy a kiknek igénye ugyanakkor bejelentetett, a felhívás három nap alatt, egy-egy példányban kézbesítettik vagy ajánlott levélben postai úton megküldetik.

⁵ Az 1881: LX. tcz. «13. §.

⁶ U. o. 92. S.

a végrehajtást foganatosította,¹ s abban a keresetben meg kell nevezni a tanúkat és a tárgyalásra lehetőleg magával vinni.²

Ha a foglaltató a körülményekből azt hihette, hogy a lefoglalt tárgyak a végrehajtást szenvedett tulajdonai:³ akkor a perköltségek kölcsönösen megszüntettetnek.⁴

Katonák beszállásolása.

Vidéken még mindig előfordul, hogy az átutazó katonákat egyes magánházakhoz szállásolják be. Szükséges azért a gazdasszonyoknak ismerni azokat a szabályokat, a melyek erre vonatkoznak.

Ha altisztet vagy közlegényt családjával együtt szállásolnak be valamelyik házhoz: ez ellen csak akkor lehet kifogást tenni, ha a hely szűk volta miatt ezeket ellátni nem lehet. Az altiszteknek és legénységnek nejei és az ily házasságból származó, a szülők gondjai alatt álló

¹ Azonban ha adóhivatal, illetőleg közigazgatási hatóság rendelte el és foganatosította a végrehajtást, az igénykereset az 1883: XLIV. tcz. 61. *i-a*, illetőleg az 1881: LX. tcz. 100. §-a értelmében akkor is azon járásbírótság előtt indítandó meg, melynek területén a végrehajtás foganatosított.

² Az 1881: LX. tcz. 95. §. Azon igényperekben, melyek a végrehajtás további folyamára halasztó hatálylyal bírnak, az igénylő által felhívott tanúk közül csak azok hallgattatnak ki, a kik a bíróság területén laknak vagy kiket a bizonyító fél a tárgyalás alkalmával vagy pedig e végből legalább 8 s legfelebb 15 napra kitűzendő újabb határnapon előállít.

³ Ha a tárgyak a végrehajtást szenvedő lakásán foglaltatnak le s nincsenek az asszony nevével vagy más jelével ellátva: akkor az 1881: LX. tcz. 49. §. értelmében jóhiszeműleg lefoglalhatók. (Ezért czélszerű az asszony tárgyait megjelölni.)

⁴ Az 1881: LX. tcz. 98. §.

gyermekek férjeikkel, illetőleg apáikkal közös szállásra jogosítvák.¹

A nők és gyermekek azonban a szállásadótól élelmezést nem követelhetnek.²

Altiszteknek és a többi legénységnek csak déli étkezés jár, melynek fejében minden ember részére 0.28 kgr. hús — a mennyiben lehetséges, marhahús — és még egy helyben szokásos második tál étel³ kiszolgáltatandó. Kenyeret követelni nem lehet.⁴

Katonai óvadék lefoglalása.

A katonai óvadék maga nem foglalható le s ennek kamatai is csak bizonyos feltételek alatt.

Kimondja ugyanis a törvény,⁵ hogy a katonai biztositék kamatainak csak egy harmada és csak úgy foglalható le, hogy a kamatból egy évre legalább 500 forint a végrehajtás alól ment maradjon.⁶

Azonban még ezt sem szabad bármely tartozásért lefoglalni, hanem csak oly kötelezettségek miatt, melye-

¹ A katonai beszállásolásról szóló 1879: XXXVI. tcz. 47. §-a.

² Ugyanott.

³ Ezt a húst valószínűleg úgy sem magában főzi meg valaki, hanem levesnek vagy megsüti, de bárhogy is készíti el, e mellé nagyon is felfér egy utazó, éhes és fiatal katonának más valami étel is, a miben bizonyára részesítenék őket a gazdasszonyok akkor is, ha kötelességükké nem volna téve.

⁴ A katonai beszállásolásra vonatkozó rendeletek. Megjegyzés. V. czikk. Élelmezés.

⁵ A végrehajtási törvény, 1881: LX. tcz. 57. §.

⁶ Tehát az 500 frt vagy ezen aluli kamatot egyáltalában és semmi körülmények között nem szabad lefoglalni. Ha azonban a kamat 1800 frt volna, úgy ebből nem több, mint egyharmadrészt, vagyis csak 600 frot lehetne végrehajts alá venni.

ket a házassági kötelék tartama alatt mindkét házastárs közösen, vagy a házassági kötelék megszűnte után a nő vállalt magára.¹

Keresetadó.

Az adót mindig a közös háztartásban élő családfő fizeti.

Keresetadó alá nem tartoznak a tényleges szolgálatban álló, vagy nyugalmazott állami és törvényhatósági tisztviselők hitvesei és gyermekei, a mennyiben velök közös háztartásban élnek és külön keresetet nem úznek.²

Azonban a házastársak, ha külön úznek haszonhajtó foglalkozást, külön rovatnak meg kereseti adóval.³

Épen azért, ha a feleségnek adó alá eső külön jövedelme van, tartozik ezt külön bevallani, habár férje a saját jövedelmét már bevallotta.⁴

Közjegyzői okirat szüksége.

Egy-egy szerencsétlenül kiállított okirat néha egész családot tönkre tesz. Mert az okiratokhoz nem elég a jó akarat és becsületes meggyőződés, hanem szükséges a

¹ Pl. az egybekelés előtt egyik vagy másik fél által csinált adósságért vagy a házasság tartama alatt egyik fél által csinált, de a másik fél által át nem vállalt adósságáért a biztosíték kamatai le nem foglalhatók, a házasság felbontása után pedig egyedül csak a nő adósságaiért vehetők végrehajtás alá.

² A keresetadóról szóló 1875: XXIX. tcz. 5. §.

³ A pénzügyi közigazgatási bíróság kimondta ezt az 1630. sz. elvi határozában.

⁴ Férjes nőnek 315 forinton aluli kamatjөvedelme csak azon esetben adómentes, ha ezen kamatjөvedelme a férj általi eltartás pénzbeli értékével együtt sem éri el a 315 frtot (Pénzügyi bírósági határozat. 51. sz.)

törvények ismerete is, hogy az okirat megtámadás esetén is megállja a helyét.

Majdnem legkényesebb természetűek azok az okiratok, a melyek a házasfelek közt jönnek létre.

Épen azért a törvény¹ elrendelte, hogy a házasfeleknek egymással kötött- szerződéseik majdnem kivétel nélkül² csak úgy érvényesek, ha kir. közjegyző előtt jönnek létre.

Igyekezzenek tehát a házastársak közjegyzővel íratni meg minden szerződésüket, különösen pedig a törvény értelmében okvetlenül kir. közjegyző előtt kell megkötni a házastársaknak az olyan szerződéseket, a melyek az egymás közötti:

vagyoni viszonyokat szabályozzák;

adásvevésre, cserére, életjáradékra, kölcsönre, ingatlanokra, három évnél hosszabb időre szóló, bérletre és haszonbérletekre, tartozás elismerésére, engedményekre² ingatlan vagyon tulajdonjogának, haszonvételének átruházására vonatkoznak;

ingatlanok vagy azonnal át nem adott ingók ajándékozására vonatkoznak;⁴

továbbá az általános meghatalmazásokról, valamint

¹ A közjegyzői törvény az 1874: XXXV. tcz. és 1880: VII. tcz.-ben van befoglalva.

² Közjegyzői okirat nem kívántatik meg oly jogügylet érvényességéhez, melylyel a házasfelek nem saját, hanem gyermekeik vagyoni viszonyait szabályozzák, illetve, mely által egyik házastárs a gyermekek javára bizonyos szolgáltatásokat tesz. (Curiai ítélet. Döntvénytár új foly. XV. 74.).

³ A férj ha nevének egy őt megillető követelést viszteher nélkül engedményez, az átruházás érvényességéhez közjegyzői okirat felvétele szükséges. (Curiai ítélet. — Döntvénytár új folyam. XIII. köt. 292.)

⁴ Az 1886: VII. tcz. 21. 5.

váltóbeli kötelezettség átvállalására, kölesönvételre, tartozás elismerésére, ingatlan vagyon elidegenítésére vagy megterheltetésére, továbbá ingatlan vagyonnak visszteher melletti szerzésére és jogról való ingyenes lemondásra szóló különös meghatalmazásoknál¹ szintén közjegyzői okirat szükséges.

Nevezetes rendelkezése még a törvénynek az is, hogy ha a házastársaknak egymás közötti jogügylete érvénytelen, vagyis nem közjegyző előtt állítják ki az okiratot, minden fél tartozik a másikkal azt, a mit tőle az érvénytelen jogügylet folytán kapott, visszaszolgáltatni, azonban erre vonatkozólag a közöttük létrejött magán okiratok nem bírnak bizonyító erővel,² vagyis a házastársak között a magán (nem közjegyző előtt létrejött) okirat nem érvényes.

Közszerzemény.

Gyakran van közszerzeményről szó a házastársak között, kivált elválás vagy halál esetében. Így szükséges tudni valamit róla.

Közszerzeménynek nevezzük azt a vagyont, a melyet a házastársak a házassági viszony fennállása alatt szereznek.³

Közszerzeményi vagyonról csak a házasság megszűnésakor lehet szó,⁴ mert addig ennek kezelése a fér-

¹ Az 1886: VII. tcz. 22. §.

² Ugyanott! 22. §. utolsó bekezdés.

³ A házasság tartama alatt öröklött vagyon közszerzeménynek nem tekinthető.

⁴ A házasság tartama alatt a közszerzeményi jog nem érvényesíthető. (Curia. Dárday: Döntvénytár, Új foly. VII. 32.) A közszerzői jog a házasság tartama alatt nem érvényesíthető,

jet illeti.¹ Megtörténhetik, hogy a közszerzeményi ingatlant a férj a saját nevére íratja. Ilyen esetben helyes bizonyítékot szerezni be arról, hogy ez azért közszerzemény marad, mert kérdés esetében későbben is a feleséget terheli annak bizonyítása.²

Ugyancsak arról is gondoskodni kell, hogy ha ingóságok közszerzeményből szereztek, ezeknek a közszerzeményből vétele igazolható legyen, mert ezekről az a törvényes vélelem, hogy a férj vagyonából szereztek, ha csak a nő ennek ellenkezőjét igazolni nem tudja.³

A közszerzemény a házastársakat egyformán illeti.⁴

a közszerzemény mennyisége a házasság megszűnte előtt meghatározható. (Curia. Dárday: Döntvénytár. Új foly. XI. 55.)

¹ A közszerzemény feletti rendelkezési jog a házasság tartama alatt a férjet illetően meg: a férj hitelezője jogosítván van az ily vagyonra végrehajtást vezetni s a nő, ha a külön kezelést nem igazolja, igénykeresetével ez okból elutasítandó. (Curia. Dárday: Döntvénytár. Új foly. XIV. 24.)

² Azon körülmény, hogy valamely ingatlanra egyedül a férj van tulajdonosként bekebelezve, nem gátolja ennek feleségét abban, hogy azon ingatlan közszerzeményi minőségét bizonyítsa: a közszerzeményi eredet kimutatása azonban az azt állító feleséget terheli. (Curia. Dárday: Döntvénytár. Új foly. V. 94.) — A házasság tartama alatt szerzett ingatlanok, habár azok csak a férj nevében állanak is, közszerzeményt képeznek és ezek felére a feleség közszerzeményi joga megállapítandó. (Curia. Dárday: Döntvénytár. Új foly. XXIII. 141.)

³ Curia. Dárday: Döntvénytár, régi foly. XXVII. III.

⁴ A régi nemesekre vonatkozólag a közszerzemény tekintetében nem volt intézkedés, csak az úgynevezett jobbágyokra, de azért nincs kétség a felett, hogy ma már egyforma szabályok állanak fenn mindenkire. — Már Werbőczy: *Hármas könyve* III. rész. 29. címében ez áll: «Ha a paraszt apa saját osztályrészéről végrendeletet akar tenni, ezt ugyan megteheti, azonban feleségének megrövidítése nélkül. Mert a feleség abban a vagyonban, melyet a férje a házasság tartama alatt szerzett, mindig

A közszerzeményt úgy lehet kiszámítani, hogy a házassági viszony megszűnésekor meglévő vagyomból le kell vonni a házasság megkötésekor létező vagyont, így a női hozomány értékét is,¹ valamint annak a vagyonnak értékét, a melyet a házasság tartama alatt egyik vagy másik házastárs örökölt: s az ezen levonások és az adósság kifizetése után² fenmaradó vagyon képezi a közszerzeményt.³

A feleség természetben követelheti a közszerzeménynek őt megillető felerészét.⁴

Magánvád átvétele.

Vannak olyan bűncselekmények, a melyek csak akkor üldözhetők, ha a sértett kívánja.⁴

részessé és osztályossá válik, úgy hogy ha a férj végrendelet tétele nélkül halna el, az egész vagyon, melyet szerzett, reá fog háramlani». Az 1840: VIII. tcz. 8. §. A házasságalatti közszerzemények a jobbgagyok között mindenik házastársat egyformán illetvén, azokról úgy egyik, mint másik, felerészben szabadon rendelkezhetik s ezen felerészből a férj a feleségét végrendelet által sem zárhatja ki.

¹ Curia. Dárday: Döntvénytár. XX. 104. lap.

² Ugyanott.

³ Így pl. a házasság megszűnésekor van 4000 korona értékű vagyon. Azonban ebből le kell vonni a férjnek a házasság-megkötésekor létező 1000 korona értékű vagyont, az 1000 korona női hozományt és a nő által a házasság tartama alatt örökölt 1000 koronát, tehát összesen 3000 koronát: e szerint a tiszta közszerzemény csak 1000 korona.

⁴ A közszerzőt tulajdonjog illetvén, ez a közszerzeménynek őt illető részét természetben követelheti s nem tartozik annak becsárát kielégítésképen elfogadni. (Curia. Dárday: Döntvénytár. XVIII. 111.)

⁵ Ilyenek pl. a csalás, a lopás és sikkasztás bizonyos körülmények között, ingó vagy ingatlan vagyonrongálás stb.

És viszont vannak olyan esetek, a midőn a kártérítés csak úgy ítéltető meg, ha a bármily módon kárttevő büntető úton elítéltetik.¹

Azonban a magánvádló jogai megszűnnek nemcsak lemondásával, hanem halálával is.² Hogy aztán a magánvádló elhalálozása esetében a család kárt ne szenvedjen: feljogosítja a törvény a házastársat, miként férje elhalálozásától számított 30 nap alatt a magánvád fentartását bejelentheti.⁸

Ha a nő e bejelentést elmulasztja, akkor a bűnvádi eljárás megszűnik.

Óvadék mentesség a foglalástól.

A honvédségi és csendőrségi tisztek nősülése alkalmával azért kívántatik az óvadék (cautio), hogy annak kamatai szaporítsák a tisztii fizetést s kényelmesebbé tegyék a család megélhetését.

Épen azért ennek az óvadéknak tőkéje mindenkor mentes a foglalástól. Sőt kamatai is csak olyan adósságért foglalhatók le, a melyet a házasság tartama alatt a férj és nő együtt, vagy a házassági viszony felbontása után a nő egyedül csinált. De ebben az esetben is 500 forint évi jövedelemnek szabadon kell maradni.⁴

¹ Ha pl. N. kicsal tőlem száz koronát, azt ígervén, hogy megmutatja nekem azt a helyet, a hol a földben kincs van elrejtve s aztán kivezet engem az erdőbe s ott tőlem megszökik: polgári per útján tőle vissza nem nyerhetem a 100 koronát, mert azt neki nem kölcsön adtam, de lia a büntető bíróság bűnösnek mondja ki a csalásban, akkor a 100 korona visszafizetésére is kötelezi.

² Az 1896: XXXIII. tcz. 49. §.

³ Ugyanott.

⁴ Nősülési szabályzat a honvédség és csendőrség számára. Honvédelmi miniszteri rendelet. 1887. évi aug. 1-én. 6169. sz.

Szárnyas állatok behajtása.

A jó gazdaasszonynak gondja van szárnyasállataira, hogy azok ne kóborogjanak, se másnak veteményében, se a mezőn, se az erdőben kárt ne tegyenek.

Mert sok baj és kellemetlenség van abból, ha a szárnyasaikat tilosba megy.

Ugyanis a kárban talált minden darab szárnyasállatért — a mellett, hogy a kártérítésért a gazda felelős¹ — külön-külön kell fizetni kárdíjat² és hajtópénzt is.³

Ha pedig a csősz a szárnyasállatokat behajtani nem tudja, vagy ha az nagy nehézségekbe ütköznék: azokat törvény szerint megölheti akár a mezőn,⁴ akár az erdőben.⁵

Az igaz, hogy az ilyen leölt állatok a gazdát illetik, nem pedig azt, a ki megöli.⁶ De hát ez már nem nagy vigasztalás a gazdaasszonyra.

¹ Az 1894: XII. tcz. A mezőrendőrségről. 112. §.

² Az 1894: XII. tcz. 110. §-a szerint a kárdíj egy darab ládért tíz fillér, egy darab más baromfiért öt fillér. De ha már most pl. van egy csapatban vagy 300 drb lúd, akkor 30 korona kárdíjat kell fizetni.

³ Az 1894: XII. tcz. 111. §-a szerint a hajtópénz darabonként a baromfiak után tíz fillér, azonban a 20 darabot meghaladó csapatoknál a 20 darabon felüllevőkért a hajtópénznek csak fele jár. Vagyis ha 100 libát behajt a csősz: akkor fizetni kell 20 darabért két koronát, 80 darabért négy koronát, összesen tehát hat koronát.

⁴ Az 1894: XII. tcz. 90. §.

⁵ Az 1879: XXXI. tcz. 104. §.

⁶ Ugyanott.

Szolgálatba lépés.

A szolgálataba lépés a férjes asszonyoknál némi nehézségekbe ütközik, a mennyiben a törvény elrendeli, hogy csak férjük beleegyezésével léphetnek szolgálataba.¹

Azért a szolgálataba lépés előtt meg kell ezt beszélni a férjjel és ennek beleegyezését kikérni, még akkor is, ha a házastársak tényleg különválva élnek, de még bíróilag elváltak nincsenek, mert a törvény szerint csak a törvényesen elvált nő részére nem szükséges ilyen férji beleegyezés, akár ideiglenesen, akár véglegesen vannak elváltakva.²

Ha azonban a férj a beleegyezést olyankor is megtagadná, mikor már hosszabb ideig tényleg különválva élnek: akkor (városban) a főkapitány vagy (vidéken) a főszolgabíró méltányossági okokból megengedheti a szolgálataba lépést,³ a mikor látja, hogy a férj csak daczból, vagy a nő nyomorra juttatása céljából ellenkezik.

Tanúzás alóli mentesség.

A tanúzás nagyon fontos polgári jog és kötelesség, melynek valódisága diadalra segíti, valótlansága elfojtja az igazságot.

Azért a tanúvallomásnak mindenkor igaznak és őszintének, valamint minden irányban elfogulatlannak kell lennie.

Emberileg nem lehet kívánni, hogy a házastárs, ki-

¹ Az 1876: XIII. tcz. 9. §.

² Ugyanott.

³ Ilyen esetben tehát ezekhez kell fordulni kérelemmel, a kik különben is hivatva vannak a cselédkönyv kiadására.

vált a férjét szerető nő le tudja küzdeni teljesen az elfogultságot akkor, midőn pl. férje életéről, szabadságáról vagy becsületéről van szó.

Ez az oka annak, hogy a törvény emberfeletti dolgot nem kíván embertől s nem akarja bűnbe, a hamis tanúzás bűnébe¹ keverni a feleséget akkor, a midőn férjéről van szó, s épen azért felruházza azzal a joggal, hogy tetszésére bízza a tanúságtételt a férje elleni bűnyben és a bíróság elhatározásától és bölcsességétől teszi függővé esküre bocsátását még vallomástétel esetében is.

Mert a törvény szerint a tanúzás kötelessége alól mentes, és ha vallani hajlandó is, eskü letételére nem kötelezhető a terhelt házastársa,² tehát a feleség sem a férje elleni bűnyben.

Jobb is, hogy egyszerűen azt jelenti ki a feleség, miként nem kíván vallomást tenni.³ Hiszen az ő vallomása úgylis nagyon kevés súlylyal eshetik az igazság serpenyőjébe.

Tartásdíj.

Sok szerencsétlen házasság van a világon, az igaz, de még ebből nem következik, hogy a legkisebb összezőrrenésre elhagyják egymást a házasfelek.

Veszedelmes az a különlakás, s kivált a nőre nézve kényes dolog is.

Csak tűrni, tűrni, a míg lehet, mert az együttélés-

¹ A hamis tanúzás büntette — még ha a terhelt érdekében, ennek javára követetik is — öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő. (Büntető törvénykönyv. 213. §.).

² Az 1896: XXXIII. tcz. 205. §.

³ Ugyanott 206. §. Az ilyen tanú a kihallgatás folyamán és kijelentheti, hogy nem kíván vallani.

nek könnyelmű megszakítása veszedelembé sodorja mindkét házastársat.

Vigyázzon a nő, hogy csak nyomós okra hagyja el férjét, mert különben nem lehet kilátása tartásdíjra, különösen nem akkor, ha férje komolyan hívja őt vissza.¹

Csupán az a nő igényelhet tartásdíjat, a ki a különélésre a férje által van kényszerítve, akár mert férje ott hagyja őt, akár mert férje elüldözi őt magától, hacsak nem az ő viselkedése volt ennek az oka.²

Azonban ha a férj hibájából³ elkerülhetetlen a különélés: akkor a nő igyekezzék bizonyítékokat szerezni erre s e bizonyítékok mellett tartásdíjat követelhet⁴ addig is, a míg akár ő, akár férje a házasság felbontása iránti

¹ A kir. *Curia* 1899 okt. 21-ikén 352. sz. a. kelt ítéletében a következő kijelentést tette: Minthogy ideiglenes nőtartás iránti perben a házassági együttélés meghiúsulása a nő véttségére vezetendő vissza akkor, ha a nő oly körülményt, a mely az együttélésnek az ő részéről történt megtagadására elegendő okot képezhetne, nem igazolt és mégis megtagadta férjének azt a többszörös ismételt kérését, hogy új lakására kövesse: a nő ily esetben külön eltartásra igényt nem tarthat.

² A kir. *Curia* 1899 jul. 2-ika 8612. sz. a. kelt ítéletében ezt mondta ki: Jogszabály az, hogy abban az esetben, ha a házastársi együttélés megszakítása az által következik be, hogy a férj nejét a közösháztartás elhagyására felhívta és eme felhívás következtében a nő tényleg eltávozott: a férj a külön élő nejét rendszerint eltartani köteles, hacsak oly tényeket nem bizonyíthat, melyekből következtetni lehet, hogy a nő oly túrhetetlen viselkedést tanúsított, a mely a férjet feljogosítja arra, hogy nejét a házasság megszakítására felhívja.

³ Egy önzéretes nőre elkerülhetetlen a különválás, ha férje más nővel bűnös viszonyt kezd, vagy más nőt visz a házhoz a feleség akarata ellenére.

⁴ Az 1893: XVIII. tcz. 1. §-a szerint az ideiglenes nőtartás iránti kereset sommás útra tartozik és a kir. járásbírósághoz adandó be.

pert megkezdené, mert ennek megkezdése előtt s illetőleg befejezéséig is joga van a nem vétkes nőnek ideiglenes tartásdíjhoz.

Váltói kötelezettség.

Némely családnak nem vált volna hátrányára, ha a feleségre nem terjesztette volna ki a törvény a váltóképességet, mert a férj és feleség neve egy váltóra írva önkénytelenül is a dobszót juttatja az ember eszébe, s úgy tűnik fel, mintha az ember az árverési hirdetmény kezdőbetűit látná.

No, de ha már meg van ez a veszedelmes egyenjogúság, amikor a férj és feleség a váltó lejtőjére lépnek: akkor legalább arra vigyázzanak, hogy ez őket bűnbe ne keverje.¹

Ha a nő meg akarja hatalmazni férjét arra, hogy helyette váltót írjon alá: akkor adjon neki kir. közjegyző előtt felhatalmazást, különben a felhatalmazás nem érvényes.²

Hasonlóképen kir. közjegyző előtti meghatalmazás kell arra is, ha a nő férje helyett váltóbeli kötelezettséget vállal át.³

¹ A váltóhamisítás büntetése öt évig terjedhető fegyház (1878: V. tcz. 403. §.)

² A Curia 1899 decz. 14-én 1056. sz. a. így intézkedett. Az egyik házastárs által a másik házastárs megbízásából a váltóra írt nyilatkozat érvényességéhez közjegyzői okirat kívánatik meg.

³ Az 1886: VII. tcz. 23. §-a szerint közjegyzői okirat kívánatik a házastársak között váltóbeli kötelezettség vállalására. Valamint a kir. Curia 1899 jul. 8-án 508. sz. ítélete.)

Végrendelkezés.

A házastársak fel vannak jogosítva, hogy végrende-
kezésüket ugyanazon írott magán végrendeletbe foglal-
hassák.¹

Valamint a házastársak és az egyenes leszármazó
örökösök részére a házastársak akként is végrendelek-
hetnek, hogy a végrendeletet sajátkezűleg írják és alá-
írják. De az ilyen végrendeletben más személyek javára
tett intézkedés érvénytelen.²

Azonban leghelyesebb a végrendelezésnél minden-
kor a kir. közjegyzőhöz fordítani, nehogy valami hiány
vagy más hiba miatt érvénytelenné váljék a végrende-
kezés.

A nőnek még arra is kell figyelni, hogy férje ne
legyen tanú olyan végrendeletnél, a melyben az ő ré-
szére is történik valami intézkedés, mert ekkor nem
kapja meg a végrendeletben neki szánt kedvezményt.³

¹ Az 1876: XVI. tcz. (A végrendeletek kellékei.) 13. §.

² Ugyanott 32. §.

³ Ide vonatkozólag az 1876: XVI. tcz. 9. §-a így intéz-
kedik: Az, a ki valamely végrendeletnél tanúul alkalmaztatott,
továbbá annak fel vagy lemenő ágbeli rokonai, úgy szülőitől és
nagyszülőitől leszármazó oldalrokonai unokatestvérekig bezáró-
lag, nemkülönbén házastársa, házastársának testvérei, ugyan-
annak fel vagy lemenő rokonai, továbbá fel és lemenő rokonai-
nak és testvéreinek házastársai, a végrendelet által nekik szánt
előnyben csak akkor részesülhetnek, ha a kérdéses tanút nem
számítva, a végrendelezés a szükséges számú tanuk előtt történt.

ÖTÖDIK RÉSZ.

**AZ ANYÁK JOGAI ÉS
KÖTELESSÉGEI.**

Altatószerek.

Az anyának nagyon sok baja van a kicsi gyermekkel s azt a sok szenvedést, törődést és nyughatatlanságot, míg az anya felneveli gyermekét, a leghálásabb gyermek sem tudja csak kis részben is meghálálni.

De azért a jó anya szeretettel bánik gyermekével s tűri annak nyugtalankodását.

Azonban akadnak mégis anyák, a kik gyermekök álmatlanságának elűzésére altató- vagy kábítószereket adnak be azoknak. Ezt a törvény tiltja, még abban az esetben is, ha nagyobb veszedelmet nem von maga után.*

Sőt tiltva van orvosi rendelvény nélkül a mindennapi életben oly gyakori, de a gyermek egészségére károsra válható mákot, vagy mákhajszörpöt adni be a kis gyermeknek.**

Ági öröklés.

Az rendes dolog, hogy a gyermek örökösödjék a szülői vagyonban: azonban van olyan eset is, a mikor a

* A közegészségügy rendezéséről szóló 1876: XIV. tcz. 26. §-a szerint: Altató vagy kábító szereknek orvosi rendelet nélkül való alkalmazása, a mennyiben ez büntettet vagy vétséget nem képezne, minden egyes esetenél öt-tíz forintnyi bírsággal, esetleg négy napig terjedhető fogsággal büntetendő.

** Belügyminiszter 1882. évi 35603. sz. rendelete.

szülő örökösödik a gyermek után. Ez az eset: ha a gyermeknek leszármazol, vagyis gyermekei nem maradtak.

Ilyen esetben a szülők örökösödnek s a szerint száll vissza a vagyon az apára vagy anyára, a mint azt a gyermek az egyiktől vagy másiktól kapta, illetőleg egyik vagy másik ágról hárult ő reá. Az anyai ágról eredt vagyon tehát az anyára száll vissza.¹

Ha a gyermek hagyatékából ki nem kerülne az apai és anyai ágról szállott egész vagyon, akkor az apa és anya azon érték arányában² osztoznak, mely tőlük vagy águktól az örökhygóra származott.

Ha pedig több vagyon maradna,³ ez a többlet a hitestársra,⁴ ennek nem létében pedig az apára és anyára egyenlő arányban száll.⁵

¹ Ha pl. a gyermek a kiházasítás alkalmával kapott az apjától ezer korona, az anyai nagyapjától kétezer korona értékű földet: és e gyermek leszármazók és végrendelet nélkül hal meg: akkor az utána maradt vagyomból ezer korona az apára, kétezer korona az anyára száll vissza.

² Az Országbírói értekezlet. I. rész. 10. §.

³ Ugyanott. Ha pl. a gyermek apjától ezer koronát, anyjától kétezer koronát kapott volt, elhalálozásakor azonban 4000 korona vagyona maradna: akkor az ezer és kétezer korona, vagyis összesen 3000 korona kivétele után fenmaradó ezer korona volna a többlet, mely a hitestársra vagy a szülőkre szállna.

⁴ Az előbbi szerinti vagyontöbblet első sorban a hitestársakra száll s csak ennek nem létében a szülőkre.

⁵ A fentebbi ezer koronából tehát ötszáz illetné az apát, ötszáz az anyát, ha az elhalt gyermeknek hitestársa nem maradt. Az Országbírói értekezlet I. rész 11. §-a szerint: «Ha az apa vagy anya, vagy közülök már egyik sem élne: a magyar törvények értelmében az apát az apai, az anyát az anyai ágon leszármazott oldalrokonok képviselik. — 12. §. Sem szülők, sem tőlük leszármazott oldalrokonok nem lévén: az öregapát és öreganyát s illetőleg az ezektől leszármazott oldalrokonokat illeti az örökség.

Betegsegélyző pénztárból segélyezés.

Azok a nők, a kik tagjai az országosan szervezett betegsegélyző pénztárnak:¹ gyermekszülés esetében teljes joggal számíthatnak a gyógykezelésre és szülészeti támogatásra.²

Az úgynevezett gyermekágy-segély a lebetegedés napjától számítva legalább négy hétig jár az anyának.³

Ez a segély azonban nem előlegesen, hanem heti részletekben utólagosan adatik ki.⁴

Családi tanács.

A családi tanács⁵ a kiskorú gyermek személyes és vagyoni ügyeiben intézkedik, úgyszólván gyámságot gyá-

¹ Az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetén való segélyezéséről az 1891: XIV. tcz. intézkedik. Ennek 2. §-a szerint: Betegsegélyző pénztárhoz kell tartozniok nemre, korra és honpolgárságra való tekintet nélkül mindazoknak, a kik a magyar korona országai területén: *a)* valamely az ipartörvény alá eső foglalkozásnál vagy vállalatnál, — *b)* bányákban és kohókban, vagy a bányatermékeket feldolgozó egyéb művekben, úgyszintén kőfejtő, homok-, kavics- és agyagtermelő helyeknél, — *c)* nagyobb építkezéseknél, — *d)* a vasúti üzemeknél és ezek gyáraiban és műhelyeiben, a postánál, távirvánál, távbeszélőnél, — *e)* hajózásnál és a hajóépítésnél, — *f)* a fuvarozásnál, szállítmányozásnál, raktáraknál és a kereskedelmi pinczészetnél oly fizetéssel vagy bérrel vannak alkalmazva, melynek egy munkanapra eső összege 4 forintnál (8 korona) nem magasabb és a kikkel szemben a munkaadó a munkába álláskor világosan ki nem kötötte, hogy az alkalmazás nyolcz napnál rövidebb időre terjed.

² Az 1891: XIV. tcz. 7. §.

³ Ugyanott.

⁶ Ugyanott. 11. §.

⁵ A gyámságról és gondnokságról intézkedő 1877: XX. tc.

korol.¹ De nem minden kiskorú részerc lehet ilyen családi tanácsot felállítani, hanem csak azok részére, a kikre tisztán, a terhek levonása után, százezer frt (200,000 K.) értéket felülhaladó vagyon száll.²

Az atya végrendeletileg intézkedhetik a családi tanács felállításáról, azonban ily rendelkezés hiányában joga van ezt kérelmezni az anyának is, a ki egyúttal a családi tanács tagjait is javaslatba hozni tartozik.³

Sőt az anyának végrendeletileg is ki lehet fejezni a családi tanács felállítása iránti kérelmét.⁴

Dajkaságba vétel.

Nagy városokban és ezek közelében temérdek gyermeket adnak dajkaságba s a dajkaságba adott gyermekeknek majdnem nagyobb része elpusztul.

Ennek az elrettentő számú gyermekelpusztulásnak az oka részint a kellő gondviselés hiánya, részint. az a kapzsiság, hogy egy dajka több gyermek tartását vállalja magára.

Épen azért a törvény elrendeli, hogy szoptatásra egy nő egy csecsemőnél többet nem vállalhat el.⁵

szól a családi tanácsról. Ez a rokonok közül négy tagból áll (153. §.) s elnöke az árvaszék elnöke (154. §.)

¹ Az 1877: XX. tcz. 161. §-a szerint a családitanács gyámhatósági jogkörrel bír; ha azonban határozatainak végrehajtására a közhatósági tisztviselők igénybevétele szükséges, ez iránt az illetékes gyámhatóságot keresi meg. A gyám- vagy gondnokrendelés, nagykorúsítás, leltározás és hagyatéki tárgyalás, nem különben a bírságolás és fegyelmi jog az illetékes gyámhatóságnak tartatik fenn.

² Az 1877: XX. tcz. 151. §.

³ Ugyanott. 152. §.

⁴ Ugyanott.

⁵ A közegészségügy rendezéséről szóló 1876: XIV. tcz. 45. §.

Hogy pedig a dajkálásba vett csecsemőket ellenőrizni lehessen, gyermeket csak a községi előljáróság tudtával és engedelmével szabad dajkaságba venni.¹

A községi előljáróságnál kell tehát jelentkezni annak, a ki gyermeket dajkaságba venni vagy adni akar. A ki ezt elmulasztja, büntetésnek teszi ki magát.

A hol helyben községi orvos van, ennek, a hol pedig nincs, az előljáróságnak kötelessége a dajkák bánásmódját, a kisdetek táplálását és hogylétét gyakori megtekintés által ellenőrizni.²

Természetes dolog, hogy sem az orvos, sem a községi előljáróság nem mindenkor mehetnek el, hogy a gyermeket a dajka lakásán megtekintsék: azért joguk van meghagyni a dajkáknak, hogy bizonyos időközökben a gyermeket hozzájuk vigyék s nekik bemutassák. És ezt a meghagyást a dajkák teljesíteni büntetés terhe alatt kötelesek.³

Egyetlen fiú katonamentessége.

Sok küzdelembe és fáradtságba kerül a gyermek felnevelése általában. Hát még az olyan szerencsétlen anyának, a ki szegénnyel, erkölcsi botlással jutott az anya-

¹ Ugyanott.

² Ugyanott.

³ A dajkák saját érdekükben cselekesznek, ha a dajkaságba vett gyermek megbetegedése esetében sietnek azzal az orvoshoz, mert felelősek a gyermek egészségeért s ha azt elhanyagolják, gondatlanságukat bünteti a törvény. És pedig az 1878: V. tez. 290. §-a szerint: «A ki gondatlansága által embernek halálát okozza: az emberölés vétségét követi el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.» Az 1878: V. tez. 310. §-a szerint pedig: «A ki gondatlanság által másnak súlyos testi sértést okozott: három hónapig terjedhető fogházzal és kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.»

sághoz s nincs senkije, a ki őt a törvénytelen gyermek felnevelésében segítené és gyámolítaná!

A törvény figyelembe veszi az ilyen legszerencsétlenebb anyák sorsát és egyetlen fiokat felmenti a katonai kötelezettség alól, ha tőle függ vérszerinti anyjának eltartása s ő e kötelezettséget teljesíti is.¹

Az ilyen anyák azonban idejekorán folyamodjanak fióknak felmentéséért.²

Elbocsátás a bábaképezdéből.

Az országos bábaképezdek úgy vannak berendezve, hogy oda menekülhessenek azok az anyák, a kik bármilyen okból rendes otthonban nem eshetnek át a szülés nehéz fájdalmain.³

Azonban hosszabb ideig még sem maradhatnak ott, csak a mennyi idő rendes körülmények közt okvetlenül szükséges ahhoz, hogy veszedelem nélkül távozhassanak onnan.

Ez a felgyógyulási idő 14 napban van megszabva.⁴

De ez csak arra az esetre szól, ha az anya ezen idő

¹ A véderőről szóló 1889: VI. tcz. 34. §. Béke idején, családi viszonyaik tekintetbe vételével a rendes tényleges szolgálat alól besoroztatásuk esetében felmentendők és a póttartalékba osztandók: — — a törvénytelen fiú, ha ettől függ vérszerinti anyjának eltartása s ha ő e kötelességét teljesíti is.

² A folyamodványt a főszolgabíróhoz kell beadni, városban a polgármesterhez s csatolni kell a fiú születési anyakönyvi kivonatát, a melyből a fiú törvénytelen származása kitűnik és községi bizonyítványt arról, hogy az anyát a fiú tartja.

³ A szülni akaró anyáknak a bábaképezdébe felvételéről alább.

⁴ Vallás és közoktatási miniszter 1875 évi 27912. sz. rendelete: Országos szülésznői tanintézetek szabályzata. 55. §.

alatt felgyógyul, ha azonban betegsége tovább tart, úgy felgyógyulásáig ott marad.¹

Ha pedig az anya ott elhal, csecsemőjét mindaddig ápolják, míg a hatóság gondjaiba nem veszi.²

Az egészséges anya a bábaképezdéből távozás alkalmával tartozik magával vinni újszülöttét.³

A teljesen szegényeket elbocsáttatásuk alkalmával még ruhaneműekkel is ellátják.⁴

Felvétel a bábaképezdébe szülésre.

Bölcs és humánus rendelkezése a kormányzatnak az, hogy a viselős, szülő és gyermekágyas nők a bábaképezdébe felvétessenek ápolás alá, nemcsak azért, mert itt abban a nehéz állapotban a legnagyobb hűséggel és szakértelemmel ápoltnak és megtalálják azt a szükséges kényelmet, a melyet másként — körülményeik miatt — nélkülözni volnának kénytelenek, hanem azért is, mert ha okuk van elrejtőzni a világ elől, szándékukat itt leginkább elérhetik, a mennyiben a szülésznői tanoda összes személyzete a felvett egyének viszonyaira nézve szoros titoktartásra van kötelezve.⁵

De előre nem lehetvén azt tudni, hogy hányan veszik igénybe szülésre a bábaképezdét, s mert mérsékelten vannak alapítványok, a melyekből minden ápolási költség nehezen lehetne fedezhető: meghatározott, hogy az anyák és újszülöttek ellátása az intézetben tartózkó-

¹ Előbbi rendelet.

² Ugyanott.

³ Ugyanott.

⁴ Ugyanott. 54. §. utolsó bekezdés.

⁵ Orsz. szülésznői tanintézetek szabályzata. Vallás és közoktatási miniszteri rendelet. 1875. évi 27912. sz. 7. §.

dásuk ideje alatt a kórházi szabályok szerint történik, ha az ápolási költség az alapítványokból nem fedezhető,¹ azaz a költségekért ugyanazok felelősek, a kik a kórházi költségekért.²

A viselősök előleges bejelentés végett bármikor jelentkezhetnek az intézet igazgatójánál, de csak a terhesség utolsó idejében vétetnek fel. Ha azonban valaki nem személyesen, hanem Írásban akar jelentkezni a későbbi felvételre, akkor szükséges, hogy ez iránt a községi elöljárósághoz (városon a rendőrkapitányhoz) forduljanak s csatolják a kérvényhez az egészségi állapotukról és a bekövetkező szülés gyanítható idejéről szóló bizonyítványt.³

A fölvételre jelentkezéskor magával kell vinni a születési és illetőségi bizonyítványt,⁴ mert ezek nélkül senkit fel nem vesznek rendes körülmények közt, kivéve az olyan nőket, a kikre nézve a felvétel halasztása életveszélylyel járna,⁵ ezek minden előleges igazolás nélkül is felvétetnek, s a mennyiben okmányokra van szükség ez

¹ Ugyanott. 6. §.

² A kórházi költségekért maga az ápoló, ha vagyona van, illetőleg hozzátartozói felelősek, — ha pedig ezek is vagyontalanok, akkor az a község, melynek kötelékébe tartozik, fizeti a költséget. Az 1875: III. tcz. mely a betegápolási költségekről intézkedett, kimondta, hogy az ápolási költségek az államkincstár által térítettnek meg az országos bábaképezdében ápoltakért. (4 §.)

³ Az' alatt idézett rendelet 51. §.

⁴ Ugyanott. 52. §.

⁵ Ugyanott az 52. §-ban ez foglaltatik: «Oly nők, kiknél a születési folyamat már kezdetét vette s oly viselősök, kiknél az elvetelés, vagy korai szülés fenyeget, minden előleges igazolás nélkül felveendőek s a kellő okmányok szükség esetén, az illető hatóság útján megszerzendők.»

ügyökben, ezeket az okmányokat utólagosan az intézet szerzi be az illető hatóság útján.

Még egy dologra kell gondolni annak, a ki fel akarja magát vétetni a szülés idejére az intézetbe. Nevezetesen vigyen úgy a maga, valamint újszülötte számára olyan ruhaféléket, a melyekre az elbocsáttatásakor szüksége leend. Mert az intézetben ápolás ideje alatt az intézeti ruhákat használhatják ugyan, de az elbocsátáskor csak a nagyon szűkölködők kapnak ruhasegélyt.¹

Gondnokság alól felmentés.

A gyámság és gondnokság sok teherrel jár. Előbbi inkább a gyermek személyére, utóbbi inkább a gyermek vagyonára vonatkozik.

Épen azért az anya rendes körülmények között nem bocsátja ki kezéből a gyámságot, sokszor még a gondnokságot sem, ha csak attól törvényes okokból meg nem fosztatik.²

Ámbár az anya gyermekei felett gondnokságot viselni nem köteles.³

A törvénytelen gyermek anyjának pedig, míg teljeskorúvá nem válik,⁴ nincs joga gyermeke felett sem gyámságot, sem gondnokságot gyakorolni, hanem az árvaszék

¹ Ugyanott. 54. §.

² Az 1877: XX. tcz. 43. §. Gyámságot, vagy gondnokságot nem viselhetnek: a gyámhatóság által elmozdítottak, a botrányos életűek, büntett miatt elítéltek. (Ez a gyermek erkölcsi élete tisztaságának megvédése érdekében történik.)

³ 1877: XX. tcz. 49. §.

⁴ Az 1874: XXIII. tcz. a nők teljeskorúságáról szóló törvény értelmében a nő teljeskorúvá válik 24-ik életévének betöltésekor, vagy ha előbb férjhez megy, férjhez menetelekor.

nevez ki a gyermek részére gyámot¹ és ha szükséges, gondnokot.²

Gyámság a kiskorúak felett.

A törvényes házasságban élő anya ritkán kerül abba a helyzetbe, hogy gyermekének gyámsága reá bízassék, mert rendes körülmények között csak akkor, ha az apa elhalt, vagy gondnokság alá helyeztetett.⁸

Az anyát nem tiltja el a törvény a gyámság és gondnokság viselésétől,⁴ sőt kimondja, hogy ha az atyai hatalmat gyakorló atya kellő törvényes alakszerűségek mellett gyermeke részére gyámot nem nevezett, a természetes és törvényes gyámság az anyára száll;⁵ sőt megilleti ez a gyámság az örökbe fogadó anyát is,⁶ hacsak ellenök törvényes akadály nem forog fenn.⁷

Másként vannak azonban azok a szerencsétlen anyák, a kiknek gyermekök törvénytelen. Ezeket nem illeti meg a gyámság, míg teljeskorúakká nem lesznek,⁸

¹Az 1877: XX. tcz. 39. §.

² A törvénytelen gyermekre is szállhat vagyon anyjának kiskorúsága idejében s így szükséges, hogy a vagyon kinevezett gondnok által kezeltessék.

³ Az 1877: XX. tcz. 15. §-a értelmében az atyai hatalmat — melylyel a gyermek feletti természetes és törvényes gyámság jár — rendes körülmények közt az atya gyakorolja.

⁴ Az 1877: XX. tcz. 43. §. Ugyanezen tcz. 38. §-a szerint a gyámság viselésére az anya kötelezve van.

⁵ Ugyanott. 35. §.

⁶ Ugyanott. 36. §.

⁷ Ilyen törvényes akadály lenne a botrányos életmód, vagy a törvénytelen gyermek anyjánál ilyen akadály a kiskorúság.

⁸ Az 1877: XX. tcz. 39. §. első bekezdése.

hanem a gyámhatóság¹ rendel ki a gyermek részére gyámot.²

Azonban mikor az ilyen anya teljeskorúságra jut:³ azonnal ő reá háramlik át a természetes és törvényes gyámság.

Így érdekében áll az ilyen anyának, hogy teljeskorúságát azonnal jelentse be a gyámhatóságnak és kérje a gyermeke feletti gyámságnak reáruházását.⁴

Gyermek csavargása.

A jó anya mindenkor vigyáz arra, hogy gyermekét már kicsi korától munkára és rendre szoktassa. Es ha a gyermek ehhez szokik, csak úgy válhatik belőle derék és szorgalmas ember s gyermekkorában sem jut ideje a csavargásra.

Azért vigyázni kell a gyerekekre s meg kell akadályozni csavargását, mert a csavargás egyértelmű az erkölcsi elomlással.

Az anyának kezébe házi fegyelmet ad a törvény, ha szép szóval nem lehet, alkalmazza a legszigorúbb házi fegyelmet gyermeke ellen,⁵ a mi ennek csak javára szolgálhat.

¹ A gyámhatóságot köznyelven árvaszéknek hívják. A vidékiek a megyei gyámhatósághoz, a városiak a városi gyámhatósághoz tartoznak.

² Az 1877: XX. tcz. 39. §. második bekezdése.

³ A nő teljeskorúságra jut férjhezmenetelekor, vagy élete 24-ik évének betöltésekor.

⁴ Az ilyen kérvényhez szükséges csatolni a férjhezment anyának az esketési bizonyítványt, nagykorúságra jutottnak és a gyermeknek születési anyakönyvi kivonatát.

⁵ Az 1878: V. tcz. 313. §. A házi fegyelemre jogosított személy által, annak gyakorlatában elkövetett könnyű testi sértés

De vannak olyan lelketlen vagy gondatlan anyák is, a kik nem sokat törődnek gyermeküknek sem jelenével, sem jövőjével, s eltűrik, hogy a gyermek csavarogjon. Az ilyeneket bünteti a törvény.¹

A ki tehát anyai jóindulatból nem tenné, a büntetéstől való félelemből akadályozza meg a gyermek csavargását.

Gyermek eltartása.

A törvényes gyermek eltartására — ennek kiskorúsága idejében, a mennyiben magát saját keresetéből fenntartani nem képes — első sorban az atya, ha ez erre magában nem képes, vele együtt az anya köteles.²

Ha az atya elhalt vagy bármely okból³ képtelen a gyermek eltartására, akkor ez a kötelesség az anyára hárul. És ha arra ez se képes, akkor a nagyszülőkre nehezedik ez a teher.⁴

miatt büntetésnek nincs helye. (Az pedig kérdést sem szenved, hogy az anyának gyermeke felett joga van a házi fegyelem gyakorlására.)

¹ A kihágási büntető törvénykönyv, vagyis az 1879: XL. tcz. 64. §-a ide vonatkozólag így intézkedik: «A szülők, gyámok, gondnokok vagy felügyelők, a kik életkoruk 16-ik évét még be nem töltött gyermeküket, gyámolt vagy gondnokoltjukat, vagy a felügyeletük alatt álló egyént csavarogni engedik, vagy csavargásának megakadályozása végett a házi fegyelem rendszabályait a lehetőségig nem alkalmazzák, száz forintig, visszaesés esetében, ha utolsó büntetésük kiállításától két év még nem múlt el: kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.»

² Az 1877: XX. tcz. (gyámtörvény) 11. §. első bekezdése.

³ Pl. tönkre megy, csődbe jut, gondnokság alá helyeztetik, börtönbe, vagy fegyházba jut.

⁴ Az 1877: XX. tcz. 11. §. első bekezdése.

A törvénytelen gyermek eltartására az anyát kötelezi a törvény¹ s esetleg ennek nagyszülőit.

A természetes atya csak abban az esetben tartozik eltartani törvénytelen gyermekét, ha azt önként elvállalja vagy erre őt a bíróság ítéletileg kötelezi.²

Azonban ha a törvénytelen gyermek eltartására a természetes atya ítéletileg kötelezve van is, ez a kötelezettség csak az ő személyét és vagyonát terheli, de rokonai ezért nem felelősek.³

Gyermek gondozása.

Egyetlen jó anyát sem kell soha figyelmeztetni gyermekének hű gondozására, mert hiszen a testéből való test és véreből való vér az, a ki szívéhez van nőve, a kinek boldogságáért feláldozza nyugalmát, kényelmét, nappalait, éjjeleit, egészségét, sőt feláldozná életét is.

És valóban nemcsak az anyára, hanem még másokra sincs lélekemelőbb érzés, mint azokért a kis ártatlan gyermekekért fáradni, tenni, áldozni.

De, fájdalom! vannak olyan anyák is, a kiket nem felesleges figyelmeztetni törvényes kötelességükre, a mely abban áll, hogy gyermekeiknek hűségesen gondját viseljék, a hét (7) évnél fiatalabb gyermeköket megbetegedés

¹ Ugyanott. 11. §. harmadik bekezdés.

² Ugyanott. 11. §. második bekezdés.

³ A kir. Curia 1899. évi decz. 16-ikán 477. sz. a. szerint: «Az apának természetes gyermeke eltartása iránti kötelezettsége az apán kívül álló más egyénre külön kikötés nélkül, csak mint hagyatéki teher, vagy mint esetleg valamely vagyonnal járó teher szállhat át. A természetes apának tartási kötelezettségét a természetes apa további rokonaira, illetve szülőire kiterjeszteni nem lehet.»

esetén azonnal orvosi segélyben részesítsék,¹ mert pusztán ennek a kötelességnek elmulasztása miatt, ha nagyobb baj nem származnék is, büntetés éri őket.²

Ha pedig a gyermek a gyógyítás elhanyagolása miatt súlyos betegségbe esik,³ vagy elhal,⁴ akkor az a gondatlan anya nem menekülhet meg a fogháztól.

Gyermek illetősége.

Nagyon sokszor fordul elő a gyakorlati életben az illetőségi kérdés, vagyis hogy törvény szerint ki, melyik község kötelékéhez tartozónak tekintessék. Előjöhet ez például a fiúkra vonatkozólag a sorozásnál s általában mindenkire a kórházi ápolásnál stb.

Ugyanazért törvényileg kellett gondoskodni annak megállapításáról, hogy mi határozza meg a gyermek illetőségét?

Ezt az illetőséget a törvényes gyermekeknél rendes körülmények közt az atya illetősége határozza meg, vagyis a mely község kötelékéhez tartozik az atya, ugyanoda tartozik a gyermek is.⁵

¹ Az 1876: XIV. tcz. 20. §. A ki a gyermekek ápolására s gondozására törvényszerűleg hivatva van, vagy azt magára vállalta, tartozik a hét évnél fiatalabb gyermeket megbetegedés esetén mielőbb orvosi segélyben részesíteni.

² Ugyanott. 21. §. E kötelezettség elmulasztása ott, hol helyben, vagy a községi körben orvos van, tíz forintig terjedhető bírsággal, esetleg két napi fogsággal büntetendő.

³ Ha a gyermek gondatlanság miatt esik nyolcz napnál hosszabb ideig tartó betegségbe, az 1878: V. tcz. 310. §-a értelmében három hónapig terjedhető fogházzal és 200 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

⁴ Az 1878: V. tcz. 290. §. A ki gondatlansága által embernek halálát okozta: három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

⁵ Az 1880: XXII. tcz. (i. §.

De megtörténhetik, hogy pl. a szülők törvényes elválasztása esetében a bíróság az anyának ítéli oda a gyermeket, vagyis az anyának gondozására bízza.¹ Ilyen esetben a gyermek az anya községi illetőségéhez tartozik.²

Ha pedig a gyermek törvénytelen: úgy mindenkor annak a községnek kötelékébe tartozik, a hová anyja.⁸

Gyermek koldulása.

Őrizzen Isten mindenkit a szegénységtől, szűkölködéstől, nyomorúságtól!

De azért vannak a sorsnak olyan mostoha gyermekei, a kik a mások alamizsnájára vannak szorulva s a gyermek — úgyszólván — koldústarisznyával lép be a világba.⁴

¹ Az 1894: XXXI. tcz. 95. §. A bíró a felbontandó ítéletben a közös kiskorú gyermekek elhelyezése és tartása felől is határoz. Ha a szülők másként nem egyeztek meg, a gyermekek hét éves korukig anyjuknál maradnak, ezen életkoron túl a nem vétkes szülőnek, — ha mind a két szülő vétkesnek nyilvánított, a fiúk atyjuknak, a leányok anyjuknak gondviselésére bíztatnak.

² Így határozza meg az 1871: XVIII. tcz. 9. §-a. És ennek kimondása azért fontos, mert a férjétől elválasztott nő — az 1886: XXII. tcz. 7. §. második bekezdése értelmében — azon község kötelékébe lép vissza, melyhez férjhez menetele előtt tartozott. És így pl. ha a nő más községbe ment férjhez, gyermekei is ott születtek, midőn a házasság felbontása után szülőfalujába tér vissza, az ő gondozására bízott gyermekek szintén itt válnak illetékesekké.

³ Az 1886: XXII. tcz. 6. §.

⁴ A humanitás előbbre haladásával mindig kevesbedni fog a valódi koldusok száma, mert az egyes községek és városok lassankint letörlik magukról azt a szégyenfoltot, hogy munka-

Azonban vannak olyan gyermekek is, a kiket szü-
lőik kényszerítenek a koldulásra.

Az ilyen anyák rettenetes módon és megbocsáthat-
lanul vétkeznek, a kik a helyett, hogy dolgozra, munkára
szoktatnák, tanítanák gyermeköket, a helyett, hogy ke-
zébe adnák a megélhetés eszközét: koldulásra biztatják,
vagy koldulni küldik, vagy épen koldúsvezetőnek adják
ép és egészséges gyermeköket.

Leletlenség az ilyen, mert a gyermek rászokik a
dologtalanságra, tunyaságra s az erkölcsi érzék sem fej-
lődhetik ki benne valami erősen.

Épen azért a törvény is tiltja a helyzetét még kel-
lőleg felfogni nem tudó és így könnyen elcsábítható
16 éven alóli gyermeknek koldulásra biztatását, vagy
arra felhasználását.*

Gyermektartási kereset.

Lehetnek, sőt vannak is olyan szívtelen apák, a
kik nem akarnak gondoskodni gyermekök eltartásáról s
nyomorba taszítják azokat anyjokkal együtt.

képtelen, szegény, nyomorék lakostársaikat az útfélre kiállani,
vagy házról-házra járnai engedjék az éhenhalás elkerülése végett:
hanem el fogják azokat látni az úgynevezett szegényházakban.
Különben maga a törvényhozás is mind inkább és inkább gon-
doskodik arról, hogy mentül több ember kezéből kivegye a
koldusbotot s biztos kenyeret adjon helyette. Ilyen újabban a
«Munkás és cseléd-segélypénztárról» szóló 1900: XVI. tcz., a
mely betegség és elnyomorodás esetére módot nyújt a koldulás
elkerülhetésére.

* A kihágási büntetőtörvénykönyv, vagyis 1879: XL. tcz.
66. §-a így intézkedik: A ki hatósági engedély nélkül 16 éven
aluli gyermekeket a koldulásra biztat, vagy koldulni küld, vagy
e célból másnak rendelkezésére bocsát: nyolcz napig terjedhető
elzárással büntetendő.

Az ilyenek ellen is védelmet nyújt a törvény az anyának és gyermeknek s kényszeríti az apát, hogy akár törvényes, akár törvénytelen gyermekének eltartásáról gondoskodjék.

A gyermektartás iránti keresetet annál a kir. járásbírósnál kell beadni, a melynek területén a köteleységét megtagadó apa lakik¹ és pedig be kell ezt adni azonnal, a mint az apa vonakodik a gyermektartási költségek fizetésétől, mert ha ez csak hosszabb idő múlva történik, megeshetik, hogy a tartási költségek nem a gyermek születésétől, hanem csak a kereset beadásától számítva ítéltetnek meg,² és pedig a gyermek keresetképességéig.³

¹ A sommás eljárásról szóló 1893: XVIII. tcz. 1. §-a szerint: Sommás eljárás alá és a kir. járásbíróságok hatásköréhez tartoznak: — — 5., a per tárgyának értékére való tekintet nélkül: b) a törvénytelen gyermek tartása iránti keresetek is.

² A bírói gyakorlat szerint, ha a gyermek születése vagy tartásának megtagadása után hosszabb idő (pl. egy év) múlva indítatik meg a gyermektartás iránti per és az anya elfogadhatólag nem tudja megindokolni a késedelmezést, úgy csak a kereset beadásának napjától számítva ítéltetik meg a gyermektartási kereset.

³ A gyermek kereset-képessége mindig a körülményektől függ s azt a bíróság esetről-esetre határozza meg. Az olyan gyermeknél, a ki tanulói pályára lép, természetesen sokkal későbbben áll be ez az állapot, mint annál, a ki kézi munkával vagy szolgálattal keresi kenyerét. A bíróság rendszeren abból indul ki a gyermektartási díj megállapításánál, hogy a napszámos, földműves, cseléd vagy iparos szülők gyermekei az iskolai kötelezettség leteltével, vagyis a 12. év betöltése után is néha, de 14 éves korukban már mindig találhatnak olyan foglalkozást, a miből magukat fentarthatják; azért rendes körülmények között a gyermek 14 éves korának eléréséig ítélik meg a tartási díjat. — A Belügyminiszter 1899 évi 51.000 sz. a. kiadott rendeletében

Gyermek törvényesítése.

Nincs kínosabb szenvedés, mint a melyet másokért kell viselni.

A keresztek legnehezebbike mégis az, a melyet a homlokukon szégyenbélyeget viselő törvénytelen gyermekek hordoznak.

Oh! a törvénytelen gyermeknek vallástalansága, világgyűlölete, szívtelensége, sőt gonoszsága sem eshetik olyan szigorú ítélet alá, mint másoké, mert hiszen öntudatra ébredésekor mindjárt megfagyaszthatja benne minden nemesebb érzésnek csiráját az a gondolat, hogy bűnben fogantatott, kárhozat volt a világra jövele, átok az élete és szégyen a jövője, hogy midőn a játszótársak apjok szeretetével dicsekednek, neki csak pirulni és sírni van oka, hogy midőn pályára akar lépni, becsapódik előtte a legtöbb ajtó és mindenütt és mindenkor tapasztalja, hogy nincs neki joga a tisztességhez, a boldogsághoz,*

És mindez nem az ő hibája, de neki kell érte szenvedni!

Enyhíteni kell ezt a földi poklot, hogy az Isten irgalmasabb legyen ennyi boldogtalanság előidézése miatt! Le kell törölni a szégyen bélyegét a gyermek homlokáról s nevet kell adni a gyermeknek!

Ha lehet! Mert nem mindig lehet!

Ha a szülők közül egyik sem élt törvényes házasságban a gyermek fogantatásakor: akkor semmi nem aka-

a gyermek keresetképességét 14-ik évének betöltésével állapította meg.

* Az elzülöttek és a nagy gonosztevők nagyobb része törvénytelen ágyból származik s a bűnügyi statisztika megdöbbentő adatokat szolgáltat a törvénytelen gyermekek büneiről.

dályozza, hogy a tisztességért és a gyermek jövőjére való tekintettel házasságra lépjenek. És ha ezt teszik, akkor a gyermek törvényessé válik.

Igaz, hogy ilyen esetben sem lehet egészen letörölni azt a szégyent, mert a születési anyakönyvből az mindenkor kitűnik,¹ de legalább van neve a gyermeknek.

Gyermek születésének bejelentése.

A közrend és családi tekintetek² egyaránt követelik, hogy minden gyermek neve belejőjjön a születési anyakönyvbe.

A törvény megszabja, hogy minden gyermek születése egy hét alatt az anyakönyvvezetőnél bejelentessék.

Nem tesz kivételt a halva születettekre és szülés közben elhaltakra sem, sőt ezek már a legközelebbi hétköznapon bejelentendők.³

A törvény meghatározza azt a sorrendet is, a mint kötelesség a születés bejelentése.⁴

¹ Az állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIII. tcz. 43. §-a így szól: Ha a törvénytelen gyermek anyja és természetes apja házasságra lépnek, ez a körülmény, a mennyiben közokirattal igazoltatik, bármely érdekelt fél kérelmére, az anyakönyvi lap szélére feljegyzendő, de csak akkor, ha a természetes atya által való elismerés már fel van jegyezve, vagy egyidejűleg feljegyeztetik.

² Az örökösödési jogban sokszor nevezetes szerepet játszhat a gyermek születésének ideje.

³ Az állami anyakönyvvezetésről szóló 1894: XXXIII. tcz. 35. §-a szerint: Minden gyermek születése legkésőbb a születéstől számított egy hét alatt, illetőleg a halva születettek és szülés közben elhaltak a legközelebbi hétköznapon az illetékes anyakönyvvezetőnél bejelentendők.

⁴ Az 1894: XXXIII. tcz. 35. A bejelentésre fokozatosan az alábbi sorrend szerint kötelesek: a) a törvényes atya, b) a szü-

Ebben a sorrendben utolsó helyen áll az anya, de a törvény szerint — a mennyiben az előzőleg már meg nem történt volna — szintén kötelezve van a születés bejelentésére, «mihelyt erre már képes».¹

A ki a bejelentést a meghatározott időben elmulasztja, azt bünteti a törvény.²

A bejelentőnek a valósághoz híven kell megtenni a bejelentést s az anyának nem szabad elhallgatni az ő családi körülményeit és be kell vallani, ha a gyermek törvénytelen, hogy az anyakönyv helyesen legyen kiállítva.³

Gyermekek vallása.

Ha a szülők a házasság megkötése előtt meg nem egyeztek⁴ abban, hogy a gyermekek melyik szülő vallását fogják követni: úgy a fiúk az atyjok, a leányok az anyjok vallásában neveltetnek.⁵

A törvénytelen gyermek akár fiú, akár leány, min-

lésnél közreműködött bába, *c)* a szülésnél segédkezett orvos, *c)* mindazok, a kik a születésnél jelen voltak, *e)* az, kinek lakásában a szülés történt, *f)* az anya, mihelyt erre már képes.

¹ Ugyanott.

² Ugyanott. 80. §. A ki a bejelentést a meghatározott időben nem teljesíti, kihágást követ el és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

³ Ugyanott. 38. §. A születési anyakönyvi bejegyzés magában foglalja ----- *c)* a törvénytelen gyermek anyjának családi és utónevét, vallását, állását, foglalkozását, lakhelyét, születési helyét és életkorát.

⁴ Az 1894: XXXII. tcz. 1. §-a értelmében a házasságot kötők a házasságra lépés előtt megegyezhetnek arra, hogy a gyermekeiket melyik szülő vallásában fogják nevelni. Ez az úgynevezett reversális.

⁵ Az 1894: XXXII. tcz. 2. §.

denkor az anya vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek, vagy a törvényesen elismertek közé tartozik.¹ Kivévn azt az esetet, ha a házasságon kívül született gyermeket atyja elismeri, a midőn azután a törvényes gyermekkel egyenlő szabály alá esik, vagyis apja vallását követi.²

Ha a törvénytelen gyermek³ anyja más vallásra tér át, akkor a hetedik évét még be nem töltött gyermek — akár fiú, akár leány — követi őt új vallásába.⁴

Azonban mindenkor feltételezi a törvény, hogy az anya a bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek valamelyikére tér át, vagy ilyenbe lép be, különben a gyermek vallásos neveléséről az árvaszék gondoskodik.⁵

¹ Ugyanott. 5. §.

² Erről az 1868: LIII. tcz. 16. §-a: «Házasságon kívül született s így törvénytelen gyermekek, ha atyjuk által elismertettek, hasonlóul a törvényes gyermekekkel egyenlő szabály alá esnek, ellenkező esetben anyjuk vallását követik.» — Ugyanerre vonatkozólag az 1894: XXXII. tcz. 5. §. harmadik bekezdése így intézkedik: «A hetedik életévüket még be nem töltött, kir. leirattal törvényesített, vagy az atya által elismert fiú, az atyának a törvényesítést vagy elismerést követő hat hó alatt kijelentett kívánságára, az atyának vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik.»

³ Itt olyan, házasságon kívül született gyermeket kell érteni, a kit apja el nem ismert vagy nem törvényesített, illetőleg a kire vonatkozólag az előbbi pont szerint hat hónap alatt ki nem jelentette, miként azt — ha fiú, a saját vallásában kívánja neveltetni.

⁴ Az 1894: XXXII. tcz. 5. §. második bekezdés.

⁵ Az 1895: XLIII. tcz. 27. §-a rendelkezik arról, hogy abban az esetben, ha a szülő nem tartozik egyik törvényesen bevett vagy elismert vallásfelekezethez sem s nem is határozza meg, hogy a gyermek melyik bevett vagy törvényesen elismert vallásban neveltesse, akkor e felett a rokonok meghallgatásával a gyámhatóság határoz.

Házasságba beleegyezés.

A törvény meghatározza, hogy a kiskorú gyermek nem köthet házasságot törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül.¹

A törvénytelen gyermek természetes és törvényes gyámja az anya² és így mivel a törvény épen azt akarja, hogy a gyermek a személye felett rendelkező egyén beleegyezése nélkül ne léphessen házasságra: kétségtelen, hogy a törvénytelen gyermek mindenkor anyjának beleegyezését tartozik kikérni házasságra léphetéséhez. Az elvált szülők gyermekének pedig attól a szülőjétől kell kérni a házasságba beleegyezést, a kinek gondviselése alatt áll.³

Himlő-oltás.

A himlő veszedelmes betegség, a mely sok gyermeket elpusztít és sok anygali gyermekarczot változtat dísztelenné.

Az orvosi tudomány már annyira előrehaladt, hogy ennek a bajnak kiütését meg tudja előzni, vagy legalább

¹ Az 1894: XXXI. tcz. 8. §.

² Az 1877: XX. tcz. 39. §-a szerint: «Törvénytelen gyermek gyámsága törvény szerint csupán a teljes korú anyát illeti. Kiskorú anya törvénytelen gyermeke részére a gyámhatóság rendel gyámot; ha azonban az anya teljeskorúvá lesz, a törvényes és természetes gyámság őt illeti.

³ Az 1894: XXXI. tcz. 9. §-a szerint: «Beleegyezésre jogosult szülő az atya, ha atya nincs, vagy a gyermek törvénytelen, az anya. Ha a szülők ágytól és asztaltól el vannak választva, vagy házasságuk felbontott: a gondviselése alatt álló gyermekekre nézve az anya, és ha ezt nem létezőnek kell tekinteni, az atya jogosult arra, hogy a kiskorú házasságába beleegyezzék.

veszedelmességét elhárítja az úgynevezett himlő-oltás által.

A törvényhozás belátta a himlő-oltás nagy fontosságát s épen azért törvényt¹ alkotott, a mely által kényszerítse a szülőket, vagy általában a kis gyermekek gondozásával megbízottakat, hogy a gyermekre oly nagy következményekkel járó himlő-oltást ne hanyagolják el.²

Mindjárt a gyermek életének első évében kell a gyermeket beoltani s ha ez eredménytelen maradt volna, a második és harmadik évben ismételtetni a beoltást.³

Épen azért, hogy a himlő megfakadását ellenőrizni lehessen, az oltás után legkorábban hat, legkésőbbben nyolcz nappal el kell vinni a gyermeket az oltóorvoshoz.⁴

Ha az orvos akarja, nem szabad megakadályozni, hogy a gyermekből védhimlőt vegyen,⁵ mert az akadályozást a törvény bünteti.⁶

A ki a gyermek első beoltására kötelezve van s ezt a kötelességét elmulasztja, azt első sorban figyelmeztetik, azután pedig pénzbüntetéssel büntetik.⁷

¹ A közegészségügy módosításáról szóló 1887: XXII. tez.

² Ugyanott. 2. §.

³ Ugyanott.

⁴ Ugyanott. 9. §. A beoltásra és újraoltásra kötelezett gyermekeket az oltás megtörténte után legkorábban hat, legkésőbbben nyolcz nappal, az, a ki a gyermek gondozását teljesíti, az oltó orvosnak ugyanott, a hol a beoltás történt, bemutatni tartozik. Ha az oltás sikertelen volt, az nyomban ismétlendő.

⁵ Ugyanott.

⁶ Ugyanott a 11. §. szerint: A ki a védhimlőanyagnak a gyermekből való vételét megtagadja: 1—50 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Nem fizetés esetén ez elzárásra változtatandó át.

⁷ Az 1887: XXII. tcz. 1.1. §. Az, ki a gyermek első beoltására jelen törvény által kötelezve van, ha ebbeli kötelezett-

A gyermek beoltásának kötelezettsége első sorban minden esetre az anyát terheli, mint a ki a gyermekkel bánik; ha pedig a gyermek dajkaságba van kiadva, akkor egyformán tartozik gondoskodni a gyermek beoltásáról úgy az édes anya, mint a táp-anya s a büntetés mindkettőt érheti.

Nem szabad azért elhanyagolni a gyermeknek védhímlővel beoltását.

Kiskorú örökbefogadása.

Egy anya sem szívesen válik meg gyermekétől, még akkor sem, ha tudja, hogy annak úgy jobban lenne dolga. De azért jönnek elő az életben olyan körülmények, a melyek között az anyának le kell mondani a szív önzéséről s másnak kell átengedni gyermekét, hogy annak jövőjét biztosítsa.

Ezek közé tartozik az örökbefogadás is, midőn valaki azzal az elhatározással és kötelezettséggel veszi magához másnak a gyermekét, hogy azt saját gyermeke gyanánt tartja, felneveli s vagyont reá hagyja.

Ez a fontos s a gyermek jövőjére elhatározó befolyással bíró lépés nem történhetik meg írásbeli szerződés nélkül.

ségének nem tesz eleget, az elsőfokú egészségügyi hatóság által első ízben megintetik s kötelezettségének záros határidő alatti teljesítésére utasítatik. Ha az illető a reá rótt ezen kötelezettségnek a kifizűtt záros határidő alatt nem felel meg: 1—50 forintig terjedhető pénzbűntetéssel büntetendő. Ha pedig az illető az elsőfokú egészségügyi hatóság újabbi utasítása, vagy a már hozott büntető ítélet jogerőre emelkedése után a reá rótt kötelezettségnek további 14 nap alatt sem felel meg: a pénzbűntetés 300 forintig felemelhető. Nem fizethetés esetén a pénzbűntetés elzárásra átváltoztatandó.

Ha a gyermek törvényes apja él: akkor ezzel, ha pedig nem él, vagy a gyermek törvénytelen, akkor a kiskorú gyermek anyjával, mint természetes és törvényes gyámmal lehet csak érvényes örökbefogadási szerződést kötni.¹

Az is megtörténhetik, hogy maga a törvénytelen gyermek anyja is kiskorú még akkor, midőn az ő kiskorú gyermekét örökbe akarják fogadni. Ilyen esetben a kiskorú anya nem köthet érvényes szerződést, hanem az árvaszékhez kell folyamodni s ez gyámot rendel ki az örökbe fogadandó kiskorú gyermek részére és az a kirendelt gyám kötheti meg a szerződést az örökbefogadóval.²

Kiskorú vagyonának kezelése.

Az anya mindenképen igyekszik ugyan gyermekének javát és boldogságát előmozdítani, de jöhet elő eset mégis, hogy vagy körülményei miatt, vagy mert nem ért a vagyonkezeléshez: épen a gyermek érdekében nem kívánja magára vállalni a gyermek vagyonának kezelését.

És az anya nem tartozik kezelni gyermekeinek vagyonát, ha nem akarja.

Épen azért kötelességévé teszi a törvény³ annak a hivatalos közegnek,⁴ a kinek az elhalálozás alkalmára elrendelt halálesetfelvétel⁵ hivatalos kötelessége, hogy

¹ Kiskorúnak örökbefogadása tárgyában 1884. évi január 22-ikén 3546. sz. a. kiadott Igazságügyminiszteri rendelet. I.

² Ugyanott. II.

³ Az örökösödési eljárásról az 1894: XVI. tcz. intézkedik.

⁴ A haláleset felvételére kötelezve van kis- és nagyközségekben a községi jegyző, — városokban a tanács által erre külön megbízott tisztviselő. Ezt nyíltan elrendeli az 1894: XVI. tcz. 10. §-a.

⁵ A haláleset felvétele abból áll, hogy a községi jegyző,

az apa elhalálózása alkalmával az anyát kérdezze meg, vájjon a vagyont kezelni kívánja-e? s válaszát a felvételi ívbe vegye be.*

Ha az anya a vagyongazdálkodást el nem vállalja, akkor javaslatba hozhatja azt, a kire a vagyongazdálkodást bízni óhajtja s ez a halálesetfelvételbe szintén bejegyeztetik. A vagyongazdálkodó gondnokot aztán a gyámhatóság nevezi ki.

Méhmagzat örökösödése.

A törvény nemcsak a megszületett, hanem még a meg nem született gyermek jogainak megvédéséről is gondoskodik.

Itt is az anyának jut a főszerep. Mert hogy a méhmagzat jogai megóvhatók legyenek, az anyának mindjárt a haláleset felvétele alkalmával be kell jelentenie áldott állapotát, hogy erről a hatóság tudomást nyerjen és gondoskodjék a méhmagzat örökösödési jogainak megvédéséről.**

vagy városon az erre kirendelt hivatalnok — a halottkémtől az elhalálózásról nyert értesítés után azonnal — megjelenik a halottas háznál, az elhalthoz tartozó személyeket összeírja, ezeknek nemét, korát, lakhelyét, — valamint a hagyaték minőségét s hozzávetőleges értékét jegyzőkönyvbe veszi s a mennyiben az ingóságokat veszélyeztetve látja (házastárs és nagykorú örökös nem léteben), a vagyongazdálkodás iránt intézkedik és pedig két tanú jelenlétében. (1894: XVI. tcz. 10—12. §.)

* Az 1894: XVI. tcz. 18. §.

** 1894: XVI. tcz. 50. §. A hagyaték tárgyalásának elrendelésekor — a mennyiben méhmagzat vagy még születendő személy mutatkozik érdekeltnek: a (járás)-bíró megkeresi a gyámhatóságot, hogy azoknak szabályszerű képviselőtől gondoskodjék s a képviselők nevével és lakhelyéről a tárgyalással megbízott közjegyzőt sürgősen értesítse.

Méhmagzat létezése esetében épen úgy hivatalból indítandó meg az örökösödési eljárás, mintha kiskorú örökös marad.¹

Az anya ebben az esetben is kijelentheti, hogy a méhmagzat vagyont kezelni kívánja, vagy nem kívánja s ez utóbbi esetben kit óhajt méhmagzata részére gondnokul kineveztetni. Ezt a nyilatkozatot a haláleset felvétele alkalmával tartozik megtenni.²

Szülés utáni munkamentesség.

Vannak olyan női foglalkozások, melyek az ipartörvény³ alá tartoznak/*

Az ipartörvény szerint a gyári munkásokra ugyanazok a szabályok állanak, a melyek az iparossegédekre;⁵ Az iparossegédekre pedig 15 nap a rendes felmondási idő.⁰ És így a gyári munkásokra s általában az ipartörvény alá tartozó foglalkozást űző segédmunkásnőkre is ugyanannyi.

Azonban nem felelne meg az igazságnak, ha ez a szabály a gyermekágyas nőkre is alkalmaztatnék, mert akkor ki volnának téve annak a szerencsétlenségnek, hogy a felmondás őket épen abban az időben érné, a mikor teljesen keresetképtelenek.

Ezt a szomorú esetet akarja megakadályozni a törvény, a midőn kimondja, hogy «a nők szülés után négy hétig szerződésileg kötelezett munkájok teljesítése alól

¹ 1894: XVI. tcz. 2. §.

² Ugyanott. 18. §.

³ Az ipartörvényt az 1884: XVII. tcz. foglalja magában.

⁴ Ilyenek pl. a (dohány, cukor, posztó stb.) gyári munkák

⁵ 1884: XVII. tcz. 111. §.

⁶ 1884: XVII. tcz. 91 §.

a szerződés megszűnése nélkül felmentvék»,¹ azaz szülés esetében a szülés után négy hétig nem lehet őket munkára kötelezni, de azért a szerződést sem szabad felbontani.

Új házasságra léphetés ideje.

A családi zavarok elkerülése végett a törvény megszabja a már házasságban élt nőre nézve azt az időt, a melynek elteltéig új házasságra nem léphet.²

Ez a határidő az előbbi házasság megszüntetéstől vagy érvénytelennek nyilvánításától számított tíz hónap."

De abban az esetben, ha az asszony időközben gyermeket szül, a gyermek megszülése után új házasságra léphet, még akkor is, ha az előbb említett módon számítandó tíz hónap még el nem telt volna.⁴

¹ Ugyanott. 116. §. utolsó bekezdés.

² A házassági jogról szóló 1894: XXXI. tcz. 24. §.

³ A törvényes gyakorlat értelmében az olyan gyermek törvényesnek tekintetik, a ki a házasság megkötése után hat hónapnál nem kevesebb s a házasság megszűnése után nem több mint tíz hónap alatt születik. Azért határozta meg tehát a törvény tíz hónapban az új házasságra lépés idejét, hogy az ezen idő alatt születendő gyermek még az előbbi férjtől születettnek leven vélelmezendő, az ez után reá háramolható jogoktól meg ne fosztsanak. Az állami anyakönyvek vezetése tárgyában 1895 évi 60,000. Belügyminiszteri sz. a. kiadott utasítás 54. §-a szerint: «Törvényes atya alatt, törvényes házasságnak tartama alatt, vagy a házasságnak megszűnésétől számított tíz hónapon belül született gyermeknek atya értetik.»

⁴ 1894: XXXI. tcz. 24. §. utolsó rész. A gyermek megszületésével már nem forog fenn akadály az új házasságra léphetésre, mert ilyenkor már nem lehet kétség, hogy az az előbbi házasságból származott.

HATODIK RÉSZ.

**AZ ELVÁLT NŐK JOGAI ÉS
KÖTELESSÉGEI.**

Anyakönyvvezető értesítése válás esetében.

A törvény elrendeli, hogy az állami anyakönyvvezető értesíttessék a házassági viszonyban beállott minden változásról, nevezetesen arról, hogy a házasság bírői határozattal érvénytelennek nyilvánított vagy felbontott, hogy a házasság felek ágytól és asztaltól elváltak, valamint akkor is, ha az ágytól és asztaltól elvált házaspárok az életközösség visszaállítását a bíróságnak bejelentették.¹

Ezt a bejelentést mindenkor a bíróság tartozik megtenni.²

Az állami anyakönyvvezető ezeket a változásokat aztán az anyakönyvbe bevezetni tartozik.³

A ki tehát valamely házassági viszony fennállásáról vagy megszűntéről akar magának meggyőződést szerezni, erről legbiztosabban az állami anyakönyvvezetői hivatalban nyerhet felvilágosítást.⁴

¹ Az állami anyakönyvekről szóló 1894: XXXIII. tcz. 67. §.

² Ugyanott.

³ Az 1895. évi 27,243. Igazságügyminiszteri rend. 78. §-a szerint az anyakönyvvezető a házassági viszonyban történt változásokat az anyakönyv azon lapjának a szélére jegyzi fel, a melyen a házasságkötés be van jegyezve.

⁴ Az 1895. évi október első napja előtt kötött házasságokra

Ágytól és asztaltól elvásztás.

Sok szerencsétlen házasság van, melynek felbontása kívánatos, de viszont gyakran megtörténik, hogy a házasságfelek nem kellő és higgadt megfontolás után kezdik meg a válópert.

A most életben levő házassági törvény¹ szigorúbban öröködik a házasság felett, mint a régibb jogszabályok öröködtek² s úgyszólván megnehezíti az elválást, hogy legyen idejük a házasságfeleknek a meggondolásra s a kibékülésre.

Első sorban is ideiglenesen választatnak el a házasságfelek, a mit a törvény «ágytól és asztaltól való elvásztásnak» nevez, a mikor a házasságfelek törvényesen máig egymástól külön élhetnek.

Ez a különélés hat hónapnál rövidebb és egy évnél hosszabb időre nem szabható, vagy nem ismételhető, hacsak a felek a különélés hosszabb tartamát maguk és egyező akarattal nem kérik a bíróságtól.³

Mikor az így kiszabott határidő letelik, ennek utolsó napjától számítandó három hónap alatt kell a házasság felbontása végett kérvényt adni be a törvényszékhez,⁴

vonatkozó változások az illető hitfelekezeteknél vezetett anyakönyvekben találhatóak fel.

¹ A mostani házassági jogot az 1894: XXXI. tcz. szabja meg.

² Eddig némely vallásfelekezeteknél az egyházi törvények voltak irányadók a házassági perekben; a mindkét felekezetű evangélikusok (reformátusok és lutheránusok) házassági ügyeire, valamint az eljárásra az 1791: XXVI. tcz. és az 1786 márcz. 6-ikán kiadott utasítás voltak kötelezők. Az olyan felekezeteknél, a hol a házasság felbontható volt, három hónap alatt is végbe ment a válóper s a házasság végleg felbontott.

³ 1894: XXXI. tcz. 99. §.

⁴ Ugyanott. 100. §.

különben későbbben már nem lehet a házasság felbontását a miatt az ok miatt kérni, a mely a keresetben, vagy viszonykeresetben felhozottat.¹

A különélés elrendelésének kérése alkalmával gondoskodni kell arról, hogy a közös kiskorú gyermek a különélés idejére miként helyeztessék el s ezt, valamint a gyermek és anyja részére tartásdíj megállapítását kérni kell a bíróságtól, mely a tartásdíjat a házasfelek vagyoni és kereseti viszonyaihoz mérten állapítja meg. És pedig mindenkor világosan ki kéli fejteni a kérvényben, vagy perben azokat az okokat, melyek a nőt feljogosíthatják a tartásdíj kérésére, mivel a bíróság a férjet a tartásdíj fizetése alól fel is mentheti.²

Sok baj szokott történni az ilyen ideiglenes elválások alkalmával a miatt, hogy a férj nem adja ki a nő ingóságait. Ezt is a bíróságnál kell kérni s ez azoknak kiadását elrendeli.⁸

Az ideiglenes elválasztásnak az az előnye, hogy a házasfelek ezt bármikor megszüntethetik és az életközöséget visszaállíthatják. Ezt azonban be kell jelenteni a bíróságnak azonnal.⁴

De ha ez a kibékülés az ideiglenes elválasztást ki mondó Ítélet jogerőre emelkedésétől számított két év alatt sem történik meg: akkor bármelyik házafél kórelmére a bíróság végképen felbontja a házasságot.⁵

Czélszerű ezeket a határidőket jól figyelembe venni.

¹ Ugyanott.

² Ugyanott. 101'§.

³ Ugyanott.

⁴ Ugyanott. 106. §.

⁵ Ugyanott. 107. §.

Családfő.

A családfő sok tekintetben játszik szerepet. De legjelentősebb ezek között a szerepek között az, melyet a keresetadó szabályozó törvény¹ előír.

Itt ugyanis a családfő van kötelezve a családtagok kereseti adójának fizetésére. Pedig a keresetadó a családfőre külön s a 16-ik évöket betöltött családtagokra szintén külön vettetik ki.²

Kivételnek a kereseti adó kivétele alól azok a családtagok, kik valamely képezdőnek tanítványai.³

Az elvált asszony szintén családfőnek tekintetik a törvény szerint,⁴ tehát a vele egy háztartásban élő és önálló keresetet nem üzö⁵ vérszerinti, vagy fogadott gyermekek és rokonok — mint az ő családjának tagjai — kereseti adójáért felelős.⁶

Eltartás.

A házasság tartama alatt a férj tartozik gondoskodni nejeről.

¹ A keresetadóról az 1875: XXIX. tcz. intézkedik.

² 1875: XXIX. tcz. 4. §.

³ Ugyanott utolsóelőtti bekezdés.

⁴ Az 1875: XXIX. tcz. 4. §. szerint: «Családfőnek tekintetik a férj, az özvegy, az elvált hitves, a magánosan élő egyén, házközösségeknél a házközösség feje.

⁵ Az önálló keresetet üzö családtagok kereseti adójáért már nem a családfő, hanem maga a családtag felelős. Pl. ha egy elvált asszonynak van egy vele közös háztartásban élő leánya, a ki postahivatalnál vagy iskolánál mint tanítónő van alkalmazva: akkor az elvált asszony családfő ugyan a háznál, azonban leányának kereseti adóját már nem tőle, hanem leányától követelik.

⁶ Az 1875: XXIX. tcz. 4. §.

Nagyon helyesen is van ez így, mert hiszen a nő rendes körülmények között abban a reményben megy férjhez, hogy a házi gondokat magára veszi ugyan, de a külső gondoktól megszabadul. Es a nőnek egészen elegendő gondot ad a háztartás.

Ha így van ez a házasság tartama alatt, nem volna igazságos, hogy az olyan elvált asszony, a ki nem oka a házassági viszony felbontásának s a kinek nincs annyi vagyona, hogy belőle megélhessen, oda dobassék a nyomornak.

A törvény¹ azért kimondja, hogy a házasság felbontása esetében az elvált nőt² a vétkesnek nyilvánított férj vagyoni helyzetének és társadalmi állásának megfelelően

¹ A házassági jogról szóló 1894: XXXI. tcz. 90. §.

² A vétkesnek nyilvánított nőt tartásdíj nem illeti meg. Sőt ha a házasság felbontása alkalmával a bíróság a nőt nem találta is vétkesnek, későbbi viselkedése miatt azért eleshetik tartási jogától. Pl. nagy arculcsapása volna az igazságnak, ha az elvált asszony a tartási díj élvezése idejében egy más férfival lépne belső viszonyba vagy közös háztartásba s együtt fecsérnének el a férj által fizetendő tartásdíjat. A törvény az ilyen visszaélésre segédkezet nem nyújthat. Igen szépen van ez kifejtve a kir. Curianak a következő ítéletében: «A férj az anyagi jogszabályok szerint akkor kötelezendő nevének külön eltartására, ha a különélést az ő sérelmes viselkedése okozta, — de ha a kereseti jog keletkezését illetően a férj sérelmes viselkedése fenn is forog, az együttélés visszaállításának esetleg útjában álló körülmények is megbírálandók. Következőleg, ha a házastársi együttélés a férj viselkedésénél fogva is szakadt meg, a férj nincs elzárva annak bizonyításától, hogy a nő a külön tartásra vonatkozó jogát időközben beállott vétkessége következtében nem érvényesítheti, mivel ha a különélő nő a különélés alatt más férfival lép benső viszonyba, a férj arra, hogy nejét visszafogadja, vagy azt külön eltartsa: nem kötelezhető.» (Curia. 1899. évi decz. 14-én 468. sz. a. ítélete.)

eltartani köteles, a mennyiben ilyen tartásra a nőnek jövedelme elégtelen.¹

Sok viszálykodástól meg van mentve az elvált asszony az által, hogy a férj a tartást készpénzben előre és rendszerint havi részletekben tartozik fizetni.² És ezt a tartást a férj a nő kívánságára biztosítani köteles.³

És hogy a törvény⁴ milyen előrelátó gondossággal kívánja biztosítani az elvált asszonyt az eltartási összeg behajthatóságáról: nyilvánvaló abból, miként a tartásdíjért a férjnek 300 firtot meghaladó tényleges szolgálati illetményei, tényleges szolgálaton kívül annak egész nyugdíja és személyes pótdíja korlátlanul lefoglalható.⁵

A. tartásdíj tekintetében a házastársak szabadon egyezkedhetnek és a tartás kötelezettsége a férj örökösire is átszáll.⁶

¹ Ha a nőnek a saját fentartására elegendő jövedelme van, akkor a férjtől nem kívánhat tartásdíjat.

² 1894: XXXI. tcz. 90. §.

³ Az elvált asszonynak érdekében áll, hogy ezt a tartásdíjat a férj által biztosítsa, mert különben megtörténhetik, hogy a férj — épen boszúból — túlad vagyónán csak azért, hogy a tartásdíj rajta behajtható ne legyen. Legczélszerűbb az ingatlanra bekebelezetni a tartásdíjat, még pedig világosan kitéve a havonként esedékessé váló összeget. Ennek az az eredménye, hogy az ingatlan eladása esetében az új tulajdonos is felelős ezért az összegért.

⁴ A végrehajtásról szóló 1881: LX. tcz. 58. §.

⁵ Ez a rendelkezése a törvénynek annál feltűnőbb, mert ugyancsak e szerint a törvény szerint más esetben a fizetésnek csak a 800 forintot, a nyugdíjnak csak az 500 forintot meghaladó része foglalható le. (1881: LX. tcz. 54., 55. §§.)

⁶ Erről az 1894: XXXI. tcz. 92. §-a szól, — azonban azt is kimondja, hogy az örökösök nem tartoznak nagyobb tartásdíjat adni az elvált nőnek, mint a mennyi az öröklött birtok, vagy másféle örökség jövedelme. Es ha a nő részére nagyobb

Megtörténhetik, hogy a tartási összeg megállapítása alkalmával a férj vagyoni helyzete rossz volt s e miatt csekélyebb mértékben kellett megállapítani a tartásdíjat, vagy pedig a miatt állapítottatott az meg csekélyebb mértékben, mert akkor a nőnek nagyobb jövedelme volt. Ha már most időközben a férj vagyoni helyzete megjavult, vagy a nő — önhibáján kívül¹ — elesett a nagyobb, vagy minden jövedelemtől: akkor az elvált nő kérheti a bíróságnál tartásdíjának felemelését.²

Ez a tartási kötelezettség azonban azonnal megszűnik, mihelyt a nő új házasságot köt.³

Férj nevének viselése.

A nő férjhez menetele alkalmával lemond családi nevééről s rendesen férje nevét használja és ezen lesz ismeretessé.

Az elvált nőt újra férjhezmeneteléig csak a férje nevéen nevezik.

tartásdíj volna megítélve, az örökösök kérhetik a bíróságnál, hogy a tartásdíj összege annyira szállíttassék le, a mennyi a hagyaték tisztajövedelme.

¹ Ha a nő a saját vagyonát elpazarolja, vagy másként az az ő hibája miatt pusztul el: ebben az esetben a tartásdíj megítélését vagy a megítélt tartásdíj felemelését nem kérheti.

² 1894: XXXI. tcz. 91. §.

³ Ugyanott. 93. §. — Itt a törvényben nincs ugyan ki-mondva, hogy az új házasságra lépő elvált nőt mely időpontig illeti a tartásdíj: de alig lehet kétség a felett, hogy ez az esküvő, illetőleg egybekelés napjáig jár neki, mivel a törvény az új házasság *megkötéséről* szól, már pedig ez csak az anyakönyvvezető előtt a jegyzőkönyv aláírásakor történik. Azonban ha az új házasság megkötése előtt már közös háztartásba lép az elvált nő a leendő újabb férjével: akkor a fentebbiek szerint előbb is eleshetik tartási jogától.

Eddig ez nem volt törvényes, de ma már az lehet.

Ugyanis a házassági válóperben a nő kérheti azt, hogy a házasság felbontása után is viselhesse férjének a nevét. És ha kéri, a bíróság ezt a jogot az Ítéletben kimondani köteles.*

De ez csak abban az esetben lesz így, ha a bíróság az elvált nőt nem találja vétkesnek s ha annak mondja ki, akkor az ilyen nő férje nevét a felbontó ítélet jogerőre emelkedése után nem tarthatja meg.**

Gyermek elhelyezése.

A házassági elválásnál nagyon szomorú helyzete van a nőnek, de még szerencsétlenebb a gyermeknek.

Én Istenem! az a szegény gyermek milyen gondolatokkal foglalkozhatik akkor, mikor látja, hogy az ő apja és anyja egymástól különváltan élnek! Milyen keserűség költözik annak szívébe, midőn azt hallja, hogy apját, vagy anyját szeretnie nem szabad! Hogyan kell annak töprengenie a felett, hogy vájjon melyik szülő a hibás? És nem egyforma csapás-e az ő reá, ha akármelyik is a hibás, hiszen egyik úgy, mint a másik csak az ő szülője!? Vájjon lehet-e csudálkozni az olyan gyermek boldogtalansága felett, a kinek szívében megingott a szülő iránti tisztelet?

* Az 1894: XXXI. tcz. 94. §. — Azonban nyilvánvaló a törvényből, hogy a nőnek ez iránti kérelmét a per folyamán elő kell terjeszteni, — különben e joga nem volna ítéletileg kimondható s ha ítéletben nincs kimondva, akkor le kell tenni férje nevét.

** A törvény a mint védi a házasfelek egyikét, úgy védi a másikat is és így nem engedheti meg, hogy a nő beszennyezze nem-vétkes férjének a nevét, a mi megtörténnék; ha ennek viselését a vétkes nőnek is megengedné.

Bizonyynyal mondom: a gyermek boldogságáért sok kedvetlenséget el lehet tűrni, hogy annak élete örömtelen ne legyen, — sok könnyet fel lehet szárítani, hogy annak ne legyen oka a könnyhullatásra, — sokat lehet szenvedni is, hogy annak élete ne legyen folytonos szenvedés! A házassági válóper örvénybe dobja a gyermek sorsát, a melyből csak összetörten menekül ki, ha egyáltalában kimenekül. A szülők sorsa Isten kezében, a gyermeké a szülők kezében van: ha a szülők nem irgalmasak egymás iránt a gyermek miatt, akkor ők se várjanak irgalmat Istentől a gyermek miatt.

Szánandó teremtések bizony az elvált szülők gyermekei, a kiken gyorsan betelik a rettenetes mondás: «Az atyáknak bűnét fiókban büntetem». De hát mégis vannak ilyen gyermekek s a törvénynek gondolni kellett rájuk s gondoskodik is róluk.

A szülők megegyezhetnek a gyermekeknek a házasság felbontása utáni időben elhelyezése felett.¹ Ha meg nem egyeznek, akkor a bíróság határozza meg, hogy a gyermek melyik szülőnél helyeztessék el.²

Ha a szülők másként nem egyeztek meg, a gyermekek hét éves korukig anyjuknál maradnak,³ ezen élet-

¹ Ezt nagyon helyes volt a szülőkre bízni első sorban, mert ha a szülők barátságosan megegyeznek a gyermek elhelyezésére, akkor kevésbé fordulhatnak elő viszályok e miatt s a gyermektartási díj miatt.

² 1894: XXXI. tcz. 95. §.

³ Ugyanott és az 1877: XX. tez. 13. §-a. — A hetedik évet még be nem töltött gyermeknek feltétlenül szüksége van az anyai gondozásra s ez az oka annak, hogy az ilyen kis gyermekek csak a legkritikább esetben vonatnak el az elvált nő anyai gondozása alól, még abban az esetben is, ha ez vétkesnek mondatott ki a válóperben, — mert hiszen az ilyen kis gyermekek még kevés fogékonyssággal bírnak a rosszra, ha ugyan volna

koron túl fiúk és lányok átadatnak a nem-vétkes szülőknek, ha pedig mindkét szülő vétkesnek találtatott: akkor a hét éves kor betöltése után a fiúk az apjuk, leányok az anyjuk gondviselésére bíztatnak.¹

A bíróságnak azonban joga van a szülők megegyezése és az előbbi szabályok ellenére is intézkedni a gyermek elhelyezése tárgyában, ha azt a gyermek érdekében szükségesnek látja, sőt a gyermeket, a szülőktől elvéve, egy harmadik személy gondviselésére is bízhatja.²

Ha a bíróság nem határoz a gyermek elhelyezése tárgyában, akkor a gyámhatóság határoz. Sőt ha a házasság felbontása után úgy alakulnak a viszonyok, hogy a bírói Ítéletben kimondott határozat többé nem válik a gyermek előnyére: akkor a gyámhatóságnak joga van másként is intézkedni.³

Van reá sok eset, hogy az elvált szülők egyike vagy másika még az ítélet jogerőre emelkedése után sem akar abban megnyugodni s a tőle elvett gyermeket magához csalja, vagy erőszakkal magához elviszi vagy elviteti,

olyan lelketlen anya, a ki ne igyekeznék saját gyermekei előtt olyan színben tűnni fel, hogy azok észre ne vehessék az ő hibáit.

¹ 1895: XXXI. tcz. 95. §. — A hét évesnél nagyobb gyermekekre már nagy befolyással bír a szülők viselkedése: ezért kívánja azokat elhelyezni a törvény a *nem-vétkes* szülőnél. Itt természetesen a «vétkes» szót nem büntetőjogi értelemben kell venni, hanem azt kell érteni a házassági jogban vétkesnek, a kinek hibája miatt a házasság felbontatik.

² 1894: XXXI. tcz. 95. §. — Ezzel a hatalmával a bíróság csak felette óvatosan és akkor él, midőn a gyermeknek a szülőknél hagyása a gyermekre testi vagy erkölcsi veszedelemmel jár. Csak ilyen esetben veszi el a gyermeket egészen a szülők keze alól.

³ 1894: XXXI. tcz. 96. §.

ilyen esetben a gyámhatósághoz kell fordulni a gyermek visszaadása végett.¹

Akármelyik szülőnél, vagy ha egy harmadik személy-nél helyeztetik is el a gyermek: annak tartásáról és neveltetéséről mindkét szülő jövedelme arányában tartozik gondoskodni, hacsak a gyermeknek külön vagyona nincs. És veszély esetében mind a bíróság, mind a gyámhatóság elrendelheti a gyermek számára megszabott tartás biztosítását.²

Az ilyen gyermektartási költség után járadékadó nem jár.³

Házasság felbontása.

A törvény szerint megszűnik a házasság bírói felbontással.⁴

Ezt a felbontást az illetékes kir. törvényszéknél⁵ kell kérni.

A házasság felbontását kérheti az a házastárs, kit házastársa szándékosan és jogos indok nélkül elhagyott, ha ellenfele az életközösség visszaállítását elrendelő bírói ítéletnek nem tesz eleget,⁶ vagy ha az ismeretlen tar-

¹ 1877: XX. tcz. 14. §.

² 1894: XXXI. tcz. 95. §. — 1877: XX tcz. 13. §.

³ Pénzügyi közigazgatási bíróság 1299. sz. elvi határozata.

⁴ 1894: XXXI. tcz. 73. §.

⁵ Illetékes az ilyen házassági perekben az a kir. törvényszék, melynek területén a házastársak utoljára állandóan laktak együtt. Hűtlen elhagyás esetében pedig — a mennyiben a távollévő fél tartózkodási helye ismeretlen — a folyamodó fél törvényszéke illetékes. (1868: LIV. tcz. 36. §.)

⁶ Elhagyás esetében az elhagyástól számított hat hó elteltével az elhagyott házastárs kérése folytán a bíróság kötelezi az elhagyó házastársat, hogy az életközösséget az ítéletben kiszabott idő alatt állítsa helyre, azaz térjen vissza elhagyott

tózkodású ellenfél bírói hirdetményben az életközösség visszaállítására felhivatván, egy év alatt e végből nem jelentkezik.¹

A házasság boldogsága a kölcsönös szereteten, egymás becsülésén, egymás védésén és ápolásán s jólétének előmozdításán alapul. A hol ezek a feltételek hiányoznak, ott csak gyötrelmelem az együttélés s ennek akar véget vetni a törvény,² midőn kimondja, hogy a házasság felbontását kérheti az a házasság fél, a kinek házastársa élete ellen tört, vagy a kinek házastársa testi épségét vagy egészségét veszélyeztető módon szándékosan súlyosan³ bántalmazott.

házas társához s ha ezt nem teszi: akkor az elhagyott házastárs a házasság felbontását kérheti. 1894: XXXI. tcz. 77. §.

¹ Ha az életközösséget megbontó házasság fél legalább egy óva óta ismeretlen helyen tartózkodik: akkor az elhagyott házastárs kérelmére a bíróság hirdetmény útján (a hivatalos «Budapesti Közlönyben») felhívja őt, hogy a felhívás megjelenésétől számított egy év alatt térjen vissza elhagyott házastársához, — a mit ha ez meg nem teszi: az elhagyott házastársnak joga van a házasság felbontását kérni.

² 1894: XXXI. tcz. 78. §.

³ Volt olyan időszak, a midőn a kevésbé művelt körökben elterjedt az a hiedelem, hogy a férj neje felett megilleti a házi fegyelmi jog. Ez a házi fegyelmi jog a Büntetőtörvénykönyv 313. §-a szerint azt teszi, hogy a ki jogosítva van a házi fegyelmi jog gyakorlására, az, az ezen jog gyakorlása közben elkövetett (nyolcz nap alatt gyógyuló) könnyű testi sértésért nem büntethető. Vagyis ha a férj megveri feleségét, de ennek sérelmei nyolcz nap alatt meggyógyulnak: akkor a férj büntetés alá nem vonható. És hogy ez a felfogás meglehetősen uralkodott: bizonyosságok erre azok a legfőbb ítélőszéki határozatok, melyek kijelenteni voltak kénytelenek ennek az otromba felfogásnak alaptalanságát s kimondák, hogy a férj nem bír fegyelmi joggal neje felett. (Ezek a curiai ítéletek közölve vannak a Büntetőjogtár: II. köt. 215. lap, IV. köt. 238.; XVI. köt. 326. és XXV. köt. 377. lapon.)

Azt sem lehet kívánni, hogy nagyobb gyalázatot vegyen magára a házastárs házastársa miatt.

Ugyanazért megadja a törvény* a jogot a házasság felbontásának kérhetésére annak a házastársnak, kinek házastársát a házasság megkötése után** ha-

Ha világosan nem állana előttünk, miként a házaspár egyik (a férj) nincs felruházva a másik (neje) feletti fegyelmi joggal (mert hiszen ellenkező esetben a nőtől — mint egyenjogú házastársától — is nehéz volna elvitatni ezt a jogot): úgy lehetne magyarázni, hogy az 1894: XXXI. tcz. 78. §-a a súlyos bántalmazást ellentétbe akarta volna helyezni a könnyű bántalmazással, vagyis a súlyos és könnyű testi sértést *kívánta, volna szembeállítani*. Ez azonban nem úgy van. A súlyos bántalmazás elkövethető a nélkül, hogy ez által valakin nyolcz napon túl gyógyuló sérelem ejtetnék vagy valakinek ezen túl tartó egészségháborítás okozatnók. (Példákat találunk erre a Büntető törvény 307. §. második bekezdése, vagyis az erős felindulásban elkövetett halált okozott súlyos testi sértés büntetési eseteiben hozott ítéletekben, melyekben ki van mondva, hogy súlyos bántalmazás az olyan is, mely nem okozott súlyos testi sértést. Curiai ítéletek. Büntető jogtár: VIII. köt. 198., XX. köt. 59. és XXVI. köt. 345. lap. — Súlyos bántalmazásnak vétetett a nyolcz napon belül gyógyuló testi sértés okozása. Curiai Ítélet. Bünt. jogtár. XXXII. köt. 184. lap, — sőt az egyszerű arculütés is. Curiai Ítélet. Büntető jogtár XXXVI. köt. 286. lap.) — Már most ha a büntető törvénykezés is ilyen értelemben szól a bántalmazás súlyosságáról: akkor a házaspár között még inkább jöhetnek elő olyan bántalmazások, melyek természetüknél fogva súlyosabbak lehetnek a testi sértésnél s mintegy szétrombolják a házasetet. Ilyen mindenkor szigorú tárgyilagossággal és körültekintő bölcseséggel mérlegelendő esetekben nagyon is helye van a házasság felbontásának.

* 1894: XXXI. tcz. 79. §.

** Ha a házasság megkötése előtt követték el a büntetést a házastársnak az egybekelés alkalmával erről tudomása volt: akkor nincs helye e czímen a házasság felbontásának. 1894: XXXI. tcz. 79. §. második bekezdés.

laira,¹ vagy legalább öt évi fegyházra vagy börtönre² ítélték.

Katona utáni halálózási negyeddíj.

A katonai dolgokban általában mindenütt előtérbe lép a lovagiasság. Ezt látjuk a katonának elhalálózásánál is.

Ugyanis a nyugalmazott katonai egyén elhalálózása esetében a hátramaradt családot halálózási negyeddíj illeti,³ a mely az elhalálozott egyén három havi nyugdíjának felel meg.⁴

Család alatt az elhaltnak törvényes neje és a há-

¹ Feltűnő lehet első tekintetre, hogy a halálra ítélt ellen is kérhető a házasság felbontása, mivel a halálraítélt házastársa úgysis megszabadul a házassági kötelektől a büntetés végrehajtásakor. Pedig már a gyakorlat megmutatta, hogy helyes volt ezt a válóokot a törvénybe felvenni. Ugyanis a szatmár-megyei testvérgyilkos Pap Béla halálra ítéltetvén, mielőtt ez a büntetés rajta végrehajtott volna, már neje kérelme folytán felbontatott a házassága és így a sok rokonszenvet érdemlő szegény szerencsétlen asszony legalább attól az egytől meg van kiméivé, hogy akasztott ember özvegye legyen.

² Természetes dolog, hogy itt csak a legkisebb szabadságvesztés-büntetés van kimondva s ennek nagyobb mérve szintén alkalmul szolgálhat a házasság felbontására. Meg kell azonban jegyezni, hogy nem az a büntetés irányadó, a mely az elkövetett bűncselekményre a törvényben meg van állapítva, hanem az, mely a bírói ítélettel tényleg ki van szabva. Mert pl. a közönséges rablás (Btkv. 344. §.) büntetése öt évtől tíz évig terjedhető fegyház, azonban jöhetnek elő olyan enyhítő körülmények, a melyek mellett a bíróság csak két évi fegyházat szab ki a tettesre.

³ A katonai ellátásról szóló 1875: LI. tcz. 25. §.

⁴ Így pl. ha az elhalt nyugdíja havonként 200 korona volt, akkor a halálózási negyeddíj 600 korona lesz. Az 1875: LI. tcz. 26. §-a szerint a hadsereg nyugdíjállományában elhalt, de díj-

zasságból származó vagy törvényesített, szülői gondozás alatt álló gyermekek értendők.

Már most ennek a törvénynek különös lovagiassága abban áll, hogy még az elvált asszonyt se rekeszti ki ebből a halálozási negyeddíjből, habár a házasság közöttük felbontatott is, de csak abban az esetben, ha az asszony nem a saját hibájából vált el férjétől.¹

Községi illetőség.

A nő, midőn férjhez megy, annak a községnek kötelékébe lép be, a melyhez férje tartozik.² De ha elválik férjétől, megszűnik ez a cím s elveszti a férje utáni illetőségét.

Azonban a törvény itt is segélyére siet az ilyen szomorú sorsú asszonynak és kimondja, hogy a házassági viszony végleges felbontása után a nő azon község kötelékébe lép vissza, melyhez férjhezmeneteléig tartozott.³

Hasonló módon történik azzal, a ki külföldivel kötött házasságának felbontása után tér vissza az országba.⁴

osztályba nem sorozott egyén hátramaradt családjának 50 forint végkielégítés jár. (Erről az «Özvegy» cím alatt.)

¹ Világosan kimondja ezt az 1875: LI. tcz. 26. §.

² Természetes dolog, hogy erről csak akkor lehet szó, midőn a nő más községbe megy férjhez, vagy ugyanazon községbe ugyan, de a hol ideiglenes tartózkodása miatt a községi illetőséget még meg nem szerezte. Mert ahoz, hogy valaki a községben illetőséget nyerjen, szükséges, hogy kérelme folytán a község kötelékébe felvétessék vagy hogy négy évig megszakítás nélkül ott lakják és a közterheket viselje. (1886: XXII. tcz. 12 és 10. §.)

³ 1886: XXII. tcz. 7. §.

⁴ Ugyanott.

Segélypénz tanítók özvegyeinél.

Előre kell bocsátani, hogy itt a néptanítók után özvegyeiket illető segélypénzről van szó s csak annyiban tartozik ide, a mennyiben elvált asszonyokat is illetheti elhalt férjük után segélypénz.

Ugyanis kimondja a törvény,¹ hogy a néptanító özvegyét elhalt férje után bizonyos összegű segélypénz² illeti meg, de ha törvényesen elvált³ férjétől, csak abban az esetben juthat segélypénzhez, ha az elválasztó ítélettel bebizonyítja, hogy az elválás oka nem ő volt.³

Ugyanazért az ilyen elváltak folyamodhatnak férjök halála után segély díjért, azonban csatolják folyamodványukhoz a házassági válóperben hozott Ítéletet is, a melyből a házasság felbontásának oka kitűnjék."

¹ A néptanítók nyugdíjáról szóló 1875: XXXII. tcz. 16. §. 4. szám.

² Ez a segélypénz az elhalt férj utolsó fizetésének, a mennyiben az 600 frotot meg nem haladt, 50 %-a, az az fele, a 600 frotot meghaladó rősz után 20 %, az az minden 100 frot után 20 frot, 1891: XLIII. tcz. 5. §.

³ Ha a tanító elhalálása alkalmával neje tőle tényleg külön él, de törvényesen s jogerős ítélettel házasságuk fel nem bontott, akár foly közöttük válóper, akár nem: az ilyen tényleg külön élő tanítónénak épen úgy meg van a joga a nyugdíjra, helyesebben mondva: segélypénzre, mintha a tanító elhalálása idejében is együtt laktak volna.

⁴ Ha a házasságot felbontó ítéletben az elvált nő van kimondva vétkesnek: akkor felesleges kísérlet volna a segélydíj megnyerésére lépéseket is tenni, mert csak eredménytelen maradna.

⁵ Utasítás a nyugdíj körüli eljárásra. Vallás- és közoktatási miniszteri rend. 1879. évi decz. 16-án 35111. sz. a. II. rész. A segélypénz iránti kérvény felszerelésére vonatkozó utasítások alább az «*Özvegyek segélypénze*» czím alatt vannak elmondva.

Szolgálatba léphetés.

A feleség annyiban alá van rendelve a férj, mint családfele akaratának, hogy ennek tudta és beleegyezése nélkül nem mindenben járhat el önállóság. Ezt a családi érdek kívánja így.

Ilyen eset a szolgálatba lépés.

Mert ugyan mivé lenne a szegény férj családi élete, ha egyszer csak eszébe jutna feleségének, hogy szolgálni menjen és az apró gyermekeket otthagya a férj nyakán?

A mint a férj nem kényszerítheti nejét, hogy szolgálatba lépjen,¹ épen úgy a nő sem léphet szolgálatba férje beleegyezése nélkül.²

Azonban ha a házaspár külön élnek s közöttük a házasság felbontása iránti per megindult: akkor a nő már nem tartozik férje beleegyezését kikérni a szolgálatba léphetésre.³

¹ Ha a férj szolgálatba lép, felesége ugyan tartozik őt követni akkor is, ha férje a szolgálatadó udvarába költözik, azonban ez által a feleség még nem válik a gazda cselédjévé s nem tartozik a gazda házi fegyelmi joga alá. (A felsőbbíróság kimondta ítéletében, hogy a gazdának van ugyan házi fegyelmi joga cselédje felett, de ez a joga a cseléd feleségére nem terjed ki. Büntető jog tára. XXXI. 263.)

² Az 1876: XIII. tcz. (Cselédtörvény) 9. §.

³ Az előbbi törvényszakasz ugyan azt mondja ki, hogy a férj beleegyezése a nő szolgálatba lépéséhez csak akkor nem szükséges, ha a nő férjétől törvényesen akár ideiglenesen, akár végképen el van választva; azonban a gyakorlat szerint a közigazgatási hatóság előtt elég annak igazolása is, hogy a válóper folyamatban van téve, s a nő megkapja a cselédkönyvet. A mi nem is lehet másként, mert hiszen a válóper lefolyása néha igen hosszú s így nem lehet megfosztani annak végbemeneteléig a szerencsétlen elvált nőt a tisztességes szolgálatba léphetéstől.

Tartási per.

A férjétől különválva élő nőnek nemcsak a házasság felbontása után, hanem a tényleges különválás ideje alatt is joga van tartásdíjhoz, a mennyiben nem ő, hanem a férj az oka a külön élésnek, illetőleg az életközösség megszakításának. Ugyanazért nem szükséges a nőnek bevárni a házasság felbontása iránti per kimenetelét, de még a válóper megkezdését sem, hanem tartásdíj iránt a tényleges különváláskor azonnal indíthat keresetet férje ellen.

Ilyen esetben a tartásdíj iránti keresetet a sommás bírósághoz, vagyis a kir. járásbírósághoz kell beadni.*

* A sommás eljárásról szóló 1893: XVIII. tcz. 1. §. 5. p.

HETEDIK RÉSZ.

**AZ ÖZVEGYEK JOGAI ÉS
KÖTELESSÉGEI.**

Adósság törlesztése.

Az özvegyen maradt anyát illeti a természetes és törvényes gyámság kiskorú gyermeke felett, hacsak a férj végrendeletileg nem rendelt más gyámot.¹

És az anya kiskorú gyermekének vagyonát rendszerint számadás nélkül kezeli.²

Azonban az anya is köteles a kiskorúnak általa kezelt készpénzét biztosítani, kötelezvényeit és értékpapírjait pedig vagy biztosítani, vagy a gyámhatóságnak átadni,⁰ még abban az esetben is, ha a vagyon hasznélvezete özvegyi jogon őt illeti.

A jövedelem a folyó terhek fizetésére, a kiskorú tartási és nevelési költségeire fordítandó. Azonban az özvegy a jövedelemnek két harmadrésznél többet⁴ az adósság törlesztésére fordítani nem tartozik.⁵

¹ Az 1877: XX. tcz. 35. §. — Ha azonban a férj végrendeletileg gyámot rendel gyermeke részére, akkor az a végrendeleti gyám a gyámságban megelőzi az anyát.

² Ugyancsak a gyámügyről szóló 1877: XX. tcz. 35. §.

³ Erről az előbbi törvény 17. §-a szól. Ezen biztosítás szükséges azért, nehogy a könnyen olvadó készpénz veszélynek legyen kitéve. A kötvények és értékpapírok kezelésével feleslegesen tördik az özvegy, sokszor helyesebben teszi, hogy ezeket gyámhatósági kezelés alá adja.

⁴ Például: ha a kiskorú jövedelme 3000 korona, akkor az özvegy nem tartozik adósságok fizetésére többet fordítani évenként 2000 koronánál.

⁵ 1877: XX. tcz. 16. §.

Ha az ily módon felhasználandó jövedelemből felesleg marad: az az özvegyet illeti.¹

Altisztek özvegyei.

A katonaságnál² nemcsak a tisztek, hanem az altisztek özvegyei is kapnak nyugdíjat férjük elhalálózása esetén. Tehát ezek sem maradnak minden támasz nélkül.

Csak a valóságos altisztek³ özvegyeinek s ezeknek is csak abban az esetben van nyugdíjra igényük, ha a katonai szabályok értelmében nyerte ki férjük a nősülési engedélyt⁴ s férjük a tetteges szolgálat tartama alatt halt el, vagy mint rokkant kapott ellátást vagy nyugdíjat.⁵

Sőt ha a férj ellenség előtt esett el vagy szolgálat közben szenvedett sérülés, a szolgálati tartózkodásra kijelölt helyen uralkodó járvány vagy hadi fáradalmak következtében halt el: ezeknek özvegyei még abban az esetben is kapnak nyugdíjat, ha katonai engedély nélkül léptek házasságra.⁰

Ugyanott.

¹ A katonaság alatt itt a közöshadsereget, haditengerészet, honvédséget kell érteni. De ugyanezek a szabályok állanak a népfelkelőknél tényleges szolgálatban levő altisztek özvegyeire is.

³ A címzetes altisztek özvegyeinek nyugdíja úgy számítatik, mintha férjük abba a rendfokozatba tartoznék, a melyből címzetessé léptették elő. (Pl. a címzetes szakaszvezető özvegye egyenlő nyugdíjat kap a valóságos tizedes özvegyével.)

⁴ A katonai özvegyek ellátásáról szóló 1887: XX. tezik. 20. §. — A tényleges szolgálatban levő altisztek ugyanis csak engedély mellett nősülhetnek s az ilyen nősülési engedélyek épen a nyugdíjra való tekintettel csak korlátolt számban adatnak ki.

⁵ 1887: XX. tcz. 20. §.

⁶ Ugyanott 21. §.

De nincs nyugdíjra igénye az olyan altiszt özvegyének, a kinek férje a katonai szolgálatból kilépett,¹ végkielégítést nyert, vagy bűnvádi ítélet következtében állását vagy nyugdíját elvesztette,² olyan bebizonyított vád alatt állott halála bekövetkeztekor, a mi miatt az ellátástól megfosztatott volna,³ a ki nem olt együtt férjével ennek elhalálózásakor, hacsak be nem bizonyítja, hogy az együtt nem élésnek nem ő volt az oka, kinek férje kivándorolt, végre ha az özvegy ellen még férje életében olyan büntető ítélet hozatott, mely a nyugdíj elvesztését vonja maga után.⁴

Az altisztek és legénységi özvegyek nyugdíja a szerint van megállapítva, a milyen rendfokozata volt férjüknek az elhalálózás idejében. Így az özvegy nyugdíja: gyalogos után évi 24 frt, őrzetű után 32 frt, tizedes után 40 frt, szakaszvezető után 48 frt, a legkisebb zsoldot élvező őrmester után 60 frt, a többi őrmester után 80 frt, a hadi tengerészet főhajómestere után 100 frt, hadapród után 100 frt.⁵

Azok az altiszti özvegyek, kiknek férje az ellenség előtt elesett, vagy az ott kapott sebesülés következtében egy év alatt meghalt: a nyugdíjhoz még pótlékot⁶ és ha

¹ A katonai szolgálatból kilépés alkalmával azonban fenn lehet tartani a kilépő katonának az ellátásra, illetve nyugdíjra való igényét.

² A büntető ítéletben a hivatalvesztés kimondása maga után vonja a nyugdíj elvesztését. 1878: V. tcz. 55. §.

³ 1887: XX. tcz. 22. §, c) pont. Azonban nem elég, hogy a férj ellen olyan vád emeltessék, mely miatt nyugdíját elveszítette volna, hanem szükséges, hogy ez a vád ellene be is bizonyíttassék.

⁴ Ilyen pl. a lopás, sikkasztás stb. miatt hozott ítélet.

⁵ Az 1887: XX. tcz. 23. §.

⁶ Ugyanott 24. §. — Ez a pótlék a rendes nyugdíjnak

teljesen keresetképtelenek és vagyontalanok, a keresetképtelenség tartamán még külön segélyt¹ is kapnak.

Ha a nyugdíjat élvező altiszti özvegyek újból férjhez mennek, akkor joguk van végkielégítést kérni, a mely az egy évi nyugdíj összegéből áll.²

A nyugdíjat az özvegyek havonként előre kapják és pedig a férj elhalálózására következő hónap első napjától kezdve.³

Állami tisztviselők⁴ özvegyének ellátása.

Az állami tisztviselő aránylag szerény fizetés mellett is azért végzi jó kedvvel a sokszor erejét meghaladó mun-

50 %-a, az az fele. Vagyis a hadapród özvegye ilyen esetben kap évenként 100 írt rendes nyugdíjat és ennek felét: 50 frtot, összesen tehát 150 frtot.

¹ Ez az évi segély szintén a fentebbi törvényszakasz szerint évi 48 frt. Vagyis az előbbi példát véve fel, ebben az esetben a hadapród özvegye kap 100 frt rendes nyugdíjat, 50 frt pótlékot és ezeken felül még 48 frt évi segélyt, összesen tehát 198 frtot. Azonban ez a 48 frt évi segély azonnal megszűnik, mihelyt az özvegy vagyonhoz jut vagy keresőképessé lesz.

² Az 1887: XX. tcz. 25. §. — Ennél a végkielégítésnél azonban a segélydíj nem jön számításba.

³ Ugyanott 32. §.

⁴ Az állami tisztviselőkkel, altisztekkel és szolgákkal egyenlőknek tekintendők azon tisztviselők, tanárok, az 1875: XXXII. tcz. rendelkezései alá nem eső tanítók, altisztek és szolgák, a kik a következő hatóságoknál és hivataloknál vannak alkalmazva: 1. a kir. kormány igazgatása alatt álló közalapítványoknál, 2. az országgyűlés mindkét házánál, 3. a kincstárból vagy a kir. kormány kezelése alatt álló közalapokból fentartott tanintézeteknél, 4. a főváros közmunkatanácsánál, 5. a fővárosi rendőrségnél, 6. a m. kir. csendőrség legénységi állományában, 7. az állami utaknál, a folyammérnökségeknél, a posta és távírdaintézetnél. 1885: XI. tcz. 2. §. — (A fentebb említett tanítók alatt az állami iskoláknál alkalmazott tanítókat kell érteni.)

kát, mert szívárvány gyanánt halad előtte az a remény, hogy halála után családját a legnagyobb nyomortól mégis megmentheti, nem a fizetéséből megtakarított összeggel (mert hiszen ez alig elég a tisztességes megélhetésre), hanem az által, hogy jogot szerez nejének és gyermekeinek a nyugdíjhoz.

A nyugdíjtörvény¹ értelmében az állami tisztviselők, altisztek és szolgák özvegyeit és árváit úgynevezett ellátási jog vagy igény illeti a férj halála után. Ez vagy állandó, vagy egyszer-mindenkorra szóló. *Állandó ellátás* alatt értendő a nyugdíj, az egyszer-mindenkorra szóló *részletted: a végkielégítés és temetkezési járulék.*²

Állandó ellátásra azonban csak az az özvegy van jogosítva, kinek férje nyugdíjra jogosító alkalmazásban³ legalább öt, s ha korengedély⁴ mellett alkalmaztatott, legalább tíz évig szolgált s az özvegy vele a tényleges

¹ Az állami tisztviselők nyugdíjtörvényét az 1885: XI. tcz. foglalja magában.

² 1885: XI. tcz. 4. §.

³ Az 1885: XI. tcz. 5. §-a szerint: Sem maga, sem özvegye vagy árvája részére állandó ellátásra vagy egyszerismindenkorra szóló részletetésre igényt nem tarthat az az államtisztviselő, altiszt vagy szolga; 1. a ki állásáról önként lemond, 2. a ki állását önként elhagyta s arra felhívás daczára sem tér vissza, 3. a ki valamely büntetendő módon idegen államszolgálatába lép; 4. büntetendő cselekmény miatt hivatalvesztésre ítéltetett, 5. büntetéskép elbocsáttatott, 6. a ki oly cselekmény elkövetése után, mely hivatalból való elbocsátást vont volna maga után, öngyilkos lesz, megszökik vagy bármely más okból ezen cselekmény miatt ellene a bünvádi vagy fegyelmi eljárásnak helye nem lehet. Ha az elbocsátás csak akkor mondatik ki, midőn az özvegy vagy árvák ellátása már elrendeltetett, ezek szerzett joga épségben marad.

⁴ Azok, kik életük 40-ik évét betöltötték, csak korengedély mellett léphetnek állami szolgálatba.

szolgálati idő előtt vagy az alatt lépett házasságra, férjével a nyugdíjigény beálltakor együtt élt¹ s erkölcsös életet folytatott.²

Vszint azonban az olyan nő, ki 65 éves korának betöltése után nyugdíjazott egyénhez ment férjhez, özvegyiségre jutásakor csupán temetkezési járulékot kap;⁸ az a nő pedig, a ki a köteles szolgálati idő⁴ lejártá vagy 65 éves korának betöltése előtt nyugdíjazott egyénhez ment nőül, a temetkezési járulékon kívül ellátásra (nyugdíjra vagy végkielégítésre) igényt csak akkor tarthat, ha a férj a tényleges szolgálatban újra alkalmaztatván,⁵ legalább három évig szolgált; végre azon nő, ki 60 évesnél idősebb egyénhez megy férjhez, állandó ellátásra

¹ Az általános szabály szerint az özvegy csak akkor van jogosítva ellátásra, ha térje elhalálozása idejében ezzel együtt élt. Azonban nagy igazságtalanság volna ez a szabály, ha a különélő nő egyáltalában el volna zárva az ellátástól. Nincs is, mert az 1885: XL. tcz. 35. §-a nyíltan kimondja, hogy: «Azon nő, ki a férj halálakor férjével nem él együtt, *hacsak be nem bizonyítja, hogy az együtt nem élés nem az ő hibájából következett be*, a férj után semminemű ellátásra igényt nem tarthat; gyermekei azonban ellátási igénynyel bírnak és szülők nélküli árváknak tekintendők». Ebből a rendelkezésből aztán világosan következik, hogy ha a különválva élő nő bebizonyítja, hogy férje volt oka a különválásnak, akkor joga van öz-vegyi ellátáshoz.

² Szintén az 1885: XI. tcz. 35. §-a mondja: Azon nő, ki erkölcstelen életet folytat vagy valamely büntetendő cselekményért hivatalvesztésre Ítéltetik, ellátási igényét nem érvényesítheti s ha már állandó ellátásban részesül, azt elveszíti, gyermekei azonban ellátási igénynyel bírnak s szülők nélküli árváknak tekintendők.

³ 1885: XI. tcz. 35. §.

⁴ Ez a szolgálati idő tanároknál 30, más állami tisztviselőknél 40 év.

⁵ Ideiglenesen nyugdíjazottak a tényleges szolgálatba visszavehetők. 1885: XI. tcz. 22. §.

(nyugdíjra) csak akkor tarthat igényt, ha férje a házasság megkötése után legalább még három évig szolgál, vagy ha a házasságból gyermekek származnak.*

Családfő felelősség-e.

Az özvegy sokszor jön abba a helyzetbe, hogy őt kell tekinteni családfőnek.

A családfő sok tekintetben felelős a családjához tartozókért: azért nem felesleges megemlíteni némelyeket ezek közül a felelőségek közül.

A szabály általában az, hogy a családfő felelős a családjához tartozó kiskorú gyermekekért. Helyesen is van ez így, mert különben még inkább el lenne hanyagolva a gyermekek feletti felügyelet, ~ ennek elmulasztásáért pedig méltán vonatik felelősségre az, ki ezt a kötelességet nem teljesíti. Vannak olyan esetek, mikor a gyermek egyáltalában nem vonható felelősségre sem bűnügyi, sem polgári úton. Ilyenek a 12 évet még be nem töltött gyermekek által elkövetett cselekmények.** Épen nem felelne meg az igazságnak, ha ezek tetteiért senki sem volna felelős s az okozott kárt senki meg nem térítené.

Megtörténik gyakran, hogy a kiskorú gyermekek, csupa játékból, a vasúti sínekre köveket raknak, a vasúti átjárók korlátait felnyitják vagy beteszik, a vasúti jelzőket megfordítva állítják, a vonatot kővel dobálják. A meny nyiben az ilyen vasúti közlekedés biztonságát veszélyeztető cselekményeket 12 éven alóli gyermekek követik el:

* 1885: XI. tcz. 35. §.

** A Büntető törvénykönyv 83. §-a szerint a ki a büntett vagy vétség elkövetése alkalmával életkorának 12-ik évét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható.

ezekért a családfő büntetőjogilag is felelős s 2 forinttól 100 forintig terjedhető pénzbüntetéssel s behajthatatlanság esetén 12 órától 10 napig terjedhető elzárással büntethető.¹

Az erdei kihágások² és mezei kártételek eseteiben⁸ pedig a családfő már nemcsak a gyermekekért, hanem cselédjeiért is felelős. Sőt felelős a családfő, mint gazda, az állatai által okozott károkért is.⁴

Vigyázni kell azért a családfőnek mindenre s szigorú gondjának kell lenni a családjához tartozókra, hogy azok tetteiért ne kelljen neki szenvednie.

¹ Belügyminiszteri rendelet 1887. évi 51201. sz. a.

² Az erdőtörvény, 1879: XXXI. tcz. 84. §. A családtagok, a gyámság és gondnokság alatt álló egyének, a cselédek, az iparostanonczok és segédek és a gyári munkások által elkövetett erdei kihágások esetében az értéknek, a kárnak és a költségeknek megtérítésére nézve a családfők, a gyámok és gondnokok, a gazdák, illetőleg az iparosok és gyárosok is felelőséggel tartoznak azon esetben, ha a kötelességszerű felügyeleti jog gyakorlását elmulasztották.

³ A mezőrendőrségről szóló 1894: XII. tcz. 112. §. Családtagok, továbbá gyámság vagy gondnokság alatt álló egyének által elkövetett károkért a családfők, gyámok és gondnokok, — a cselédek által okozott károkért pedig gazdáik felelősek, ha a kötelességszerű felügyeleti jog gyakorlását elmulasztották. A visszkereseti jog a cseléd ellenében a gazda számára fenn marad. Az állatok által okozott károkért azok gazdája felelős.

⁴ Így például: veszélyes állat tartása esetében az állat által okozott testi sértésért a családfő, mint gazda, büntető jogilag felelős. Ilyen veszélyes állat lehet a kutya, disznó, ló, tehén stb. Tehát veszélyes állat elnevezés alatt nemcsak a vadállatok, hanem minden olyan állatok értendők büntetőjogi értelemben, a mely állatok testi sértést okoznak. Sőt már maga az a körülmény, hogy a szabályrendelet daczára a kutyát nappal megköltve nem tartja, büntetésnek teszi ki a családfőt.

Egy gyermekrészt.

A gyakorlati életben gyakran fordul elő ez a kifejezés, hogy az özvegy a vagyomból csak *egy gyermekrészt* kapott. Azért nem felesleges megismerkedni ezzel a törvényes kifejezéssel.

Az újabb törvény¹ tulajdonképpen csak a volt jobbágyok² örökösödése tekintetében szól az egy gyermekrésztől, azonban a bírói gyakorlat ezt a jobbágyság eltörlése után³ sok esetben irányadónak vette. Annál inkább, mert erre megtalálja az alapot a legrégebb törvényekben.⁴

Ha az özvegy a férje után árván maradt minden gyermeknek édes anyja, akkor végrendelet hiányában a

¹ Az 1840: VIII. tcz. A jobbágyok örökösödéséről.

² Jobbágyoknak nevezték azokat a földművelőket, a kik a volt földesuraktól földet kaptak használatra s ezért még egyéb szolgálmányokat is teljesítettek. Ilyenek voltak pl. (a nőket érdeklőleg): minden hónapban egy csirke, minden Pünkösdre egy fiatal lud, Szent-Márton napkor egy vén lud, a ludtollnak egy kilenczedrésze, tojás, méz, vaj, a kendertermésnek majdnem fele része stb. Sőt érdekes felemlíteni, hogy a jobbágy özvegyének a XVI-ik században nem volt szabad férjhez menni a földes úr engedelmé nélkül.

³ A jobbágyságot az 1848: IX. tcz. szüntette meg, kimondván a robot, dézma és egyéb fizetéseknek eltörlését.

⁴ Werbőczy: Hármaskönyve. I. rész. 99. ez. szó szerint így van: «Mikor pedig az elhunyt férj halála után feleségével és osztatlan atyjafiaival együtt fiukat és lányokat is hagyott hátra az ő házában: az elhunyt férjnek minden ingó vagyont felesége és fiai, meg leányai között közösen felosztják és annyi felé különítik, a hány még meg nem osztozott és ki nem házasított személy van a házban s mindeniknek a maga részét kiadják, kivéven azt, hogy az elhunyt férjnek kocsilovait és legjobb ruháját hátrahagyott özvegye magának tartja meg. Ezeknek hiányában pedig minden ingó vagyona özvegyére háramlik».

vagyon jövedelme az özvegyet illeti és a gyermekek a vagyonon csak úgy osztozhatnak meg anyjuk beleegyezésével, ha ennek özvegyi tartását biztosítják.¹

De ha a hátramaradt árvák az özvegynek mostoha gyermekei s férje végrendeletet nem tett, akkor az ősi javakból² és azon szerzeményekből, melyek nem az ő házassága idejében, hanem előbb szereztettek, az özvegy tartásdíj fejében csak egy gyermekrészt követelhetett.⁸ Azonban ennek a résznek is csak a haszna illetve az özvegyet s maga a törzsvagyony az ő halálakor visszaszálaltott a mostoha gyermekekre.²

Egyetlen fiú, vő vagy unoka katonamentessége.⁵

A törvény mindenkor számot vet a családi körülményekkel s nincs és nem lehet célja hátrányára lenni ezeknek.

¹ Az 1840: VIII. tcz. 17. §.

² Az ősi javak alatt azt a vagyont kell érteni, a mely a férjre szülőiről vagy rokonairól szállott.

³ így pl. lia a férj után maradt 20 hold föld és 400 fit és három mostoha gyermek: akkor az özvegy szintén egy, tehát a negyedik gyermeknek tekintetvén, az őt illető egy gyermek rész öt hold föld és 100 fit volt. Vagyis az özvegy egy gyermeknek vétetett s a többi gyermekekkel egyenlően osztozott.

⁴ Az 1840: VIII. tcz. 18. §. — Ugyanígy határozott a kir. Curia. Döntvénytár. Új folyam. XVI. kötet. 14. lap.

⁵ Az «Anyákról» szóló részben volt ugyan szó az egyetlen fiúnak a rendes katonai szolgálat alól való felmentéséről, de csak a törvénytelen gyermekről: így itt az özvegy szempontjából szükségesnek láttam az e cím alatt foglaltaknak közlését annál inkább, mert itt nemcsak az egyetlen fiú, hanem a vő és unoka felmentését tárgyalom, a mely felmentésre az özvegyi állapot nyújtja az alapot. Ez tehát nem ismétlése a jelzett részben foglaltaknak, hanem annak kimutatása, hogy az egyetlen fiú, vő, vagy unoka mikor mentesül a rendes sorhadi szolgálat alól.

Épen azért nem akarja megfosztani az özvegyet kenyérkeresőjétől vagy gazdaságának vezetőjétől, amilyen az özvegynek egyetlen fia vagy egyetlen veje.¹

Ha az özvegynek csak egyetlen fia van és ez katonai szolgálatra alkalmas, az ilyennek megadja a törvény azt az előnyt, hogy csak a póttartalékba osztassék be.² Hasonlóképen a póttartalékba osztják be az özvegy anyának besorozott egyetlen vejét.³ Sőt ezen a czímen az özvegy nagyanyának egyetlen unokáját is felmentik a rendes sorhadi szolgálat alól.⁴

Azonban az egyetlen fiú, vő vagy unoka csak abban az esetben kapja meg ezt a kedvezményt, ha tőle függ az özvegynek eltartása s ezt a kötelességét teljesíti is.⁵

Ilyen esetben az özvegyeknek életkora és testi állapota nem képezi vizsgálat tárgyát, hanem csak az, hogy a felmentendő hozzájárulása nélkül képesek-e magukat fenntartani?⁶ Ha nem képesek, akkor a védköteles csak a póttartalékba osztatik be.

¹ Ha több fia vagy veje van az özvegynek, abban az esetben egyik sem menthető ki e czím alatt a katonai szolgálat alól, mert úgy sem egyszerre katonáskodnának s míg egyik oda van, a másik otthon kereshet vagy gazdálkodhatik.

² A póttartalékosok csak kevés időre, rendszeren egy pár hónapra hivatnak be fegyvergyakorlat betanulására s aztán haza bocsáttatnak.

³ Hogy azonban visszaélés ne történjék azzal a kedvezményvel, meghatározza a törvény, hogy az egyetlen vő csak úgy juthat a póttartalékba, ha akkor, midőn megnősült, nem volt az özvegy olyan állapotban, hogy segélyre szorult volna. 1889: VI. tcz. 34. §.

⁴ Az 1889: VI. tcz. 34. §.

⁵ Ugyanott.

⁶ Az 1889: VI. tcz. véderőtörvény végrehajtási utasítása I. rész. 55. §.

Eltűnt férj özvegyének ellátása.

A ritkább esetek közé tartozik, de mégis megtörténik, hogy állami alkalmazásban levő férj eltűnik s nyomorban és segély nélkül hagyja családját.

Az ilyen eltűnt férj nejét a törvény ideiglenesen özvegynek tekinti s részére épen úgy, mint ha özvegy volna, ellátást ad, csakhogy ez az ellátás ideiglenes és addig tart, a míg a férj elő nem kerül vagy törvényesen holt-nak nyilvánítatik.*

Ha a férj előkerül, akkor az özvegy ellátása azonnal megszűnik, ha pedig a férj holtta nyilvánítatik, akkor az ideiglenes ellátás átváltozik végleges ellátásra, mert ekkor már az özvegy valóságos özvegygyé lesz s mint ilyennek, özvegyi jogai megnyílanak.

Életjáradék.

Vagy a vagyon nagysága, vagy más ok miatt megtörténhetik, hogy a férj végrendeletileg azt hagyja meg az örökösöknek, hogy az özvegyi haszonélvezeti jog helyett özvegyének fizessenek bizonyos összeget évenként. Sőt meglehet az is, hogy az örökösök kiegyeznek az özvegygel e tekintetben.

Ezt az özvegy részére kötelezett készpénzbeli évi fizetést nevezik életjáradéknak.**

Az özvegyet semmi nem akadályozza abban, hogy az özvegyi haszonélvezeti jog helyett ilyen életjáradékot kössön ki magának. Azonban ennek kikötésénél nagyon körültekintő és óvatos legyen, hogy az életjáradék telje-

* Az 1885: XI. tcz. 45. §.

** Pénzügyi bírósági elvi határozatok. 694. sz.

sen s minden eshetőség figyelembe vétele mellett biztosítva legyen az ő részére. Maga a pusztá bekebelezés sem mindig elegendő biztosíték, legfeljebb csak akkor, ha az életjáradéknak megfelelő tőke¹ biztosítatik kellő értékű vagyonra bekebelezés által.

És még vigyázni és megállapodni kell arra is, hogy az életjáradék után az adót² ki fogja fizetni. Mert az ilyen aprólékos dolgok elhanyagolásából származnak a nagyobb bajok.

Gyámság.

A legrégebb törvények szerint az özvegy csak addig viselhetette gyermekei felett a gyámságot, míg előbbi férjének nevét és címét viselte és második házasságra nem lépett.³

¹ Ezt a tőkét rendszeren úgy szokták kiszámítani, hogy az életjáradékot évi kamatnak tekintik s mert a törvényes kamat ez idő szerint 5%, tehát olyan összegű tőkét kell biztosítani, a melynek évi 5%» kamata az életjáradék összegét teszi ki. Nevezetesen: ha az özvegy 500 frt évi járadékban egyezik ki, akkor legalább 10,000 frtot és az esetleg felmerülhető perbeli költségekre még 500 forintot szükséges biztosítékul bekebelezettni. És csak olyan ingatlant kell elfogadni jelzálogul, a mely többet ér a bekebelezendő összegnél.

² Az évjáradék után 5% adó fizetendő, Pénzügyi bíróság 913. sorszámu elvi határozata. Ellenben ha az özvegy a férje hagyatékát özvegyi jogcímen használja s a hagyatékhoz tőkepénz is tartozik, melynek kamatai szintén az özvegyet illetik: ez után a tőke után 10% tőkekamat-adó fizetendő, mivel ez nem tekinthető életjáradéknak, hanem csak özvegyi haszonélvezetnek. Pénzügyi bíróság elvi határozatai. 694. sorszám.

³ Werbőczy: Hármaskönyve. I. rész 113. czíme rendeli: Ha az atya előbb elhal, míg az anya életben van s az apai házban nem törvényeskorú fiú vagy leány marad vissza: akkor e fiú és leány gyámságát az anyának mindaddig szabad viselnie

A ma életben levő törvények¹ az anyát kötelezik a gyámság elfogadására,² csak a kiskorú vagyonának kezelése alól mentik fel. Sőt feljogosítják arra is, miként a férj elhalálozásakor a gyámhatóság intézkedése előtt megtehesse azokat a halaszthatatlan teendőket, a melyeket a kiskorú gyermek érdekében szükségesnek lát.³

Még ha az apa végrendeletileg más gyámot nevez ki a kiskorú részére, akkor is joga van az özvegynek követelni, hogy kiskorú gyermekét magánál tarthassa s annak személyét és vagyonát érdeklő ügyekben a gyámhatóság által meghallgattassék.⁴

Ha az özvegy a kiskorú vagyonának kezelését magára vállalja, akkor ezt özvegysege idejében számadás nélkül kezeli.⁵ Azonban a vagyon állagát, vagyis a törzsvagyont biztosítani tartozik.⁶

A jó édes anyára feleslegesen szabja rá a törvény ezt a feltételt: de a törvény általánosságban lévén hozva minden eshetőségre gondolni kell s ily módon akarja megvédeni a kiskorú vagyonát, az elpusztulástól.

és gyakorolnia, míg előbbi elhalt férjének címét és nevét viseli és második házasságra nem lép.

¹ Az 1877: XX. tcz. a gyámságról.

² Ugyanott. 38. §.

³ Ugyanott. 67. §.

⁴ Ugyanott. 37. §. Azonban ebben az is ki van mondva, hogy az özvegynek ezen joga megszűnik, ha ellene olyan okok forognak fenn, melyek miatt ő a törvényes gyámságot különben sem igényelhetne volna. Sőt még ha elmozdított a gyámságtól, akkor is megmarad az a joga, hogy a gyermeket magánál tarthassa, hacsak a gyámhatóság fontos okokból meg nem fosztja.

⁵ 1877: XX. tcz. 35. §.

⁶ Ugyanott.

A gyámságot elveszti az olyan özvegy, a ki erre képtelenné válik.¹

Gyermek eltartása és nevelési járuléka.

Habár a törvény² a nyugdíjjal az özvegy megélhetését akarja biztosítani, nem hagyhatja figyelmen kívül az árva gyermekek érdekét sem. Ugyanazért elrendeli, hogy az özvegy nemcsak a saját édes gyermekeit, hanem férjének első házasságából született gyermekeit is köteles eltartani a nyugdíjból.³

Azonban már itt ki kell emelni a törvénynek gondosságát, a mely szerint számot vet azzal, miként az özvegyi nyugdíjból nehéz volna a tartás mellett még nevelni is az árvákat: ugyanazért az árvák részére külön nevelési járulékot állapít meg. Ez a nevelési járulék illeti az állami tisztviselők fiait 20 éves, a tisztviselők leányait 18 éves, az altisztek és szolgák fiait 16, leányait 14 éves koruk betöltéséig.⁴

¹ Valamint minden gyám, úgy az anya is elmozdítható a gyámságtól: ha a kiskorú tartását és nevelését elhanyagolja, erkölcsiségét vagy testi jóllétét veszélyezteti, ha a kiskorú vagyonát hűtlenül vagy hanyagul kezeli, ha képviselétének elmulasztása által neki kárt okoz.

² Az állami tisztviselők özvegyeinek nyugdíjáról az 1885: XI. tcz., a katonák özvegyeinek nyugdíjáról az 1887: XX. tcz. szól.
a Az 1885: XI. tcz. 38. §. és 1887: XX. tcz. 15. §.

³ Az 1885: XI. tcz. 39. és 41. §. Azonban kivételt tesz a törvény e szabály alól azon gyermekekre nézve, a kik magasabb kiképzetésben részesülnek s megengedi a miniszternek, hogy azon gyermekek nevelési járulékát, kik hazai intézetekben iskolába járnak vagy képzőművészetet tanulnak, a szabályszerű kor betöltése után is, tanulmányaik befejezetéig, legfeljebb azonban 24 éves koruk betöltéséig meghagyhatja, ha előhaladásukat igazolják». 42. §.

De nem szabad elfelejteni, hogy a nevelési járulékot csak akkor nyeri meg az özvegy, ha legalább három gyermeke van, akár édes, akár mostoha gyermeke.¹ Azonban ha két gyermeke van és teherben maradt, úgy tekintetik, mintha három gyermeke volna. Ha pedig csak egy gyermek marad s az özvegy a férj halálától számítva tíz hónapon belül ikreket szül: ilyen esetben szintén folyóvá tétetik a nevelési járulék.²

A nevelési járulék az anyát illeti s e felett ő rendelkezik.³

¹1885: XI. tcz. 39. §.

² A m. kir. pénzügyminiszter 1901. évi január 21-ik napján 85054/900. sz. rendeletében, ide vonatkozólag következőleg intézkedik: «Az 1885: XI. tcz. 39. §-a értelmében és tekintettel hazai magánjogunkban is érvényre emelt arra az elvre, mely szerint a fogamzás perczétől kezdve a születendő gyermek részére ientartatnak mindazok a jogok, melyek őt akkor, ha élve a világra jön, megfogják illetni, az atya halálakor életben levő két gyermeknek nevelési járulékra való igénye, az által, hogy az anya az atya halála időpontjában teherben volt, már megnyílt, s mivel a törvény ezen nevelési járulék megállapítását és kiutalványozását nem köti ahhoz a feltételhez, hogy a méhmagzat élve szülessék meg, az a nevelési járulék megállapítandó és az atya halálát követő hó elsőjétől kezdve folyósítandó. Az utószülött nevelési járuléka pedig az idézett törvényzcikk 16. illetve 49. §-aiban foglalt rendelkezések értelmében a születés napját követő hó elsőől kezdve lesz utalványozva. Ha pedig az atya halálakor csak egy anyagi ellátás alatt álló gyermek maradt s a teherben levő özvegy a törvényes határidőn, vagyis a férj halálától számított legkésőbb tíz hónapon belől ikreknek ad életet, minthogy ez esetben is három anyai ellátás alatt álló gyermek van, őket szintén megilleti a nevelési járulók és pedig az atya halálakor már életben volt gyermeket az atya halálát követő hó, az utószülött árvákat pedig a születést követő hó elsőől kezdve. Valamennyi árvanevelési járuléka azonban csak az ikrek születése után lesz megállapítható és kiutalványozható».

³ Az 1885: XI. tcz. 40. §.

A nevelési járulék az apa halálát követő hó első napjától kezdve jár, abban az esetben, ha három gyermek van; ha csak két gyermek él, de az özvegy a harmadikkal teherben marad: akkor a két élő gyermek részére az apa elhalálozását, a méhmagzat részére pedig a születés napját követő hónap első napjától tétetik folyóvá. Ha pedig csak egy élő gyermek van s a teherben maradt özvegy ikreket szül: akkor a nevelési járulék csak az ikrek megszületése után állapíttatik ugyan meg, azonban az apa halálakor életben volt egy gyermek részére a nevelési járulékot az apa halálát követő hó, az utószülött ikrek pedig a születésüket követő hó első napjától számítva kapják.¹

A mi a nevelési járulék mennyiségét illeti, ez a tisztviselők gyermekeire nézve az özvegy ellátási díjának egy hatodrésze;² a pénzügyőrségi szemlések és minden más altiszt után maradt gyermeknél évi 18 forint, pénzügyőrségi fő vigyázók, vigyázók és szolgák gyermekeinél évi 12 forint.³

Hadmentességi díj töröltetése.

Megtörténhetik, hogy a nő akkor jut özvegységre, midőn férje még kötelezve van a hadmentességi díj fizetésére.⁴

¹ A fentebbi 85054/900. sz. pénzügyminiszteri rendelet.

² 1885: XI. tcz. 43. §.

³ Ugyanott. — A katonák árváinak évi nevelési járulékát az 1887: XX. tcz. 14. §-a határozza meg a rangosztálynak megfelelőleg, a mely szerint: a 12-ikben 40 forint, 11-ikben 50 forint, 10-ikben 60 forint, 9-ikben 70 forint, 8-ik és 7-ikben 80 forint, 6-ikban 100 forint, 5-ikben 150 forint, 4-ik és 3-ikban 200 forint, 2-ik és 1-ikben 250 forint.

⁴ Az 1880: XXVII. tcz. 1. §-a szerint hadmentességi díjat kötelesek fizetni azok a katonaköteles kort elért egyének, a kik

Az özvegy, kinek férje a hadmentességi díj kötelezettsége ideje alatt¹ hal el, köteles a férje elhalálózásától számítandó 30 nap alatt férje halotti bizonyítványát bemutatni a férje illetékes községi elöljáróságánál vagy polgármesterénél² a férje hadmentességi díjának törlése végett.³

Ezt a halotti bizonyítványt az anyakönyvvezető erre a célra bélyegmentesen tartozik kiadni.⁴

Ha az anyakönyvvezető a halotti bizonyítvány bélyegmentes kiadását megtagadná, akkor is el kell menni a községi elöljárósághoz,⁵ vagy polgármesterhez, hogy ott jegyzőkönyvet vegyenek fel az esetről.

a katonai szolgálat alól felmentettek vagy onnan a rendes idő kitöltése előtt elbocsáttattak, vagy az országból a védkötelezettségi idő letelte előtt kiköltöztek. E szabály alól a 3. §. szerint kivételt képeznek: a keresetképtelenek, ha vagyontalanok, és a községelyben részesültek.

¹ Vagyis, míg köteles fizetni hadmentességi díjat.

² A hadmentességi díjat mindenki abban a községben vagy városban tartozik fizetni, a melyben illetőséggel bír.

³ A hadmentességi díj a kivétési év október első napján válik esedékessé. (1883: IX. tcz. 5. §.) Ugyanazért sietni kell az özvegynek a bejelentéssel, nehogy elkésés okából a hadmentességi díj behajtassék.

⁴ Az 1880: XXVII. tcz. 16. §.

⁵ A községi elöljáróság ilyen esetben maga fordul a lelkészhez vagy az anyakönyvvezetőhöz s kiállíttja vele a halotti anyakönyvi kivonatot. Különbén az állami anyakönyvek vezetése tárgyában 1895. évi 60,000 sz. a. kiadott Belügyminiszteri rendelet 45. §. figyelembe vétele mellett alig képzelhető a halotti anyakönyvi kivonattal bélyegmentes kiadásának megtagadása.

Hagyatéktárgyalásra megidézés.

A hagyaték tárgyalása arra való, hogy a hagyatéki ügyek békés úton rendeztessenek s elkerülhetők legyenek a bonyodalmas örökösödési perek.

A hagyaték tárgyalására az özvegy is mindenkor megidézttetik.*

El ne mulassza az özvegy a megjelenést még abban az esetben sem, ha tévedésből meg nem idéztették a kir. közjegyző által a hagyaték tárgyalására s csak más úton nyerne erről értesítést, mert itt az ő özvegyi joga nagyon nevezetes szerepet játszik.

Ugyanis ha az érdekeltek közül valaki a hagyaték tárgyalása alkalmával okiratot mutat fel arról, hogy az özvegy kielégített, vagy igényéről lemondott: akkor az özvegy az egész örökösödési eljárás során nem jön figyelembe,** vagyis elesik minden jogától. Már pedig nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a lehetőséget sem, hogy az özvegy nevében visszaélés történhetik.

Még abban az esetben is, ha az özvegy a hagyatéki tárgyalás előtt kiegyezik az örökösökkel vagy lemondani kész özvegyi jogáról: leghelyesebb ezt a hagyatéki tárgyalás alkalmával foglalni írásba.

Haszonélvezeti jog.

Haszonélvezeti jog alatt kell érteni az özvegynek azt a jogát, a mely szerint elhalt férje vagyonát használhatja, annak jövedelmét élvezheti.

Ezzel a haszonélvezettel egyúttal terhek is járhat-

* Az 1894: XVI. tcz. Az örökösödési eljárásról. 53. §.

** Ugyanott. 66. §.

nak. Ilyenek például: az ingatlan adója, az adósságok kamatainak fizetése, vagy az adósság törlesztése, az épületeknek jó karban tartása, a kiskorú gyermekek eltartása és nevelése, a vagyon állagának biztosítása.¹

A haszonélvezeti jogról törvényeink nem intézkednek ilyen cím alatt, hanem özvegyi jog cím alatt mondják el a rendelkezéseket.²

Hitvestársi öröklés.

Hitvestársi Öröklésnek a magyar törvények szerint³ helye van: 1. a szerzeményi javakban,⁴ ha leszármazó egyenes örökösök⁵ nincsenek; 2. az öröklött javakra⁶ nézve, ha sem leszármazó, sem felmenő,⁷ sem oldalági örökösök⁸ nem léteznek.

Legrégibb törvényeink e tekintetben úgy intézkednek, hogy «a gyermekek és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt férjnek összes ingó javai, bármineműek is

¹ A gyáraságról és gondnokságról szóló 1877: XX. tcz. 35. §-ának abban a rendelkezésében, hogy az özvegy a kiskorú vagyont rendszerint számadás nélkül kezeli: benne foglaltatik az özvegy haszonélvezeti joga, sőt ugyancsak itt említve is van ez.

² Az özvegyi jogról alább külön cím alatt vannak közölve a törvények és szabályok.

³ Az országbírói értekezlet. Az örökösödésről. 14. §.

⁴ Szerzeményi javaknak azokat az ingatlanokat vagy ingóságokat értjük, a melyek nem örökség útján szállottak az illetőre, hanem azokat maga szerezte vagy ajándékba kapta.

⁵ Leszármazó egyenes örökösök a gyermekek vagy az elhalt gyermekének gyermekei, vagyis unokák.

⁶ Öröklött javak alatt azokat az ingatlanokat vagy ingóságokat értjük, a melyek az illetőre családjáról szállottak.

⁷ Felmenő rokonok: a szülők vagy nagyszülők.

⁸ Oldalági rokonok a testvérek vagy ezek gyermekei vagy más leszármazol.

legyenek és akárhogy nevezzük azokat, feleségére háramlanak. Kit mindaddig, míg elhunyt férjének neve és czíme alatt éli özvegysege idejét és más házasságra nem lép, még hitbérének¹ kiszolgáltatása mellett sem lehet férjének fekvő jószágaiból s birtokjogaiból és lakházából, meg udvarából kizárni».²

Szintén a jegyajándékok is a hitvestársat illetik;³ hasonlóképen a szerzemény is.³

Iparüzlet folytatása.

Nagy romlására történhetnék némely özvegynek, ha férje elhalálozásával azonnal kénytelen lenne félbehagyni a férje által üzött ipart.

Épen azért a törvény kimondja, hogy az iparos elhalálozása esetében özvegye az üzletet minden bejelentés nélkül folytathatja.⁵ Ha erről lemond, akkor az a kiskorú gyermekek vagy unokák javára is folytatható.

Azonban vannak olyan iparágak, a melyeket csak engedély mellett szabad megnyitni. Ha ilyen engedélyhez kötött⁶ ipar-üzlet száll az özvegyre: akkor ennek foly-

¹ A hitberről előbb az «Asszonyok»-ról szóló részben van szó.

² Werbőczy: Hármaskönyv. I. rész. 98. cím.

³ Jegyajándéknak a régi törvények azokat a ruhákat és bármely más dolgokat nevezték, melyeket a szülők vagy atyafiak vagy akár mások, a mennyegző vagy kézfogás, vagy eljegyzés szertartásának idején adtak a menyasszonynak. (Werbőczy: Hármaskönyv, I. rész, 100. cím.)

⁴ Országbírói értekezlet. Örökösödés. 10. §.

⁵ Az ipartörvény. 1884: XVII. tcz. 40. §.

⁶ Engedélyhez kötött iparágak: *a)* a fogadó, vendéglő, korcsma, sörház, pálinkamérés, kávéház és kávémérics tartása; *b)* zsidóház; *c)* a foglalkozást közvetítő és cselédszerző üzlete; *d)* kéményseprés; *e)* rendes járatú időköz kötött személy-

tathatása végett folyamodni kell az iparhatóságához.¹ És nagyon természetes, hogy szakértő üzletvezetőt kell tartani.²

Italmérési üzlet.

Az özvegy folytathatja elhalt férjének italmérési üzletét új engedély nélkül is, ha ezt a szándékát a kir. pénzügyigazgatóságnak férje elhalálozásától számított 15 nap alatt bejelenti³ és igazolja, hogy ellene nem forognak fenn olyan akadályok, a melyek miatt az italmérési engedélyt meg nem nyerhetné.⁴

szállítás; *f)* azok ipara, kik közhelyeken a közönség számára személyszállító eszközöket tartanak készen vagy szolgálataikat ajánlják; *g)* az építőmester ipara; *h)* mérges anyagok és gyógyszerkészítése és a velük, valamint a gyógyszerféllel való kereskedés; *i)* robbanó szerek készítése és velük való kereskedés. 1884: XVII. tcz. 10. §.

¹ 1884: XVII. tcz. 40. §.

² Ugyanezen törvény 8. §-a nemcsak az özvegytől kívánja ezt meg, hanem mindenkitől, a ki maga nem szakember az általa folytatni kívánt iparágban.

³ Előbb az 1888: XXXV. tcz. 10. §., jelenleg az 1899: XXV. tcz. 15. §. (Az állami italmérési jövedékről.)

⁴ Az 1899: XXV. tcz. 3. §-a szerint szeszes italoknak kimérésére vagy kis mértékben való elárúsítására, vagy égetett szeszes italoknak nagyban való eladására engedély nem adható: 1. azoknak, a kik büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség, továbbá mesterséges bor előállítása vagy forgalomba hozatala, valamint súlyosabb jövedéki kihágás miatt jogerősen elítéltek, hacsak a büntetés kiállítását, elévülését vagy elengedését követő öt év alatt teljesen kifogástalan erkölcsi magaviseletet nem tanúsítottak; 2. azoknak, a kik ellen oly tények merülnek fel, a melyekből arra lehet következtetni, hogy az engedélyt tiltott játék, orgazdaság, erkölcstelenség vagy uzsora terjesztésére fogják felhasználni. Állami, törvényhatósági és községi alkalmazottak, továbbá lelkészek és tanítók, valamint ezeknek nejei és kis-

Ilyen esetben tehát a férj halotti anyakönyvi kivonatának és az özvegy a községi elöljáróság, vagy városon a polgármesteri hivataltól beszerzett erkölcsi és vagyoni bizonyítványának bemutatása mellett kérvényt kell beadni a m. kir. pénzügyigazgatóságához, hogy az üzlet tovább folytatásának semmi se szolgáljon akadályul.*

Járvány ellen alkalmazottak özvegyei.

Mindenkor sok veszélynek vannak kitéve az orvosok és betegápolók, különösen pedig járványos betegségek** idejében.

És ha ezek a hatóság felhívása folytán kockára tesszik életüket, midőn a járvány elfojtására működnek: nagyon igazságos és méltányos dolog, miként gondoskodva legyen családjukról.

Ha ezek állami alkalmazottak, akkor kevesebb aggodalomra lehet okuk, de ha olyan alkalmazásban állnak, a hol nincs nyugdíj, akkor nem lehetne csodálkozni, ha a járványok alkalmával igyekeznének visszavonulni a nagyobb és biztosabb bajtól.

Az ilyen, nyugdíjra nem jogosító alkalmazásban levő orvosok és betegápolók családjairól is gondoskodik a törvény, ha a férj a hatóság felhívására járvány ellen alkalmaztatván, életét veszíti. És daczára, hogy más-korú gyermekei, nemkülönben gyakorló szülésznök részére sem

korlátlan, sem korlátolt kimérésre, sem kismértékben való elárúsításra szóló engedély nem adható.

* A pénzügyigazgatóság válaszában megérkezéséig — a mennyiben a bejelentés 15 nap alatt megtörtént — az italmérés folytatható.

** Ilyen járványos betegségek: a cholera, pestis, szemcsés köthártyalob stb.

kor nyugdíjra igényük nem volna, ilyen esetben megnyernék azt.¹

Az orvos özvegye nyugdíjának kiszámításánál az szolgál irányadóul az orvosok özvegyére és árváira nézve, hogy az elhalt férj fizetése több volt-e ezer forintnál? Ha több volt, akkor az után, ha pedig kevesebb volt, akkor ezer forint után állapítatik meg a nyugdíj.²

A betegápolók özvegyeinek és árváinak nyugdíja épen úgy állapítatik meg, mintha a férj állami intézetben lett volna alkalmazva.³

Ha az elhalt nyilvános pénzalap szolgálatában állott és saját szolgálata körében halt el, akkor az illető pénzalap, ha pedig ezen kívüli alkalmazásban következett be halála, az államkincstár fizeti a nyugdíjat.⁴

Katonatisztek özvegyei.

A katonatisztek⁵ özvegyeit megilleti a nyugdíj, tekintet nélkül arra, hogy akár a férjnek tetteges szolgálata⁶ alatt, akár szolgálatba lépése előtt kötött házasságuk:

¹ A közegészségügy rendezéséről szóló 1876: XIV. tcz. 87. §.

² Ugyanott. — A nyugdíj összegéről alább.

³ Ugyanott.

⁴ 1876: XIV. tcz. 88. §.

⁵ A katonatisztek özvegyeinek ellátásáról az 1887: XX. tcz. szól. — A katonatisztek alatt itt a tulajdonképeni katonatiszteken kívül a hadbírókat, katonalelkészeket, katonarvosokat és kezelőtiszteket is kell érteni, még pedig a hadnagytól vagy a hadnagyi rangnak megfelelő rangtól felfelé. A katona altisztek (örrmestertől lefelé) özvegyeiről már fentebb volt szó.

⁶ A tetteges szolgálat lehet az úgynevezett közös hadseregénél, haditengerészetnél, honvédségénél 1887: XX. tcz. 1. §.

ha a férj az ellenség előtt esett el, vagy szolgálata közben kapott sérülés, vagy más ok miatt halt el;¹

vagy ha a férj bármely ok miatt halt is el, de az elhalálozáskor már nyugdíjképes volt.²

Megtörténik azonban, hogy a katonatiszt csak nyugdíjba vonulása³ után nősül meg. Ilyen esetben, ha a férj az ellenség előtt esett el vagy szolgálata közben kapott sérülés folytán halt el: akkor az özvegy megkapja a nyugdíjat, azonban a nyugdíj-állományból a tetteges állományba visszahelyezett tiszt özvegye csak akkor, ha férje tetteges szolgálat közben, vagy legalább három évi szolgálat után az ujabbi nyugdíj-állományban halt el.⁴

De tekintet nélkül a férj halálának körülményeire, a nyugdíjra való igényből ki van zárva az özvegy, ha házassága katonai hatóság engedélye nélkül kötöttet,⁵ ha a nyugdíjról való lemondás mellett lépett házasságra,⁶

¹ Ilyen más oka lehet az elhalálozásnak a járványos vagy ragályos betegség, abban az esetben, ha a férj szolgálati tartózkodására kijelölt uralkodó járványos vagy helyi vagy kórházban való szolgálattétel következtében kapott ragályos betegség vagy hadi fáradalmak következtében halt meg.

² 1887: XX. tcz. 1. §. b) pont szerint nyugdíjra jogosult az özvegy, ha a férj, tekintet nélkül a halál okára, annak idejében állandó katonai ellátás elnyerésére már törvényes igényvel bírt vagy bár a katonai jellegről lekösönés után is — már annak élvezetében állott vagy várakozási illetékkal való szabadságoltatása alatt kötött házasság esetében újabb szolgálatba lépése után még legalább három évig szolgált.

³ Ugyanezen tekintetek alá esnek a tartalékba, valamint a honvédség szabadságolt állományába, továbbá a népfölkelés állományába tartozó vagy szolgálaton kívüli viszonyban levő tisztek is.

⁴ Az 1887: XX. tcz. 2. §.

⁵ A katonák házasságához rendszeren a katonai hatóság beleegyezése szükséges.

⁶ A ki lemond a nyugdíjról férjhez menetele alkalmával,

ha férjével ennek halálakor nem élt együtt,¹ a ki kivándorolt, akinek férje a szolgálatból a nyugdíjra való igény fenntartása nélkül vagy erről való lemondás mellett kilépett,² a kinek férje lemondott vagy rangjától megfosztatott, a kinek nyugállományban levő férje katonai nyugdíjáról lemondott vagy bűnvádi elítéltetés következtében azt elveszítette,³ végre ha az özvegy olyan bűncselekmény miatt ítéltetik el, mely a nyugdíj elvesztését vonja maga után.⁴

Katona özvegyének halálozási negyede és végkielégítése.

A törvény⁵ segíteni kíván azon a kétségbeejtő helyzeten, a mely minden családhoz beront a családfő elhalálozása alkalmával.

Épen azért gondoskodik arról, hogy a családfő tisztességesen eltemethető legyen.

E végből állapítja meg a katonai özvegyek részére az úgynevezett halálozási negyedet és végkielégítést.

Halálozási negyed alatt azt az összeget értjük, a

az elveszíti a nyugdíjhoz való igényét. Azonban Jia férje az ellenség előtt esett el vagy az ott kapott sérelem következtében halt el: még az ilyen özvegynek is van joga nyugdíjhoz. 1887: XX. tcz. 3. §. b) pont.

¹ Ha azonban bebizonyítja, miként a különélésnek férje volt az oka, akkor megkapja a nyugdíjat.

² A tetteges katonai szolgálatból kilépés alkalmával fenn lehet tartani a katonai ellátásra való igényt.

³ A bűnvádi utón elítélt katona nyugdíjképeségét elvesztvén, özvegyét sem illetheti az.

⁴ A polgári utón hivatalvesztésre ítélték nyugdíjukat is elvesztik.

⁵ A katonai ellátásról szóló 1875: LI. tcz.

a	X-ik	rangosztálynak	özvegyei	kapnak	évi	300	frt
a	IX-ik	«	«	«	«	350	«
a	VIII-ik	«	«	«	«	400	«
a	VII-ik	«	«	«	«	450	«
a	VI-ik	«	o	«	«	600	«
az	V-ik	«	«	«	«	800	«
a	IV-ik	«	«	«	«	1200	«
a	III-ik	«	«	«	«	1600	«
a	II-ik és I-ső	«	«	«	«	2000	«

nyugdíjat.

Meg kell azonban jegyezni, hogy ha a férj nyugdíj-állományban hal el, az özvegyi nyugdíj az elhalt által legutóbb húzott nyugdíjat felül nem haladhatja.¹

Keresetadó.

Az általános szabály a keresetadóra nézve, hogy keresetadó alá tartozik minden keresmény vagy jövedelem.²

A keresetadónak négy osztálya van s az özvegyek a keresetadó negyedik osztályába tartoznak, akár nyugdíjt, akár kegydíjt húznak.³ Tehát a kereseti adót nyugdíjaik vagy kegy díjaik után fizetni tartoznak.⁴

De itt is van a szabály alól kivétel. Nevezetesen a legcsekélyebb nyugdíjat vagy kegydíjat húzó özvegyek —

¹ 1887: XX. tcz. 4. §.

² A keresetadóról az 1875: XXIX. tcz. szól.

³ Ugyanott 2. §.

⁴ A IV. osztályba tartozó adókötelesek kereseti adója: 100 frt után 1 frt, 200 frt után 2 frt, 300 frt után 3 frt, 400 frt után 4 frt, 500 frt után 5 frt, 600 frt után 7 frt, 700 frt után 9 frt, 800 frt után 11 frt, 900 frt után 13 frt, 1000 frt után 15 frt stb. (1875: XXIX. tcz. 26. §.)

ezen jövedelmökre nézve — fel vannak mentve a kére-
seti adó fizetése alól. Ezek: a pénzügyőrök, a szemlésze-
ket is ide értve, a megyei és városi hajdúk, pandúrok és
fogházőrök özvegyei.¹

Korengedély mellett alkalmazottak özvegyei.

Volt már szó fentebb is arról, hogy állami szolgál-
latba csak az életkor 40-ik évének betöltése előtt lehet
belépni, a 40-ik év betöltése után csak korengedély
mellett.

Az ilyen korengedély mellett alkalmazott állami
tisztviselők özvegyei végkielégítésre nem tarthatnak
igényt, azonban a nyugdíjat megnyerik, ha az állandó
ellátás feltételei beállottak.²

Nyugdíj kérelmezése állami tisztviselők özvegyei részére.

Bármilyen nehéz és szomorú napok következnek is
az özvegyre férje elhalálózása alkalmával, azért nem sza-
bad elfelejtkeznie saját jogainak és életfentartási eszkö-
zeinek megvédéséről.

Ezek közé tartozik az özvegyi nyugdíj kérése.

A férj elhalálózásakor lehetőleg mielőbb, de minden-
esetre egy év alatt feltétlenül szükséges kérvényt adni
be a nyugdíj iránt, mert ha ezt elmulasztja, akkor az
egyszer s mindenkorra való részeltetéstől (pl. temetke-
zési járuléktól) egészen elesik, a nyugdíjat pedig csak a
kérvény beadását követő hónap elsejétől kapja meg.³

¹ 1875: XXIX. tcz. 5. §.

² Az 1885: XI. tcz. 3. §.

³ Az 1885: XI. tcz. 17." §.

Az özvegyi nyugdíj iránti kérvényhez csatolni kell:¹ a férj keresztlevelét, szolgálati okmányait, fizetési ivét, halotti anyakönyvi kivonatát, az özvegy és férje házassági anyakönyvi kivonatát, együttélésükről lelkészi² vagy helyhatósági bizonyítványt³ vagy együtt nem élés esetében hiteles bizonyítványt arról, hogy az együtt nem élés nem a nő hibájából következett be⁴ lelkészi bizonyítványt arról, hogy a nő erkölcsös életet folytat.⁵

Ha a férj nyugalmazott állapotban halt el, akkor elég a kérvényhez azokat az okmányokat csatolni, amelyek igazolják a férj szolgálatának legutolsó időszakában élvezett beszámítható javadalmazását és a nyugdíjának megállapításáról szóló hivatalos okmányt.⁶

Ha kiskorú gyermek van, akkor szükséges még a fentebbi okmányokon kívül: az árva keresztlevelét,⁷

¹ Az állami tisztviselők özvegyei által nyugdíj megadása iránti kérvény felszerelésére vonatkozó utasítások a m. kir. pénzügyminiszter 1893. évi október 11-ikén 71660. sz. a. kiadott rendeletében foglaltatnak.

² A rendeletben ugyan lelkész van mondva, de azért helyes, ha most már az anyakönyvvezetőtől is kivéttetik erről a bizonyítvány, mivel a házasság felbontásáról az anyakönyvvezető köteles nyilvántartást vezetni.

³ A helyhatósági (előljárói) bizonyítványt mindenkor czélszerű még a lelkészi vagy anyakönyvvezetői bizonyítvány mellett is kivenni és csatolni.

⁴ Erről, ha polgári, vagy házassági per folyt a férj és feleség között, az Ítéleteket kell becsatolni; ha pedig nem folyt per, akkor községi előljárósági, vagy tanuk által szabályszerűen aláírt bizonyítványt kell csatolni.

⁵ Ezt az erkölcsi bizonyítványt helyes kivenni a községi előljáróságtól is.

⁶ Pénzügyminiszteri rend. 1893. okt. 11-én 71660. sz.

⁷ Ugyanott.

lelkészi¹ vagy helyhatósági bizonyítványt arról, hogy a gyermekek életben vannak és anyai gondozás alatt állanak.²

Ez a nyugdíj iránti kérvény mindig annál a hatóságnál nyújtandó be, a hol az elhalt férj legutoljára alkalmazásban volt.³

A kérvényben meg kell jelölni azt az adópénztárt is, a hol az özvegy nyugdíját felvenni kívánja.⁴

Nyugdíj későbbi házasság után.

Az özvegyi nyugdíj megszűnik az özvegynek újra férjhez menetele alkalmával.⁵

Azonban az özvegy ez által még nem fosztatik meg attól, hogy újra özvegyen maradása esetében visszanyerje nyugdíját. Csakhogy ezt a jogát nyilván fenn kell tartani s fentartási szándékát az illetékes hatóságnál bejelenteni.⁶

Még azt sem kívánja a törvény, hogy ezt rögtön tege házasságra lépése után,⁷ hanem erre egy évi határ-

¹ A gyermekek életben létéről a lelkészi bizonyítvány mellett szükséges az anyakönyvvezető bizonyítványa is, mivel a halotti anyakönyveket ez vezeti.

² A gyermeknek anyai gondozás alatt állásáról mindenkor helyhatósági (előljárósági) bizonyítvány szükséges.

³ Előbbi pénzügyminiszteri rendelet a 214. lapon.

⁴ Ennek a pénztárnak megjelölése azért szükséges, hogy az özvegy nyugdíját mindenkor oda utalják. Természetes, hogy az özvegyre az legelőnyösebb, ha a hozzá legközelebb eső pénztárból veheti fel nyugdíját s ennek kijelölése reá van bízva.

⁵ Az 1885: XI. tcz. 50. §. és az 1887: XX. tcz. 8. §.

⁶ 1885: XI. tcz. 52. §.

⁷ Habár nem rövid határidőhöz köti is a törvény az újra férjhezmenő özvegynek a nyugdíj-igény fentartása iránti szán-

időt enged.¹ Ezen idő alatt az özvegy tartozik a nyugdíj megváltásáért² folyamodni vagy a nyugdíj-jog fentartását bejelenteni.

Ha az állami tisztviselő özvegye a nyugdíjhoz való igényét fentartotta: a második (vagy későbbi) férjének elhalálása napjától kezdve kapja az előbbi, azaz azt a nyugdíját, melyet újra férjhez menetele előtt élvezett.³

Hasonlóképen áll ez a katonák özvegyeire nézve is.⁴ Abban az esetben, ha a katona özvegye másodszor polgári egyénhez megy férjhez: akkor ha második férje után szintén nyugdíjhoz van joga, ez után kapja a nyugdíját; ha azonban ez a második férj után járó nyugdíj összege kevesebb lenne, mint a katonai nyugdíj összeg: a kettő közötti különbség részére ráfizettetik,⁵ vagyis mindig a nagyobb összegű nyugdíjat kapja.

Nyugdíj megváltása.

Az állami tisztviselők özvegyei a nyugdíj megváltásáért az illető miniszterhez folyamodhatnak⁶ de ekkor le kell mondaniok aztán minden további nyugdíj-igényről.⁷

dekának bejelentését: mégis helyes dolog ezt bejelenteni azonnal, mielőtt férjhez megy és férjével meg tud állapodni arra, hogy a nyugdíj-igényt tartsa-e fenn, vagy pedig annak megváltásáért folyamodjék.

¹ 1885: XI. tcz. 52. §.

² A nyugdíj megváltásáról alább külön czikk van.

³ 1885: XI. tcz. 52. §.

⁴ Erről az 1887: XX. tcz. intézkedik.

⁵ 1887: XX. tcz. 9. §.

⁶ Az 1885: XI. tcz. 51. §-a értelmében a gyermektelen özvegyek, ha nem várandósak, ellátási igényök megváltását szabadon kérhetik; de a kiknek gyermekek van, ehhez a megváltáshoz a gyámhatóság beleegyezését is tartoznak kikérni.

⁷ 1885: XI. tcz. 51. §.

Ez a megváltási összeg a megváltandó nyugdíjnak legfeljebb két (2) évi összegében¹ állapíttatik meg. Azonban az ilyen kérvényhez mulhatlanul csatolni kell orvosi bizonyítványt arról, hogy az özvegy egészségi állapota szerint még élhet legalább két évig.²

Az újra férjhez ment özvegynek is joga van ehhez a megváltáshoz az újra férjhez menetele napjától számított egy év alatt.³

Az újra férjhez ment özvegy csak könnyebben hátrózohatja el magát a nyugdíj-igény megváltására, habár neki is gondolnia kell arra az esetre (kivált ha második férje nem nyugdíjképes), hogy újra özvegyen maradhat: annál nagyobb megfontolás tárgyává tegye ezt az olyan özvegy, a ki nem megy újra férjhez, hogy vájjon nem jobb és biztosabb-e éveken keresztül húzni a nyugdíjat, mint két évi nyugdíjért feláldozni az egészséget?! Mert ha egyszer megváltja a nyugdíjat, többé azt még akkor sem kaphatja meg, ha a megváltási összeget vissza akarná téríteni.⁴

Nyugdíj összege állami tisztviselők özvegyeinél.

Az állami tisztviselők özvegyének nyugdíját az elhalt férj beszámítható javadalmazásának, az az nyugdíjképes⁵ fizetésének összege szabályozza.

¹ Így pl. ha az özvegy évi nyugdíja 500 ft, akkor a megváltási összeg legfeljebb csak 1000 ft lehet.

² 1885: XI. tcz. 51. §.

³ Ugyanott 52. §.

⁴ Ugyanott 51. §.

⁵ A «férj beszámítható javadalmazása», vagyis nyugdíjképes fizetése alatt érteni kell a tulajdonképeni fizetést (a mit törzsfizetésnek is szoktak nevezni) és a korpótlékot. E szerint

Itt mégis különbséget kell tenni a tulajdonképeni tisztviselők és altisztek, illetőleg az altisztekkel körülbelül egyenlő fokon állók özvegyei között, mert a nyugdíj összege másként számíttatik az előbbieknél s másként az utóbbiaknál.

A tisztviselők özvegyei nyugdíjának számításánál az a kérdés, hogy a férj nyugdíjképes fizetése meghaladta-e a 600 forintot vagy nem? Ha nem haladta meg a férj fizetése a 600 frtot, akkor az özvegy az utolsó fizetésnek felét (vagyis 50 %-ot) kapja nyugdíj gyanánt,¹ ha azonban a férj fizetése meghaladta a 600 frtot: akkor a 600 írt után ennek fele (vagyis 50%), a 600 frtot meghaladó összeg után pedig ennek egy ötödrésze (vagyis 20%) jár nyugdíjúl az özvegynek.² De a legnagyobb özvegyi nyugdíj: 2500 frtot meg nem haladhat.⁸

Az állami altisztek, pénzügyőrök, szolgák, továbbá az állami mezőgazdaságoknál, erdészetnél, lótenyésztő intézeteknél s vesztegintézeteknél polgári minőségben

sem a lakbér, sem a működési vagy drágasági pótlók nem jöhet figyelembe a nyugdíjnal.

¹ így ha a férjnek 500 írt volt az utolsó fizetése és 150 frt a lakbére: akkor a nyugdíj csak az 500 frt után járván, az 500 frt után járván, az özvegy kap évenként 250 frt nyugdíjat.

² Vegyük fel például egy budapesti kir. törvényszéki bíró javadalmazását. A VII. rangosztályba sorozott budapesti törvényszéki bíró törzsfizetése (a harmadik fokon) 2000 forint, működési pótléka 400 frt, lakbére 600 frt, összesen tehát 3000 frt. Ebből azonban csak 2000 frt a nyugdíjképes fizetés s az özvegy csak e 2000 frt után kap nyugdíjat. Már most a 2000 írtból 600 frt után jár 50o/ó, vagyis 300 frt, a 600 firtól 2000 firtig terjedő összeg, vagy 1400 frt után 20%, vagyis 280 frt: így egy budapesti bíróné özvegyi nyugdíja 300 és 280 frt, vagyis összesen 580 frt.

² 1885: XI. tcz. 36. §.

alkalmazott altisztek és szolgák, nemkülönben a börtön-örök, fogházörök, fegyörök, út- és híd mesterek, folyam-felvigyázók, útkaparók és örök özvegyei a férj utolsó nyugdíjképes fizetésének egy harmadrészét kapják özvegyi nyugdíjúl.¹

Örökösödési bizonyítvány.

A hagyatéki eljárás befejezésével a bíróság örökösödési bizonyítványt ad ki az örökösök részére.²

Megtörténik azonban, hogy a hagyaték tárgyalása alkalmával az özvegy nem járul hozzá az örökösök megállapodásához. Ez a körülmény nem akadályozza meg az örökösödési bizonyítvány kiadását.³

Azonban a törvény ilyen esetben sem feledkezik meg az özvegy jogainak megvédéséről, azért elrendeli, hogy ha az örökösök közokirattal vagy hitelesített magánokirattal nem tudják igazolni, hogy az özvegygyei ki egyeztek: akkor az ingatlanok a hagyományos (örökös) javára bekebelezésével egyidejűleg az özvegyi jog bekebeleztessek.⁴ Így tehát az özvegy nem eshetik el özvegyi jogától.

És hogy tévedés ne történhessen, meghagyja a törvény a bíróságnak, hogy az örökösödési bizonyítványt az özvegynek is kézbesítse,⁵ hogy így módot adjon az özvegynek, miként a reánézve kedvezőtlen határozat ellen jogorvoslással élhessen.⁶ És csak ha e határozat jogerőre

¹ Ugyanott. — Ha tehát pl. egy börtönöröknek van 240 frt fizetése: özvegye 80 frt nyugdíjat kap.

² Az örökösödési eljárásról szóló 1894: XVI. tcz. 101. §.

³ Ugyanott 102. §.

⁴ Ugyanitt.

⁵ Ugyanitt.

⁶ 1894: XVI. tcz. 124. §.: «Az örökösödési eljárás során

emelkedik, azután kerestetik meg a telekkönyvi hivatal az örökös tulajdoni jogának bekebelezése végett.

Özvegyi jog.

Mindaddig, míg tételes törvényünk nem lesz,¹ az özvegyi jog körül fordulnak elő a legbonyolultabb peres kérdések.

A magyar törvényeknek 1861-ben történt visszaállításával kimondatott, hogy: «Az özvegyi jog tekintetében a magyar törvények rendeletei újra hatályba lépnek, azonban e jog megszorítását csak a leszármazó egyenes örökösök követelhetik».²

Csakhogy idevonatkozó törvényeket alig lehet találni, hanem találunk kifejlődött bírói joggyakorlatot.

Özvegyi jog alatt az özvegynek azt a jogát kell érteni, a mely szerint özvegysége tartama alatt férje vagyonának hasznélvezete őt illeti.

Az özvegyet ettől a jogától a férj még végrendeletileg sem foszthatja meg s az ilyen végrendelet az özvegyre csak akkor lenne kötelező, ha az özvegynek illendő háztartás volna rendelve;³ sőt még akkor sem, ha külön-

az elsőbírósági végzések ellen rendszerint felfolyamodásnak van helye.» Ezt a felfolyamodást a határozat kézbesítésétől számított nyolcz nap alatt kell beadni, ahoz a bírósághoz, a melyik a határozatot hozta. A későbbben beadott felfolyamodást a bíróság hivatalból visszautasítja. Azért saját érdekében cselekszik az özvegy, ha a határozatnak részére történt kézbesítése után azonnal megvizsgálja vagy megvizsgáltatja annak tartalmát, s ha sérelmes, kellő időben adja be jogorvoslatát.

¹ Most készül a polgári törvénykönyv, mely a magánjogi viszonyokat szabályozni fogja.

² Országbírói értekezlet. Örökösödési eljárás. 16. §.

³ Párdy: Döntvénytár. Új foly. X. 296. XV. 77., XIX. 49.

válva élnek ugyan, de törvényesen elválasztva nincsenek.¹ Az elvált nőt özvegyi tartás csak abban az esetben illeti, ha az elválás a férj hibája miatt történt.²

Az özvegyi jog csak azokra a javakra terjed ki, a melyek a férj elhalálózása alkalmával ennek tényleges tulajdonai voltak.³ Máskülönb pedig kiterjed ez a jog az összes hagyatéki javakra, mindaddig, míg az özvegyi tartás másként bíróilag szabályozva nincs.⁴

Ennek az özvegyi jognak telekkönyvileg biztosítását az özvegy követelheti.⁵

Természetes dolog azonban, hogy az özvegy tartozik a vagyont jó karban tartani s ha elmulasztaná, erre bírói úton is szorítható.⁶

Ha az özvegy nem törvény, hanem a végrendelet útján kívánja érvényesíteni özvegyi jogát: akkor tartozik a végrendeletnek minden intézkedéséhez alkalmazkodni.⁷

Peres hagyatéék.

A perek legnagyobb részének a vagyonszerzési vágy az alapja. Így nem csoda, ha annyi sok örökösödési pert hallunk és látunk mindenfelé.

És ezen örökösödési perek nagyrésztben az özvegyek ellen irányulnak.

Ha vitás az özvegyi jog, vagyis peressé válik: ez a körülmény nem akadályozza a hagyatéknak az örökösök

¹ U. o. XI. 49.

² U. o. XX. 65.

³ U. o. VII. 140.

⁴ U. o. XII. 111.

⁵ U. o. I. 50.

⁶ U. o. XIV. 136.

⁷ U. o. XII. 52.

részére átadását; de ez csak az özvegyi jog sérelme nélkül történhetik. Vagyis az örökösök tulajdonjogának bekebelezésével egyidejűleg be kell jegyezni az örökhagyó özvegyének özvegyi jogát is.¹ Az ingókra nézve pedig a körülményekhez képest megfelelő módon biztosítandó az özvegyi jog.

Sőt ugyanez történik akkor is, ha az örökhagyó özvegye a hagyatéki tárgyaláson meg nem jelent.²

Rendszerint az özvegy marad a birtokban. Az özvegygyei szemben is helye lehet a biztosítási intézkedésnek, nehogy a peres hagyaték az özvegy kezén elkallódjék. Azonban rendes körülmények közt a biztosítás csak a hagyatéki vagyon állagára³ rendeltetik el. De ha az örökhagyónak örökösödésre vagy köteles részre⁴ jogosított leszármazója maradt s a körülmények úgy kívánják: ennek tartási díja is biztosítható.⁵

Tanítók özvegyének segély pénze vagy nyugdíja.

A közéletben nyugdíj, a törvényben segélypénz vagy gyámpénz a neve annak az ellátási összegnek, melyet a tanítók özvegyei elhalt férjök után nyernek.

¹ Az örökösödési eljárásról szóló 1894: XVI. tcz. 81. §.

² Ugyanott.

³ Pl. az épületekre, gazdasági vagy ipari felszerelésekre stb.

⁴ Kötelesrész alatt a leszármazó örökösnek (gyermek, unoka) azt a jogát kell érteni, a mely szerint joga van az örökhagyó vagyonából felét követelni annak, a mit a végrendelet hiányában kapott volna. Pl. ha az apa vagyonát végrendeletileg nejének hagyományozza s az egész vagyon ér 1000 frtot: akkor, mert végrendelet hiányában az egész 1000 frt egyetlen gyermekét illette volna, joga van a gyermeknek kötelesrész vagy törvényes osztályrész cím alatt 500 frtot követelni. 1804: XVI. tcz. 91;?.

Mert hiszen a törvény — nagyon bölcsen — gondoskodik azoknak az emberiség javára legtöbbet tehető embereknek az özvegyeiről is, a kik a népnevelés szolgálatában töltik el életüket s a kiknek fáradságát nem lehet eléggé megfizetni.

A tanító halála esetén özvegye és árvái nem kénytelenek azonnal világgá menni, mert a tanító halálozásától számított egy félévig az egész fizetést és lakást élvezik.¹

De nem hagyja el a törvény azután sem az özvegyet, ha férje nyugdíjra jogosított tanító, nevelő vagy kiseddó volt. Segélypénzt ad neki. És ezt a segélypénzt megkapja az özvegy, akár tetteges szolgálat közben, akár nyugdíjazott állapotban halt meg férje,² ha a férj legalább tíz beszámítható évet szolgált.³

Az azonban feltétlenül szükséges, hogy legalább egy évig élt legyen együtt férjével, mert ha ennél is kevesebb ideig éltek együtt: akkor az özvegynek be kell bizonyítania, hogy férje összekelésükkor nem szenvedett abban a betegségben, mely halálát okozta. Ha ezt be nem tudja bizonyítani, úgy segélypénzt nem nyer.⁴

Nincs joga a segélypénzhez annak az özvegy tanítónénak:

a ki férjével még egy évig sem lakott s be nem tudja bizonyítani, miként összekelésükkor nem szenvedett férje abban a betegségben, a mely halálát okozta;

¹ Ezt az 1868: XXXVIII. tcz. 140. §-a határozza meg s az 1893: XXVI. tcz. 1. §-a a községi és hitfelekezeti iskoláknál alkalmazott tanítók özvegyeire is kiterjeszti. Ugyan ez van a vallás és közoktatási miniszter 1894. évi márcz. 12-án 10000. sz. a. kiadott rendeletének 9. §-ában is.

² Az 1875: XXXII. tcz. 3. §.

³ Az 1891: XLIII. tcz. 5. §.

⁴ 1879,: XXXII. tcz. 13. §.

a ki elhunyt férjével ennek nyugdíjba lépése után kelt egybe, hacsak férje ezután ismét tényleges szolgálatot nem teljesített s egy évnél tovább nem szolgált;

a ki törvényesen elvált, hacsak az elválasztó ítélettel nem igazolja, hogy az elválásnak nem ő volt az oka, végre

a kinek házastársa a nyugdíjra való képességét elvesztette.¹

Sőt a már megnyert özvegyi segélypénzt is elvesztheti ideiglenesen vagy véglegesen is az özvegy súlyos erkölcsi kihágása vagy erkölcstelen élete miatt, ha pedig «bűntényért»² bírói ítélettel sújtott, akkor a segélypénz tőle feltétlenül megvonandó.³

Az újra férjhezmenetel esetében is elveszíti az özvegy segélypénzét, de ha ismét özvegyen maradna, akkor visszanyerné az előbbi segélypénzt.⁴

Az özvegy tanítónék nyugdíja épen úgy számíttatik ki, mint az államtisztviselők özvegyeinek nyugdíja. Nevezetesen: 600 frtot meg nem haladó összeg után a fizetésnek fele (50%), a 600 frtot meghaladó összeg után ennek egyötöd része (20%).⁵

Ez a segélypénz a férj halálától számított fél év múlva tétetik folyóvá.⁰

¹ Ugyanott 16. §.

² Habár a törvény «bűntényért» való elítélést mond is, még sem lehet ezt másként érteni, mint hogy az özvegy olyan bűncselekményért ítéltetik el, a mely hivatalvesztést von maga után. Mert különben nagyon igazságtalan lenne, ha pl. az özvegy nemcsak becsületsértésért ítéltetnék el ő frt pénzbüntetésre s ezért a segélypénzhez való igényét mégis elveszítené.

³ 1875: XXXII. tcz. 17. §.

⁴ Ugyanott 23. §.

⁵ Az 1891: XLIII. tcz. 5. §.

⁶ Ennek az az oka, mert a férj halálától számított félévig

Az özvegy a segélypénzből gyermekeit is tartozik eltartani.

A segélypénzért folyamodni kell¹ s ehhez a folyamodványhoz csatolja: férje keresztlevelét, szolgálati okmányait, díjlevelét s ha már nyugdíjazva volt: igazoló ívét, halotti bizonyítványát, a saját és gyermekei születési és az elhalt férjével kötött házasságról a házassági anyakönyv kivonatát, egy lelkészi bizonyítványt együtt élésükről s ha együtt nem éltek, bizonyítványt arról, hogy a férj volt az oka a különélésnek.²

Temetkezési járulék.

Nagy megnyugvás az özvegyekre, ha tudják, hogy férjük elhalálozása alkalmával biztosítva van annak tisztességes eltemettetése.

Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák özvegyeinek meg lehet az a szerény vigasztalásuk, mivel férjük elhalálozásakor kapnak egy bizonyos összeget temetkezési járulék cím alatt.³

A temetkezési járulék összegének meghatározásánál irányadóul szolgál az elhalt férj nyugdíjkópes fizetése, illetőleg nyugdíja. És pedig a következő módon:

ha a nyugdíjkópes fizetés vagy nyugdíj ezer forintot meg nem halad: akkor ennek három havi összege;

az özvegy nemcsak benmarad a lakásban, hanem elhalt férjének utolsó fizetését egészen megkapja.

¹ Ez a segélypénz iránti folyamodvány mindig az iskola felettes hatóságához, állami iskoláknál a kir. tanfelügyelőhöz adandó be.

² A folyamodvány felszerelésére vonatkozó utasítás a vallás és közoktatási miniszter 1879. évi decz. 16-án 35111. sz. a. kiadott rendeletében foglaltatik.

³ Az 1885: XI tcz. 53. §.

ha ezer forintot meghalad ugyan, de háromezernél nem több: akkor ennek két havi összege;

ha háromezer forintot meghalad, akkor ennek egy havi összege adatik ki temetkezési járuléknak.

Azonban az ezertől háromezer forintig terjedő fizetés vagy nyugdíj után járó temetkezési járulék 250 frtnál kevesebb, a háromezer forintot meghaladónál 500 frtnál kevesebb és 600 frtnál több nem lehet.¹

Ez a temetkezési járulék másként sem bíróilag, sem közigazgatásilag le nem foglalható, csupán az elhalt férj gyógykezelési költségeiért egyharmadrészben és temetési költségeiért kétharmadrészben.²

A temetkezési járulék iránti kórvény mindenkor az elhalt férj felettes hatóságánál nyújtható be.³

Végrehajtás a nyugdíjra.

Nagyon szomorú dolog az, ha valaki olyan keserves körülmények közé jut, hogy végrehajtást vezetnek ellene. Mert a végrehajtás valóságos pusztítása a vagyonnak s temérdek embert teszen tönkre.

De hát bizony ez mégis megесik. Előidézi néha a mostoha sors, néha a könnyelműség.

De a törvény még ilyen esetben is védelmére kel a szegény özvegyeknek s nem engedi, hogy utolsó falat kenyérüket is elveszítsék.

¹ Ugyanott.

² Ugyanott 55. §.

³ A kérvény felszerelése tekintetében utalok a nyugdíj iránti kérvényre, mely előbb már közölve van. Különbен megjegyzem, hogy a temetkezési járulék és nyugdíj iránti kérelem egy kérvénybe is foglalható, de ha sürgős, mindjárt a férj elhalálózásakor külön is kérhető, a mikor a halotti bizonyítvány a hivatalfőnöknél mutatandó be.

Nyugdíjoknak egy részét biztosítja a foglalás ellen.

Ez a biztosítás pedig oly módon történik, hogy az özvegyi nyugdíjnak (vagy kegydíjnak) csak egyharmadrésze foglalható le s ez is csak úgy, hogy ötszáz forint a foglalás után is az özvegynek szabad rendelkezésére fenmaradjon.¹

A halálozási negyeddíj vagy a temetkezési járulék,² a nyilvános számadásra kötelezett társulatoknál és gőzhajózási vállalatoknál alkalmazott hivatalnokok és szolgák özvegyeinek nyugdíja,³ valamint általában a kegydíjak végrehajtás alá nem vehetők.⁴

Ezeket a világos törvényeket tartásukban az özvegyek s ha az ellenük vezetendő végrehajtás alkalmával mégis — félreértésből — ezeknek ellenére történék a foglalás: már a végrehajtási jegyzőkönyvbe mondják be tiltakozásukat s a végrehajtás ellen nyolcz nap alatt adjanak be előterjesztést ahhoz a kir. járásbíróshoz, a mely a végrehajtást foganatosította, vagy magához a végrehajtóhoz.⁵

¹ A végrehajtásról szóló 1881: LX. tcz. 55. §.

² Ugyanott 56. §.

³ U. o. 61. §.

⁴ U. o. 62. §.

⁵ U. o. 35. §.